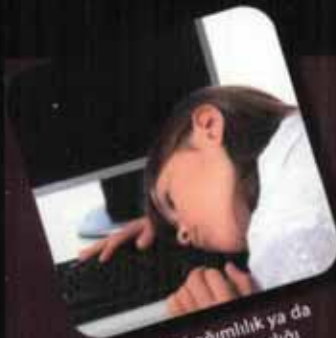

Diyanet

Aylık Dergi

www.

çevrim içi tehlike
**internet
bağımlılığı**

Sanal bağımlılık ya da
yalnızlık uygarlığı

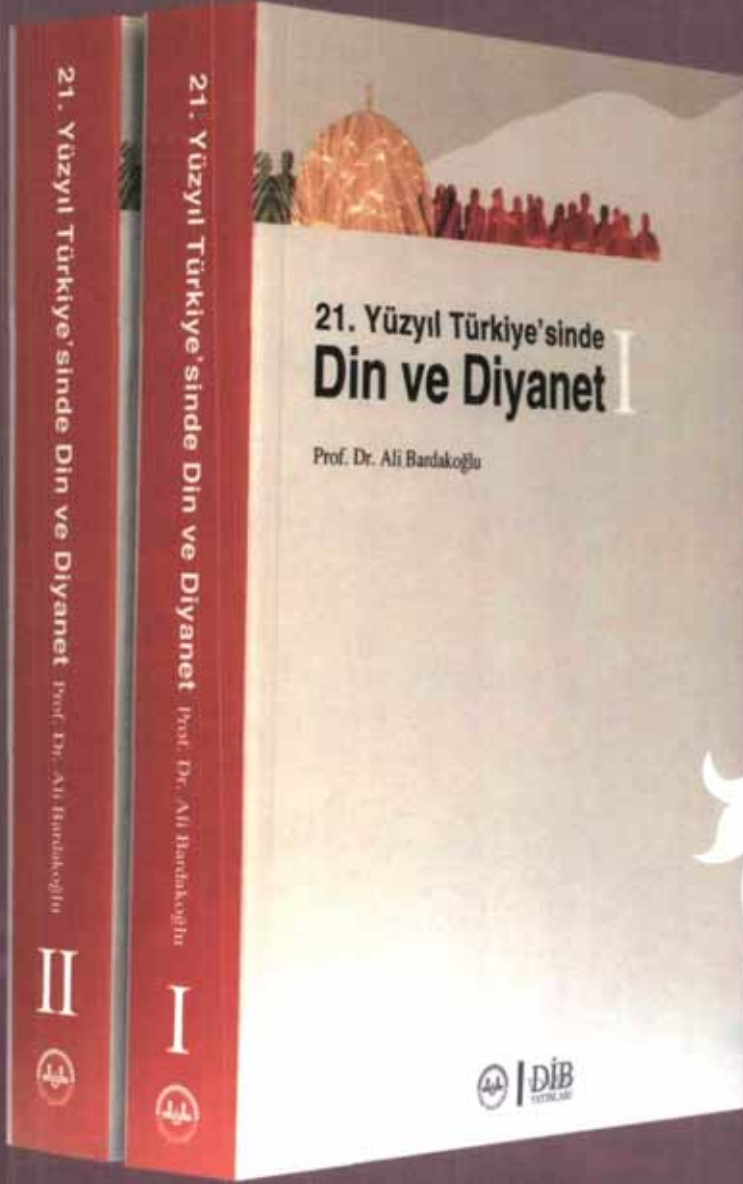
Prof. Dr. Ali Köse ile
Çocuklarda dini yaşantı üzerine söyleşi

Kur'an Yılı'nda
ramazanı yaşamak

236

Ağustos 2010

Yeni
yayınlarımız

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

GÜNDEM

- Bilgisayar ve internet dünyasının4
karşı konulmaz çekiciliği
Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır
- İnternet ne kadar dost, ne kadar düşman?8
Dr. Gökben Hızlı Sayar
- Sanal bağımlılık ya da yalnızlık uygarlığı10
Tülay Çankaya
- Sanal dünyanın arenası bilgisayar oyunları13
Doç. Dr. Mustafa Doğan Karacoşkun
- Sanal bağımlılık ve İslami sohbet siteleri17
Dr. Alper Evrensel

SÖYLEŞİ

- Prof. Dr. Ali Köse ile Çocuklarda dini
yaşantı üzerine19
Söyleşi: Uğur Canbolat

DİN - DÜŞÜNCE - YORUM

- Değerler ve din eğitimi23
Prof. Dr. M. Şevki Aydın

DİN VE SOSYAL HAYAT

- Kur'an Yılı'nda ramazanı yaşamak27
Doç. Dr. Selim Özarslan
- "Mukabele"yi anlamak ya da "anlamlı" kılmak30
Prof. Dr. Bünyamin Erul
- İstikamet ve iman ilişkisi35
Doç. Dr. Fikret Karaman

- Kazakistan Diyanet İşleri Başkanlığının
hizmetleri hakkında düşünceler39

- Din eğitiminde yeni bir yöntem: Drama42
Fatma Kotan

AİLE

- Her çocuğun güzel ramazanı olsun44
Selva Özelbaş

BİR KONU BİR AYET

- İman: Huzur ve sükunetin kaynağı46
Doç. Dr. İbrahim Hilmi Karşı

BİR HADİS BİR YORUM

- Gaybı kim bilir?48
Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal

DÜNDEN BUGÜNE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

- Din eğitimi ve din hizmetlerinin kasvetli yılları
ve sonrası50
Dr. Mehmet Bulut

DİN GÖREVLİSİNİN HATIRA DEFTERİNDEN

- Çocukları camiden nasıl uzaklaştırıyoruz?54
Dr. Ülfet Görgülü

TARİH

- Dilden yükselen zafer56
Hayrettin Durmuş

EDEBİYAT

- Kelimelerin iklimi58
Mustafa Özçelik

SÖZÜN ÖZÜ - BERCESTE BEYİTLER

- Girmeden tefrika bir millete düşman giremez
Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez60
Vedat Ali Tok

PORTRE

- Hız. Peygamber (s.a.s.)'in müezzînlerinden
İbn Ümmü Mektûm (r.a.)62
Doç. Dr. Adem Apak

İÇİNDEKİLER

10

Sanal bağımlılık
ya da yalnızlık
uygarlığı

23

Değerler ve din
eğitimi

27

Kur'an Yılı'nda
ramazanı yaşamak

44

Her çocuğun
güzel ramazanı
olsun

Son yıllarda bilim ve teknoloji alanında yaşanan baş döndürücü gelişmeler insanlığa yepyeni imkânlar sunmaktadır. Hızlı iletişim ağları sayesinde ülkeler, hatta kıtalar arasında ekonomik, finansal, kültürel, sosyal, bilişsel alış verişler yapılabilmekte, yüksek erişim vasıtalarıyla devasa hacimli bilgi terminallerinden ihtiyaç duyulan veriler kolayca alınabilmektedir. Tarihin hiçbir döneminde bilgiye ulaşmak bu kadar kolay, iletişim kanalları bu kadar zengin ve çeşitli olmamıştır. İnsanlar dünyanın neresinde olursa olsun, artık gelişmelerden anında haberdar olabilmekte, dünyanın bir ucunda yaşanan bir hadiseden dünyanın öbür ucundaki insanlar anında ve rahatlıkla haberdar olabilmektedirler.

Bugün uydular, bilgisayarlar, cep telefonları, internet sunduğu hizmetlerle bilgiyi yanı başımıza getirmiştir. Dünyaya açılmayı, bilgiye süratle ulaşmayı ve bilgi ile bütünleşmeyi sağlayan bu süreçte hiç kuşku yok ki 'internet'in getirisi büyüktür. Şu da herkesin kabul edeceği bir gerçek ki, insanlığın yararına olan her yeni bilimsel gelişme değerlidir ve övgüye layıktır. Ancak tekniğin ve bilimin elde ettiği veriler, insanlığa sağladığı fırsatlar yanında, yerel/ulusal ve moral değerlere verebileceği olumsuzluklar açısından da bir değerlendirmeye ve denetime tabi tutulmalıdır. Olumlu yönde kullanıldığında internet, araştırma yapan herkese çok büyük kolaylıklar sağlayan, özellikle de çocuk ve gençlerin zihinsel ve tecrübî gelişimine katkı yapan, yeni bilgi denizlerinde kulaç attıran, yeni düşünce ufuklarına yelken açtıran, aynı zamanda bilgisayar becerilerini geliştiren önemli bir araçtır. Bu konuda ebeveynlere düşen en önemli görev, kullanımı sonsuz, uçsuz bucaksız bu sanal dünyada çocuklarının kaybolmadan ve yolunu şaşmadan yolculuk yapmalarına yardımcı olmaktır.

Bu sayıda gözlemlerimiz, okuyucularımızdan gelen talepler ve bu alanda yaşanan sorunlardan hareketle "internet" konusunu çeşitli yönleriyle ele aldık. Çocuklarımızın ve gençlerimizin interneti daha iyi nasıl kullanabilecekleri konusunda uzmanların yaklaşım, tavsiye ve tespitlerini sunmaya çalıştık. Bir taraftan bilgi akışını çok hızlı şekilde bireye ulaştırırken, diğer yandan kontrolsüz bilgi girişiyle özellikle çocukları ve gençleri malumat yığını içerisinde bocalatan, bazen çok önemli vakitlerini boşa harcatan, değerlerinden uzaklaştıran, kimi zamanda da yollarını şaşırtıp sıkıntılarla yüz yüze bırakan bu iletişim aracının, özenle ve dikkatle kullanılmadığında nasıl olumsuzluklara neden olabileceğini gözler önüne sermeye gayret ettik. Şüphesiz amacımız interneti bütünüyle zararlı ilan edip deyim yerindeyse internete savaş açmak değil, internetin doğru kullanımına yardımcı olmak ve gelmesi muhtemel zararlarından özellikle gençlerimizi korumaya yardımcı olmaktır. Hazırladığımız bu dosyada konuya ilişkin uzman yaklaşımlarının faydalı olmasını diliyorum, tavsiyelerinin dikkate alınacağını ümit ediyorum.

Dergimizi ilginize sunarken, her seviyede insanın aklına ve gönlüne hitap eden, anlayarak okunduğunda ve üzerinde düşünüldüğünde kendisini okuyana açan Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim'in indirildiği; iç âlemimizi zenginleştiren manevi değerlerin öne çıktığı; bireysel ve sosyal hayatımıza canlılık kazandıran sayısız güzelliklerin yaşandığı rahmet ve mağfiret ayı Ramazan'ın gönüllerimize huzur, yuvalarımıza saadet, hanelerimize bereket, ülkemize ve İslam âlemine nihayetsiz hayırlar getirmesini ve insanlığın barışına vesile olmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum. Ramazan ayınız mübarek olsun.

Dr. Yüksel Salman

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdubaki İçcan

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar (Dön. Ser. İşl. Müd.)

Yayın Koordinatörleri
Mustafa Bektaşoğlu
mbektasoglu@myynet.com

Elif Arslan
elifarslan4@gmail.com

Tashih
Sait Şan

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dizgi
Latif Köse

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri

Tel : (0312) 295 71 96-97
Fax : (0312) 285 18 54
e-mail : dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt içi yıllık: 24.00 TL.
Yurt dışı yıllık: ABD, 30 ABD Doları
AB Ülkeleri, 30 Euro
Avustralya, 50 Avustralya Doları
İsviçre ve Danimarka, 250 Kron
İsviçre, 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası Ankara - Akay şubesindeki IBAN: TR 84000100076005994308-5001 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın
Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler

Yurt içi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri

web: www.diyanet.gov.tr
e-mail: diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir.
Yazının bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tasarım - Baskı Cilt

uner **evren**

Konya Devlet Karayolu (29. km) Oğulbey Kavşağı
Evren Yayıncılık Serpmeleri No.: 1
www.uneryayincilik.com
www.evrenyayincilik.com
Tel.: 0 312 615 54 54 Pbx
Fax.: 0 312 615 54 55

Baskın Yeri: ANKARA
Baskın Tarihi: 11.08.2010

ISSN - 1300 - 8471

BAŞYAZI

Öz denetim ve ramazan

Günümüzde teknolojik gelişmelerin sunduğu imkânlarla bütün dünyada büyük bir dönüşüm yaşanmakta, hızlı bilgi üretimine ve iletişimine bağlı olarak her alanda sürekli yenilikler meydana gelmekte ve bunlar hepimizin hayatını az veya çok bir şekilde etkilemektedir. İlgimizi ve dikkatimizi cezbeden dış etkenlerin çoğaldığı, dünya meşgalesinin ve koşuşturmasının hayatımızı âdeta ipotek altına alıp bir dakika olsun kendimize vakit ayırmamıza fırsat bırakmadığı bir ortamda Müslümanlar olarak öz denetimimizi yani nefis muhasebemizi de ihmal ettiğimiz aşîkârdır.

Müslümanlık ve dindarlık esasen, insanın ötekini değil bizzat kendisini denetime tabi tutması, çevresindeki insanların hatalarını ortaya çıkarmak ve onları yargılayıp derecelendirmek yerine kendi hareket ve davranışlarını denetleyip yanlışlarını düzeltme erdemini göstermesi ile başlar. Huzur, sevgi ve saygı temelli bir toplumun inşası için böyle bir başlangıca hep ihtiyaç vardır.

İçerisinde bulunduğumuz ramazan ayı işte bu öz denetim hasletinin tekrar hatırlandığı müstesna bir zaman dilimidir. Ramazan ayı Kur'an'la buluşarak bilgilerimizi tazeleme ve hikmet penceresinden varoluşu kavrama, oruçla sabır ve şükür eğitimi alma, zekât, infak ve ikramla imkânlarımızı yanı başımızdakilerle paylaşma mevsimidir. Ramazan aynı zamanda, öz denetim yaparak bizim durup düşünmemizi, kendimize dönmemizi, geçmişimizle yüzleşmemizi, geleceğimizi tasarlamamızı ve en önemlisi de kendimizi tanımamızı sağlamaktadır. İçinde barındırdığı ibadetler ve hikmet dolu gelenekleri ile ramazan bize, hayatımızın asli çizgisinin ve genel idrak düzeyinin ne olması gerektiği konusunda bir tablo çizmekte, ömrümüzü kısa vadeli gündem maddeleriyle ve sonu gelmez hevesler uğruna boşa harcıyıp heba etmememiz gerektiğini hatırlatmaktadır.

Ramazan ayı, manevî hayatımızı onarma ve sağlam temeller üzerinde inşa etme adına büyük bir imkândır. Zaten böyle zaman duraklarının gayesi öz hayatımızda derlenip toparlanmayı ve bilinçlenmeyi, yaptığımız ibadetlerin temel gayesi de Yüce Rabbimizle kopmaz bir bağ ve bağlılık içinde olmayı sağlamak değil mi? Ramazan ayının, hadis-i şeriflerde ifade edildiği şekliyle, bir sonraki ramazana kadar, hata ve günahlar için koruyucu kalkan ve örtü olması da ancak, bu ayda kazandığımız istikameti ve bilinci uzun ömürlü kılmamız, hayatımızın her alanına ve anına taşımamızla mümkün olur. Ramazan ayı, af, bağışlanma ve anma fırsatıdır. Bunun içindir ki Peygamber Efendimiz, ramazana eriştiği halde onun rahmet ve mağfiret ikliminden istifade edemeyenlere, gönül kapılarını bu manevî esintiye ısrarla kapatanlara hayret etmekte ve acıtmaktadır.

Sevgili Peygamberimiz'in ifadesiyle "evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu cehennem ateşinden kurtuluş" (İbn Huzeyme, Sahih, III, 191-192.) olan ramazanın gönüllerimize huzur, yuvalarımıza bereket, ailemize, ülkemize ve İslam âlemine hayırlar getirmesini, insanlığın hidayet ve barışına vesile olmasını Cenab-ı Mevla'dan niyaz ediyorum.

Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU
Diyanet İşleri Başkanı

Bilgisayar ve internet dünyasının karşı konulmaz çekiciliği

-psiko-sosyal gelişim üzerindeki olumsuz etkileri-

Çocuk ve gençleri bilgisayar ekranı karşısına çeken en önemli içeriklerden bir diğeri, saldırganlık ve şiddetin sıkça kullanıldığı aksiyon, macera, korku ve gerilim türü programlardır. Özellikle oyun endüstrisi, çocukları ekran başına çekebilmek için her türlü yolu mübah görmektedir.

Televizyonun aksine karşılıklı iletişim imkânı tanıması açısından bilgisayar, çağımızın en güçlü kit- le iletişim araçlarından biri haline gelmiştir. Kuş- kusuz bilgisayarın bu güç ve etkinliği, hayatımızın her alanında kullanmayı alışkanlık haline getirdiği- miz internetten kaynaklanmaktadır. Herkesin üzerinde birleştiği bir görüş olarak günümüzde internet, bilgilenme, işlem yürütme, haberleşme, eğitim ve eğlence fonksiyonlarıyla hayatımızın ayrılmaz bir parçasıdır. Son onlu yıllardan itibaren bilgisayar, aile de dahil tüm özel ve resmi kurum- larda baş tacı konumundadır. Özellikle internet fonksiyonu aracılığıyla erişkinler için olduğu kadar çocuklar için de büyük bir eğlence, iletişim ve eğitim kaynağı olan bilgisayar kullanımı, yıllarla

birlikte hızla yaygınlaşmaktadır. Yapılan araştı- rmalara göre dünyadaki internet kullanıcılarının sa- yısı, her yıl % 4 oranında artmaktadır. Türkiye’de internet kullanıcılarının sayısı yaklaşık 17 milyona ulaşmıştır. Diğer yandan internet kullanım yaşı, tüm dünyada gittikçe düşmektedir. Gelişmiş ül- kelerin çoğunda internet, okul öncesi çocuklar tarafından alışkanlık düzeyinde kullanılmaktadır.

Olumlu yönleri itibarıyla internet, çocukların dün- yayı ve hayatı keşfetmeleri, öğrenmeleri ve eğlen- meleri adına küçümsenemez etkilere sahiptir. Tüm olumlu yönlerine karşın günümüzde bilgisa- yar ve internetin yol açtığı olumsuz gelişmeler, daha sık gündeme gelmektedir. Konuyla ilgi-

li araştırmaların çoğu, asıl risk grubunu oluşturan çocuk ve ergenler üzerinde gerçekleştirilmektedir. Yazıda bilgisayar özelinde internetin söz konusu risk grubunun psiko-sosyal gelişimi üzerindeki olumsuz etkileri ele alınmaktadır.

A. İnternet bağımlılığı: Nedenleri, belirtileri ve sonuçları

Bağımlılık, insanın kendisini bir düşünce peşinde koştuktan ya da bir davranışı tekrarlamaktan alıkoymaması; kendisini ancak bağılandığı düşünce içerisinde ya da alışkanlık haline getirdiği davranışı yapmakla huzurlu hissetmesi durumudur. İnternet bağımlılığı da bu tür bir saplantıya işaret etmektedir. Sanal bağımlılığı oluşturan durum, bilgisayar ve internet dünyasının karşı konulmaz çekiciliğidir. İnternet kafeler, sanal dünyanın tüm imkânlarını sunmak suretiyle bağımlılığa mekânsal bir temel oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar, internet bağımlılığının ardındaki nedenler hakkında önemli bir fikir vermektedir. İnsanların modern toplumda doğrudan kuramadıkları sosyal bağlantılarını internet üzerinden kurmaya fırsat bulmaları; yabancılarla kolaylıkla iletişim kurabilmeleri; insanların düşünce ve duygularını sınır tanımadan, özgürce ifade edebilmeleri; sadece paylaşmak ya da göstermek istedikleri yönlerini abartarak paylaşıp gösterebilmeleri gibi pek çok nedenler, burada temel bağımlılık nedenleri olarak sıralanabilir.

Birçok uzman tarafından vurgulandığı üzere, bilgisayar başında internete bağlı gereğinden fazla zaman geçirme sorunu olarak tanımlanan internet bağımlılığı, aşağıdaki belirtiler eşliğinde kendini açığa çıkarır:

Her fırsatta internete bağlanma isteği duymak;
bağlı iken zama-

nın geçtiğinin farkında olmamak; sorulduğunda inkâr etmek veya yalan söylemek.

Herkese mail adresi, ICQ numarası, sohbet odası adları vs. vermek veya dağıtmaya çalışmak.

İnternet dışı uğraşlara ilgisiz kalmak.

Bilgisayardan uzak kalındığında can sıkıntısı hissetmek ve sinirlenmek.

E-postada yeni gelen bir haber ya da bilgi var mı diye tekrar tekrar kontrol etmek.

İnsanlarla internet üzerinden konuşmayı yüz yüze konuşmaktan daha kolay bulmak.

Sosyal faaliyetlere, spor ya da eğlenceye katılmak yerine interneti tercih etmek...

Ayrıca, dostları tarafından anlaşılama duygusu; günlük yaşamdaki diğer iş ve kişilerin, çevrimiçi yaşama engel olduğu düşüncesi; iş verimliliğinin düşmesi, sürekli uykusuz kalma ve yorgunluk.

Alışverişlerin internet üzerinden yapılması; aile fertlerine yeterli zamanı ayıramama nedeni ile aile bağlarının zayıflaması; bilgisayar kullanımı nedeniyle eşler arasında anlaşmazlık çıkması gibi daha pek çok husus, internet bağımlılığının işaretleri olarak gündeme gelmektedir.

Bu belirtileri gösteren kişilerin dikkatli olmaları gerektiğini ifade eden uzmanlara göre, bağımlılık noktasında değerlendirme yaparken kişinin yaşı, öğrenim düzeyi, yapmakta olduğu iş, çalışma ortamı, kullanım amaçları ve sıklığı göz önünde bulundurulmalıdır.

İnternet bağımlılığının belirtisi olarak bilgisay-

Bilgisayar ve internet kullanımının sağlıklı bir zeminde yürütülmesi, esasen kullanıcı, ebeveyn ve devletten oluşan üçlü mekanizmanın karşılıklı sorumluluk almalarına bağlıdır. Bununla birlikte soruna çocuk odaklı yaklaştığımızda en pratik çözümün, ana-babanın bilinçli ve sorumlu davranmasıyla ortaya çıkabileceğini takdir edebiliriz.

yar başında geçirilen zamanı ölçü alan araştırmacılar, saat dilimlerine dikkat çekmektedirler. Konuyla yakından ilgilenenlerden birisi olan Conner, günde iki saatten az bir vakit ayrılması kaydıyla bilgi almak, e-mail göndermek ve gelen mailleri okumak için internete bağlanmanın herhangi bir sakıncası olmadığını belirtir. Bağımlılık riskinden, ancak internet üzerinde harcanılan zamanın haftada toplam 18 saati aşmasından sonra söz edilebilir. Conner'a göre bankacılık ve internet pazarlamacılığı gibi görevler dışında, günde iki saat ve daha fazla süre internette gezinenler, internet bağımlısı olma riskiyle yüz yüze gelirler; kişisel nedenlerle interneti günde 10 saatten fazla kullananlar, mutlaka tıbbi ve psikolojik tedavi görmelidirler.

Psikolog Conner'ın yaptığı araştırmaların sonuçlarına göre internet bağımlılığı şu sonuçlara yol açmaktadır: Her gün internete bağlanma ihtiyacı duyma, çevreye karşı duyarsızlık, toplum ve aile ilişkilerinde zayıflama, günlük işlerde verimli ve üretken olamama, depresyon, eşler arasında cinsel uyumsuzluk, cinsel fantezilere düşkünlük, problemleri çözmeye çalışmak yerine, işleri oluru bırakma, işyerinde interneti kişisel amaçları için kullanma, akademik ve zihinsel faaliyetlerde gerileme.

B. Bilgisayar ve internetin psiko-sosyal gelişimde tahribatlara yol açan temel içerikleri

1- Cinsellik ve pornografi: Çocukların Internette karşılaşabileceği risklerden biri, sakıncalı içeriği olan sitelere girmeleri ve erişkinlerin cinsel tekliflerine maruz kalmalarıdır. Araştırmalara göre günümüzde 25 milyondan fazla çocuk Internet'te saatlerce sörf yapmakta ve her dört çocukta biri seks sitelerine girmektedir. Çocukları cinsel emellerine alet etmek isteyen erişkinler, çocukların sıkça kullandıkları sohbet odalarına girmekte; erotik fotoğraflar göndererek ve bazı vaatlerde bulunarak çocuklara gerçek ortamda da buluşma teklifleri yapabilmektedirler.

Internet'in bir pornografi yayın aracı olarak kullanımı gittikçe yaygınlaşmaktadır. Çocuk pornogra-

fisi, bir çocuğun gerçek veya kurgulanmış herhangi bir cinsel aktivite içinde gösterilmesi ya da vücudunun belli yerlerinin cinsel amaçla gösterilmesi olarak tanımlanmaktadır. Çocuk tacizcileri günümüzde bilgisayar teknolojisini çocuk pornografisi görüntülerini elde etmek ve dağıtmak amacıyla kullanmaya başlamışlardır. Çocuk pornografisine yönelik suçlar çoğunlukla suç örgütleri tarafından işlenmektedir. Internet'in sınırları aşma özelliği nedeniyle de bu tip istismarın önlenmesi oldukça zor olmaktadır.

2- Saldırganlık ve şiddet: Çocuk ve gençleri bilgisayar ekranı karşısına çeken en önemli içeriklerden bir diğeri, saldırganlık ve şiddetin sıkça kullanıldığı aksiyon, macera, korku ve gerilim türü programlardır. Özellikle oyun endüstrisi, çocukları ekran başına çekebilmek için her türlü yolu mübah görmektedir. Günümüzde oyunlarındaki şiddetin her yeni oyunda biraz daha arttığını tespit etmek mümkündür. Şiddet görüntülerine uzun süre maruz kalan çocuklarda, endişe ve korku, şiddete temayül, âni parlama ve şiddeti sıradan görme gibi durumlar söz konusu olmaktadır. Çocuk ve gençlerde model alma eğilimi, yani sevdikleri, güçlü gördükleri ya da benimsedikleri şahıslara benzeme ihtiyaç ve isteği güçlüdür. Bu ihtiyaç ve isteğin etkisiyle onlar, model aldıkları şahısların tavır ve davranışlarını taklit ederler. Bu nedenle şiddet dolu film seyreden ve oyun oynayan çocuk ve gençlerin tepkileri zamanla değişmekte, arkadaşlarına ve çevrelerine daha fazla şiddet uyguladıkları görülmektedir. Diğer taraftan şiddet görüntülerinden etkilenen çocuklarda, uyumsuzluklar, endişeli haller ve uyku bozuklukları ortaya çıkmakta, kişilik gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir.

3- Kontrolsüz alışveriş ve tüketim: İnternet dünyasının modern insanın hayatına getirdiği en büyük yeniliklerden biri, kuşkusuz uzaktan alışveriş imkânıdır. Bu yöntemle insanlar ihtiyaç duydukları ya da arzuladıkları hemen her şeyi, çevrimiçi sistemle sanal alışveriş imkânı sunan özel site ve kurumlardan ısmarlayabilmektedirler. Alışveriş si-

telerinden çocuklara cazip gelecek sayısız oyun, oyuncak ve diğer malzemelere kolay ulaşabileceğini düşünen çocuk, bunları satın almak için her yolu deneyebilmektedir. Bu yollar-
dan birisi de aile büyüklerinin kredi kartını kullanmaktır. Rapor edilen olaylara göre birçok ailede çocukların internet ortamında kredi kartını kullanması sonucu onarılması güç büyük kayıplar yaşanmaktadır. Kaldı ki bilinçsiz tüketimi körüklediği için sanal alışveriş, yetişkinler için de önemli bir sorun teşkil etmektedir.

4- Bağımlılık ve kötü alışkanlıklara özendirme: İçki, sigara ve uyuşturucu gibi bağımlılığa yol açan zararlı alışkanlıklara ya da terör, hırsızlık, suç işleme gibi yasal olmayan yollara destek arayanların İnternet'i propaganda aracı olarak kullandıkları öteden beri bilinmektedir. Günümüzde bu tür amaçlara hizmet için kurulmuş pek çok site bulunmaktadır. Bu siteler, henüz hayatın inceliklerini bilmeyen çocuklar için çok cazip vaatler sunabilmektedir. Diğer taraftan kimlik aidyet ve ihtiyacı duyan ya da bunalım içinde bocalayan gençleri de masum gibi görünen birtakım zararlı faaliyetlere yönlendirebilmektedir.

5- Chat-haberleşme: Bilinen adıyla chatleşme, yani internet ortamında sohbet, bazı ciddi riskleri de beraberinde getirmektedir. Bunların başında, yabancı kişilerle yapılan görüşmelerin getireceği riskler gelmektedir. Özellikle sanal sohbeti eğlence gören çocuk ve gençler, karşılarındaki tanımadıkları muhatapları tarafından kandırılabilen ve yasal olmayan yollara yönlendirilebilmektedirler. Yine örneğin yaşlarını belirtmeyen çocuklar daha büyük insanlarla uygun olmayan konuşmalar yapabilmekte ve böylece sonuçları kestirilemez sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Dahası, çocuklar farkında olmadan çocuk pornografisinin, suç odaklarının ya da diğer sorunlu insanların tuzaklarına düşebilmektedirler. Önemli risklerden bir diğeri, sohbet odalarında harcanan bunca zamanın yol açabileceği internet bağımlılığı, uyumsuzluk ve yabancılaşma gibi psiko-sosyal sorunlardır.

Bilgisayar ve internet kullanımının sağlıklı bir zeminde yürütülmesi, esasen kullanıcı, ebeveyn ve devletten oluşan üçlü mekanizmanın karşılıklı sorumluluk almalarına bağlıdır. Bununla birlikte soruna çocuk odaklı yaklaştığımızda en pratik çözümün, ana-babanın bilinçli ve sorumlu davranmasıyla ortaya çıkabileceğini takdir edebiliriz.

İnternet

ne kadar dost, ne kadar düşman?

Çocukları internette çok zaman geçirdiği için endişelenen binlerce aile bulunmaktadır. Bu gençler için internete girmeyi yasaklamak çözüm olmadığı gibi gencin internet kafeler gibi daha sağlıksız ortamlara yönelmesine sebep olabilecektir. Bu sebeple saat sınırı koymak daha uygun olacaktır.

Kişi internette yasak olana ulaşabilir, risk alıp heyecan duyabilir, oyun oynayabilir, tamamen bir başkasının kimliğine bürünebilir. İnsan yaşamına getirdiği kolaylığın yanı sıra verdiği bu haz sebebiyle de internet giderek daha fazla kişiyi esir alan bir teknolojik tuzak haline gelmektedir. Kuşkusuz herkesin "chat" yapma, bilgisayar oyunu oynama ve internette gezinme nedeni birbirinden farklıdır. İnternet iletişim kurmanın kolay bir yoludur, ancak sanal ortamda kurulan ilişkiler çoğu zaman sahtedir. Sanal ortamda bireyler kendilerini daha kolay ifade edebilirler, tanınmak istedikleri gibi davranabilirler. Bireyler üye oldukları gruplar içinde bir yerleri olduğunu

hisseder, bu grubun içinde değer gördükleri, onaylandıkları hissi ile daha rahat davranırlar. İnternette yüzünü görmedikleri insanlarla dertleşmek daha kolay olduğu için bireyler daha derin ilişkiler kurabilir, gerçek hayatta kimseye açmadığı sırlarını anlatabilir. İnternette kurulan ilişkiler kolay ve risksizdir. Kişinin bu ilişkiye duygusal yatırımı az olduğu için de değeri daha az olan bir ilişkidir.

Henüz tıp literatürüne girmemiş olsa da internet bağımlılığı bir hastalık kategorisi olma yolunda hızla ilerliyor. İnternette çok fazla zaman geçiren bireylerin, internetten uzaklaştıklarında ya da uzaklaştırdıklarında bağımlı insanlarda görülen

arama belirtileri gösterdiği giderek daha fazla görülüyor.

Bağımlılık davranışının ruhsal etkilerinin yanı sıra uzun süre bilgisayar başında oturmanın getirdiği bedensel sorunlar da bulunmaktadır. Örneğin klavye ve fare ile aynı hareketlerin saatler boyu tekrarlanması ile el bileklerinde sinir sıkışması olabilmekte, kronik uykusuzluk ve bilgisayar başında geçirilen öğünler kişiyi güçsüz bırakarak hastalığa davetiye çıkarmakta, uygun olmayan monitörlerle gözler yorulmakta, saatlerce monitöre bakar halde oturma kalıcı omurga eğriliklerine sebep olabilmektedir.

İnternet bağımlılığından kurtulmak isteyenler günlük kullanım için bir süre belirleyip bunun dışına çıkmamak, bilgisayarı aile bireylerinin ortak kullandığı bir alana taşımak, gün içinde internete girdikleri saatleri değiştirmek, sorun çözülmiyorsa bir psikiyatr ya da psikologdan profesyonel yardım almak yoluna gidebilirler. Çocukları internette çok zaman geçirdiği için endişelenen binlerce aile bulunmaktadır. Bu gençler için internete girmeyi yasaklamak çözüm olmadığı gibi gencin internet kafeler gibi daha sağlıksız ortamlara yönelmesine sebep olabilecektir. Bu sebeple saat sınırı koymak daha uygun olacaktır. Gencin arkadaşları ile internet dışı yollarla iletişim kurması özendirilmelidir. Gençlerin bilgisayar ve internet dışında da hobi geliştirmeleri teşvik edilebilir, aile bu konuda sağlıklı yaşam için spor yaparak, kendileri için kitap okuma saatleri belirleyerek gence örnek olabilir. Ayrıca gence belirli sorumluluklar verilmeli, aile içindeki işbölümüne aktif katılması istenmelidir. İnterneti mu-

İnternet bağımlılığı riski altında olanlar!

- İnternete her girişinde planladığından daha uzun zaman geçiren,
- Diğer sosyal aktivitelere ilgisi azalan ya da vakit bulamayan,
- Gerçek hayattaki aile ve arkadaş ilişkileri bozulan,
- Meslek ya da okul hayatındaki işlevselliği düşen,
- İnternette geçirdiği zamanla ilgili kendisini savunmak için yalan söyleme ihtiyacı duymaya başlayan,
- Gece internette geçirilen zamanı uykusundan çalan ve ertesi gün yorgun gezen,
- Bu yorgunluğa rağmen bir sonraki gece de internette dolaşma gücü bulabilen,
- Çok önemli bir haber beklemediği halde elektronik posta hesabını kontrol edemediği günler sıkıntılı ve tahammülsüz hissedilen,
- Bilgisayar başında geçirdiği uzun saatler sebebiyle sağlığı bozulan,
- Sağlık sorunlarına rağmen bu tutumuna devam edenler.

hakkak yenilmesi gereken bir düşman olarak görmek yerine, dozunda ve etkili biçimde kullanıldığında bu çağın tüm bilgisine ulaşmayı ve öğrenmeyi kolaylaştıran faydalı bir eğitim, iletişim ve eğlence aracı olduğunu da unutmamak gerekir.

Sanal bağımlılık ya da yalnızlık uygarlığı

Limitsiz ve denetimsiz bir şekilde saatlerce bilgisayar ekranına kilitlenmek bilhassa çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Böylelikle sanal âlem, tamamen çevresinden kendisini soyutlamış, çevreye ve toplumsal değerlere kayıtsız bir insan kitlesinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Her geçen gün hayatımızda biraz daha aktif rol oynayan internet kullanıcılığı önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Saatlerce bilgisayar başında kalan insanlar her biri tek başına yalnızlık uygarlığı kurmaktadır. Yetişkinler için bile ciddi tehlikeler içeren çevrim içi oyunları, onların dahi kendilerini kontrol edemedikleri sanal ortamda ilköğretim çağındaki çocuklar oynamaktadır. Limitsiz ve denetimsiz bir şekilde saatlerce bilgisayar ekranına kilitlenmek bilhassa çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Böylelikle sanal âlem, tamamen çevresinden kendisini soyutlamış, çevreye ve toplumsal değerlere kayıtsız bir insan kitlesinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

İslam'da zaman tanzimi son derece önemli bir husustur. İbadet, aile eğitimi, dinlenme, günlük ve sosyal hayat gibi bölümler halinde ele alınabilen zaman tahsisinde internete ayrılan zaman dilimi gittikçe artmaktadır. Hızla çoğalan internet kafeler yanında, anne babalar, çocuklarına yeni eğitim fırsatı sunduğunu düşündükleri için evlerinde internet kullanılmaktadır. Bu durum çocuklarımızın aradıkları her bilgiye ulaşmaları açısından iyi olmaktadır. Fakat çocukların, interneti sadece ev ödevleri veya araştırma için kullanmadığı, arkadaşlarıyla anlık ileti kurdukları, çevrim içi oyunlar oynayarak veya sohbet odalarında yabancılarla konuşarak saatler geçirdikleri gözlenmektedir. Sanal âlemle bu denli diyalog,

şahsiyetin tam teşekkül etmeye başladığı çağlarda, zihin bulandırıcı fikrî ve ahlaki sapıklıklar, cinsel istismar, şiddet, kumar vs. barındıran yönüyle gençlerde ve çocukların gelişiminde derin ve sarsıcı izlere yol açmaktadır. Çevirim içi oyunlara konu olan savaş, dövüş, vurdu-kırdı ile toplumsal yaşamı bozacak alışkanlıklar artmakta, bağımlılık haline getirdiği internete her gün bağlanmadığında mutsuz olan, hayal kinklığı hisseden, çevrim içi olamadığı zaman daha stresli olan insanların sayısı giderek çoğalmaktadır. İnterneti yaşamlarını organize etmek için son derece hayati olarak niteleyip "internetsiz yaşayamam" diyenler, ailesine, eşine, çocuklarına ve arkadaşlarına ayırdığından fazla zamanı internet başında harcamakta, çevresini ihmal etmektedir.

Tüm bu bulgu ve açıklamalar ışığında dinî hayatımızın tanzimi noktasında, aile içi eğitim ve gelişimde etkin bir rol oynarken, aynı zamanda çevrim içi tehlike olarak da arz edilen internet bağımlılığından gelecek nesillerimizi kurtarmak için anne-baba ve öğretmenler neler yapıyoruz, ne tür önlemler alıyoruz?

Genellikle yoğun bir çalışma ortamı içerisinde olan anne babalar, çocuklarına yeterince ilgi gösterememektedirler. Anne babalara düşen temel görev, bütün yoğunluklarına rağmen çocuklarına gereken zamanı ayırmaktır. Onları sanal ortamın etkilerinden uzaklaştırmak için farklı sosyal aktivitelere yönlendirmeleri gerekmektedir. Çocuklarımızın çevrim dışında sosyalleşmesine yardımcı olmak için diğer etkinliklere katılmasını destekleyip başka çocuklarla tanışabileceği etkinliklere özendirerek onların hayatında farklılıklar oluşturabiliriz.

Çocukların internet kullanımının okuldaki performansını, sağlığını, ailesiyle ve arkadaşlarıyla ilişkilerini etkileyip etkilemediğini araştırıp çocukların çevrim içi ortamda ne kadar zaman geçirdiğini belirleyerek internet kullanımlarına bir sınırlama getirip etkiler azaltılmaya çalışılmalıdır. Buna rağmen çocuğun internet bağımlılığı devam ediyorsa, profesyonel bir danışmana başvurulmalıdır. Çünkü saplantılı internet kullanımı; ruhsal açlık, sosyalleşememe, öz güven eksikliği, depresyon ve öfke gibi başka sorunların belirtisi olabilmektedir.

İnternet kullanımı, çoğu çocuğun sosyal hayati-

nin önemli bir parçası olduğu için tamamen yasaklanmamalıdır. Aile mefhumunu sarsacak noktalara gelinmemesi kaydıyla, internetin tüm faydalarından istifade edebiliriz. Çocuklarımızın çevrim içi olarak ziyaret edebileceği sitelere ve neler yapabileceklerine yönelik internet kullanımıyla ilgili önlemler alabiliriz. Her gün belirli bir süre çevrim içi olma, anlık iletleri kullanamama,

Bilgisayarı odasına değil de, evin ortak kullanım alanlarından birine kurulursa kontrol altında olduğunu hisseden çocuk kullanımında dikkatli davranır. Bu anlamda çocuklarımızı özgür bir ortamda yetiştirmeli, bununla beraber kontrollü hareket etmekten ve denetlemekten kesinlikle vazgeçmemeliyiz.

ödevleri bitirinceye kadar internette gezineme- me, sohbet odalarına veya çevrim içi yetişkin içerikli sitelere girememesi gibi aile kuralları belirleyip, onların bu kurallara uyması sağlanmalıdır.

Belirli zaman dilimlerinde ve amaca yönelik internet kullanımı hususunda ailemizi bilinçlendirmek gerekmektedir. Yüce Allah'ın insana verdiği önemli nimetlerden olan göz, kulak ve diğer organlar, bilgisayar karşısında sadece eğlenmeye yönelik oyunlar için meşgul edildiğinde, yaratılış gayesi dışında kullanılmış olur. Dolayısıyla, anne-babalara düşen en önemli sorumluluk, çocuklarının görme, işitme, hissetme ve muhakeme etme gibi melekelerinin doğru istikamette değerlendirilmesine dikkat etmek ve buna imkân hazırlamaktır.

Bilgisayarı odasına değil de, evin ortak kullanım alanlarından birine kurulursa kontrol altında olduğunu hisseden çocuk kullanımında dikkatli davranır. Bu anlamda çocuklarımızı özgür bir ortamda yetiştirmeli, bununla beraber kontrollü hareket etmekten ve denetlemekten kesinlikle vazgeçmemeliyiz.

Anne babalar, kendi çevrim içi alışkanlıklarını inceleyip, internet kullanımlarının diğer etkinlikleriyle dengeli olup olmadığını düşünmelidir. Aslında sadece çocuklar için değil, bizler için de zaman planlaması şarttır. Özellikle aile içindeki; eşle ilgilenme, çocuklarla kaliteli diyalog kurma, evdeki diğer ihtiyaçların ve işlerin takibi gibi konuları göz önüne aldığımızda, internete ne kadar az vaktimizin kalması gerektiğini daha iyi anlarız. Unutmayalım ki, çocuklar ilk olarak anne babayı örnek almakta, onların ayak izlerini takip etmektedirler. Her ne kadar çocuklarımızı internet konusunda sözlü olarak uysak da çocuklar kulaklarına değil, gözlerine hitap edildiğinde daha etkin eğitilmektedir.

Çocukları internetin ve çevrimiçi oyunların olumsuz etkilerinden kurtarmak için hafta sonları birlikte tiyatro, sinema, piknik, her hafta bir tarihi eser öğrenim gezisi, resim yapma, kitap okuma saatleri, bir müzik aleti çalma gibi etkinliklere çok küçük yaşta başlatıp, bütün bunların alışkanlık haline getirilmesi sağlanmalıdır. Aileler, çocuklarla birlikte düzenli sosyal aktivitelere katılırsa, sosyal aktiviteyle uğraşan çocuklarla çevrimiçi oyun oynayan çocuklar arasında fark olduğu görülecektir.

Nasıl ki bir mih bir nalı, bir nal bir tırnağı, bir tırnak bir ayağı, bir ayak bir atı, bir at bir komutanı, bir komutan bir orduyu, bir ordu bir milleti zafere ulaştırabilir, herkesin kendi evinde başlattığı sanal âlemde temizlik savaşı da çocuklarımızın geleceği için zafere ulaştırılabilir. Unutmayalım ki çocuklarını ve gençlerini ihmal eden toplumlar, geleceklerini imha ederler.

Sanal dünyanın arenası bilgisayar oyunları

Normal sokak veya ev oyunlarında çocuk her ne kadar hayal gücünü geliştirerek zihnen gerçek hayatın ötesine taşabilse de, gerçek hayattan tümüyle kopmaz. Gerçek hayat ile hayal dünyasını birbirinden ayırt etmekte güçlük çekmez. Oysa bilgisayar oyunlarında gerçeklik ile hayaller birbirine karışabilmektedir. Çocuğun zihinsel gelişimi, bilgisayar oyunu ile gerçek hayatı ayırt etmeye yetmemektedir.

Genel bir kabul olarak, iletişim çağında yaşıyoruz. Çocuklar genellikle, eskiden olduğu gibi ailesi dışında, mahallesinde yahut okulundaki bir iki arkadaşıyla iletişim kurarak sosyalleşme süreci yaşamıyorlar. Artık üç-beş oyuncak ne ki, dünyanın bir ucu ellerinin altında ve her şey klavyenin tuşlarını kullanmakla olup bitiveriyor. Tuşlara dokundukça öyle bir dünya keşfediliyor ki büyülenmemek imkânsız. Şu halde, düz mantıkla bakıldığında, çocuklar bugün eskisinden daha şanslı diyebilmek hiç de zor olmasa gerek. Nitekim bilgisayar ve internet sayesinde daha fazla sosyalleşme tecrübesi yaşayıp daha çok şey bilebiliyorlar küçük yaşlarda. Hem kolay, hem hızlı, hem de en güncel haliyle hemen he-

men tüm bilgilere ulaşmak oldukça kolay görünüyor. Üstelik oyun oynama ihtiyaçlarını da, düşüp-kalkma riski olmadan aynı şekilde bilgisayarda giderebiliyorlar.

Bununla birlikte, bizim kuşağın bir hüsnü kuruntusu yahut gizli bir kıskançlığı mıdır bilmem ama iyi olmayan bir şeyler olduğunu da derinden hissediyor gibiyiz. Yeterince bilemiyoruz, bilimsel araştırmalar istatistiki olarak bu durumun yararını mı yoksa zararını mı çok görüyor? Ancak en azından gözlem ve tecrübelerimiz bizi yanıltmıyorsa, değerler, insan ilişkileri vb. hususlarda eskisine oranla daha iyi bir gelişim sürecinde olduğumuz söylenemez. Özellikle çocuklar açısından bakıldığında, sıkça dikkat dağılması, gerçek

hayatla sanal dünyanın birbirine karıştırılması, şiddet ve suç oranlarının artması, kalıcı ve derinlikli kitap okuma alışkanlıklarının yerleşememesi ve en çok da bilgisayar ve internetin bir tür bağımlılık yapması sık rastladığımız sorunlar arasında yer almaktadır. Neredeyse çocuğun ve hatta gencin ailesi ve arkadaşlarının ona yetmemesi ve ancak bilgisayarda oyun oynarsa, internete girerse mutlu olacağı görüntüsüne sık rastlanılmaktadır. Bunun sonucunda da, okul başarısızlığı ve okumama isteği, içe kapanıklık ve sinirli, tepkisel davranma artışı gibi davranışsal sorunlar baş gösterebilmektedir. O halde ne yapabiliriz, sorusuna cevap verebilmek de öyle kolay değildir. Ama çocuk ve genç ruhunu tanıma-ya çalışmak, aslında belki de hepsinden önce insanı anlamaya çalışmak, gerek çocuklarımıza karşı en doğru davranışı belirlemede, gerekse mevcut davranışlarımızı sorgularken kendimizi de gereğinden çok suçlamaya gitmemede bize önemli bir anlayış ve perspektif katabilecektir.

Hiç şüphe yok ki, oyunlar çocuklar için oldukça önemli uğraşlardır. Bazen oyunu bırakıp gelmesini istediğimizde, bizden oyunu tamamlaması için zaman ister ve yeniden çağırılmaz isek bir türlü oyundan ayrılmak istemez. Oyunda geliştirdiği hayal gücü, bizim gerçek işlerimiz gibi onu meşgul eder ve oyunu bırakırsa her şeyin alt üst olacağını düşünür. Bilgisayar ve internet oyunları için düşündüğümüzde, olay sadece bir tuşa (pause) basarak mola vermeye bakar çoğunluk-

la. Gelince de aynen kaldığınız yerden devam etme imkânı bulabilirsiniz. Bu ilk anda bilgisayardaki oyunların bir avantajı gibi gözükebilir. Ancak çocuğun kendi kurup kendi hayalleriyle zenginleştirdiği oyunlarla mukayese edildiğinde, bu oyunların onun çeşitli yeteneklerinin gelişmesini engelleyici yahut sınırlayıcı yönü görülebilecektir. Çünkü oyun gerçekte çocuğun yetenek ve becerilerinin gelişiminde önemli bir etkidir. Tümöyle kendisinin egemen olduğu, riskleri olan ama hayal gücü, mücadele ve yeteneklerini kullanarak üstesinden gelebildiği bir arenadır oyun. Bilgisayar oyunları açısından bakıldığında, çocuğun risk faktörünü aşması bir tuşluk iştir. Ayrıca hayal gücü ve yaratıcılık yetenekleri pek fazla işlemeyebilecektir.

Oyunların bir başka faydalı yönü, çocuğun özellikle anne-baba ile özdeşlik kurma işlevi görmeleridir. Genellikle oyunlarda erkek çocuklar baba, kız çocuklar anne rolü üstlenirler. Bu durumda onların çeşitli davranışları taklit edilerek, oyun kişilik gelişiminde bir tür eğitim işlevi de görür. Oysa bilgisayar oyunlarında böyle bir özdeşlik imkânı olmadığı gibi, oyun kahramanları ile özdeşlik kurulmaktadır. Oyun kahramanları ise bazen çocuğun zihinsel ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyebilir. Çocuk gerçekte kendisi bir şeyler yapıyor gözükse de, oyunu kendisi kurup kendisi bozma imkânı olmadığı için ve yapacağı sanal ortamdaki hareketlerin belli sınırları olacağı için özgürlük alanını olancasıyla daralt-

Bilgisayar oyunlarında ise, çocukların hayallerini sınırlayan ve yaratıcılıklarını geliştirmeye imkân tanımayan kurgular çoğunluktadır. Bu durumda gelişimleri açısından bir şeyler üretme sürecinde sorunlar olabileceği gibi, rahatlama da elde edemeyebilir. Hatta bilgisayar oyunları, çocuklarda sinirlilik ve gerginliklere yol dahi açabilmektedir.

maktadır. Oysa yetişkinlerin yönlendirmedikleri bir özgürlük alanı olarak oyunlar, çocuğun zihinsel, psikososyal ve hatta ahlaki gelişimini çok ciddi oranda etkiler.

Oyunların çocuklar açısından önemli işlevlerinden biri, onlar için rahatlatici, gerginlikten arındırıcı, kaygılarından kurtarıcı olmasıdır. Çocuk oyun yoluyla sıkıntılarını giderme imkânı da elde ederek rahatlama sağlar. Bu yönüyle oyunlar onlar için bir rehabilitasyon sağlamaktadır. Hele oyunlarında geliştirdikleri hayali yaşantılar onlar için dinamik bir rahatlama mekânizmasıdır. Burada belirtmemiz gereken önemli bir nokta, onların oyunları bir rahatlama, kaygıları giderme amacıyla oynamadıklarıdır. Onlar, oyunları doğaçlama bir şekilde sürekli yaptıkları ve yapmak istedikleri bir iş olarak algırlar. Oyun oynamak, çocuk olmanın bir gereğidir. Bu bağlamda onlar, herhangi bir psikolojik amaç için değil, salt hoşlandıkları için oynarlar. Üstelik oyun oynamaları için herhangi bir sıkıntı içinde olmaları da gerekmez. Ayrıca onlar oyun oynarken öyle dinamik ve üretken hale gelirler ki, arkadaşları ile oynarken yeni öğrenmeler yaşarlar. Arkadaşlarının kullandıkları ve kendilerinin bilmedikleri kelimelere, anlattıkları olaylara dikkat kesilir ve öğrenme çabası içinde olurlar. Yani eğlenirken öğrenir, öğrenirken eğlenirler. Sonuçta da özellikle yaratıcılık yeteneklerini geliştirirler. Bilgisayar oyunlarında ise, çocukların hayallerini sınırlayan ve yaratıcılıklarını geliştirmeye imkân tanımayan kurgular çoğunluktadır. Bu durumda gelişimleri açısından bir şeyler üretme sürecinde sorunlar olabileceği gibi, rahatlama da elde edemeyebilir. Hatta bilgisayar oyunları, çocuklarda sinirlilik ve gerginliklere yol dahi açabilmektedir. Hiç şüphesiz bu durum sadece oyunun içeriğindeki çocuğun hayal dünyası dışında gelişen olaylar nedeniyle değildir. Her şeyden önce fiziksel hareketsizlikler de gerginlik nedeni olarak görülebilir. Sokakta oynayan çocuğun fiziksel enerji boşaltımı ile mukayese edildiğinde, bilgisayar başındaki çocukların, bırakın fiziksel enerji harcararak rahatlama, yüklemeye yaparak stres yaşamaları kaçınılmaz gözükmektedir. Hele gü-

nümüzün düzensiz ve sağlıksız olduğu uzmanlarca söylenen beslenme alışkanlıkları dikkate alındığında bu hususun önemi daha iyi anlaşılabilmektedir.

Normal sokak veya ev oyunlarında çocuk her ne kadar hayal gücünü geliştirerek zihnen gerçek hayatın ötesine taşabilse de, gerçek hayattan tümüyle kopmaz. Gerçek hayat ile hayal dünyasını birbirinden ayırt etmekte güçlük çekmez. Hatta bu iki dünya arasında önemli ve anlamlı bağlar oluşturarak oyunlarını oynar. Gerçek hayattan roller edinir, gerçek nesnelerle ilgi hayaller kurar ve kurgular oluşturarak hayalleriyle zenginleştirir. Oysa bilgisayar oyunlarında gerçeklik ile hayaller birbirine karışabilmektedir. Çocuğun zihinsel gelişimi, bilgisayar oyunu ile gerçek hayatı ayırt etmeye yetmemektedir. (Gonca Karayağız Muslu, Bahira Bolışık, Çocuk ve Gençlerde İnternet Kullanımı, (TAF Preventive Medicine Bulletin, 2009: 8(5), 445-450), www.korhek.com, 8.7.2010.). Çocuklar acıyı, ağrıyı, düşüp kalkmayı dahi bir oyun olarak algılamakta, gerçek hayatta böyle durumlarla karşılaşmayı kabul edemez ve algılayamaz bir zihni yanılğı içine düşebilmektedirler. Yani hayatın gerçeğini de bir oyun ve eğlence gibi görebilmektedirler. Bunun sonucunda dikkat dağınıkları, hareketsizliğin verdiği ağırlık ve zihni yorgunluk yaşayabilmektedirler. Dolayısıyla çabuk sıkılan, çabuk sinirlenip tepki veren huzursuz kişilik yapıları geliştirmektedirler.

Oyunların önemli özelliklerinden biri de, işbirliği duygusunu geliştirmesidir. Çocuklar, ortak dileleri olan oyunlarda, bazen kavga gibi gözükken tatlı tartışmalara girşşeler de, bir şekilde anlaşma yolu bulurlar. Böylece sağladıkları işbirliği önemli bir sosyal davranış olarak onun bu alandaki gelişimine katkı sağlar. Bilgisayar oyunları ise, çocuğu işbirliğinden çok rekabete yönlendirir. Rekabet duygusu da yararlı olmakla birlikte, dengeli ve sağlıklı olmalıdır. İşbirliği-rekabet dengesini kavratabilmelidir. Gerçi bilgisayarlar da işbirliğine açık oyunlar da var gözükmektedir. Ancak bu oyunlarda bile paylaşım nesnesi, oyun materyalleri ve hayallerindeki roller değil, bilgisayar

yardaki oyun öğeleridir. Bu, diğerine oranla hiç şüphesiz çocukların daha edilgen oldukları ve normal oyunlarda bakışma ve temas ederek güçlendirdikleri arkadaşlık ve yakınlıklarını pekiştirici ve odak kılıcı yönü daha az olan bir durumdur. Nitekim çoğunlukla enerjik ve sürekli bir şeyler yapmak isteyen çocukların bir kısmı, aynı anda çok sayıda kişi oynayamayacağı için, bilgisayar oyunlarında edilgen durumda kalarak sadece ekrandaki oyunu seyredebilmektedir.

Oyunlar vasıtasıyla çocuklar, çeşitli roller üstlenerek anne, baba, öğretmen gibi değişik kişilikleri oynarlar. O esnada kendi kişiliklerini de daha iyi tanıma imkânı bulurlar. Yani kendilerini başkalarından ayıran temel kişilik özelliklerini fark ederler. Bu açıdan bakıldığında bilgisayar oyunlarında da çocuklar değişik roller üstlenebilmektedir. Ancak hayal sınırlarından çok, sanal oyunun kuralları onları zorlamakta ve sınırlamaktadır. İstedikleri gibi hayal kurup uygulayamayacaklardır. Ayrıca sanal kahramanlarla kendilerini mukayese edebilmeleri imkânsızdır. Ya onlara benzeme çabası ile gerçeklik algısında sorunlar yaşayacak, yahut oyundaki rollerin gerçeklik olamayacağını idrak ederek, oyunu salt eğlence amacıyla oynayacaklardır. Böylece, normal oyunların çocuğu eğlendirirken eğitime işlevi, bilgisayar oyunlarında gerçekleşmemiş olacaktır.

Oyunlar, çocukların saldırganlık dürtülerini boşaltma aracı olarak da işlev görür. Oyun yoluyla çocuk hayali olarak savaşır, düşmanları öldürür vb. Bilgisayar oyunlarında da bu tür senaryolar çok yaygındır. İlk anda çocuğun saldırganlık dürtüsünü boşaltacağı gibi bir izlenim de verebilir. Ancak hem fiziksel anlamda bir hareketliliğin gerçekleşmemesi tam olarak çocuğu rahatlat-

maz; hem de çok yaygın bir oyun konusu olması nedeniyle, özellikle yetiştirilme biçimi açısından şiddete meyilli çocukların gelişiminde olumsuz etkide bulunabilir. Bu da, çocuğun saldırganlık dürtüsünü eğiterek faydalı bir hale dönüştürme yerine, çeşitli olumsuz işlevler görebilmesine zemin oluşturabilecektir. Bu yönüyle bakıldığında, çocuğun ahlaki ve vicdani gelişim sürecinin, bilgisayar oyunları yoluyla eğitilmesi bir yana, sorunlu olabileceği düşünülmektedir.

Oyunlar, özellikle ailede tek çocuk olarak büyüyen, şımarık yetiştirilmiş, paylaşıma kapalı çocuklarda, uyum konusunda onları zorlarsa da, olumlu bireysel ve sosyal nitelikler kazandırma aracı olarak işlev görür. Bilgisayar oyunlarında ise bu nitelikler kazanılamadığı gibi, içekapanık ve sosyal paylaşımdan korkan bir kişilik gelişir. Nitekim günümüzde sık rastlanan bir durum olarak, eve gelen misafirlerin yanına bile çıkmak ve görüşmek istemeyen, özgüven ve medeni cesareti eksik bu tür çocuk ve ergenler, ciddi çatışmalar yaşamakta, kendilerini dış dünyaya kapatmayı denemekte ve kaçıışı bir çözüm gibi algılamaktadırlar. Üstelik çocuğun dış dünyaya güvenle açılan tek kapısı gibi gözükten bilgisayara aşırı bağımlılık artmaktadır. Bağımlılık, uyum ve sağlıklı toplumsal ve ruhsal gelişme için zaten bir engeldir. Ayrıca bu durum, fiziksel hareketliliği de arttırarak, dengesiz kilo almayı da getirmekte, çocuk başkalarının kendisini eleştirmesinden korkarak insanlardan daha çok kaçmaktadır. Yani fiziksel olumsuzlukların ruhsal tahribatları arttırıcı işlevi de olabilmektedir. En önemli sonucu da, çocuğun korku ve güvensizliğini arttırarak, yaşlılarıyla bir araya gelebilme ve arkadaşlık edebilmesini engellemesidir.

Sanal bağımlılık ve İslami sohbet siteleri

Günümüzde bilişim çağını yaşarken yasaklar ile bir yere varılamamaktadır. İnternet, pek çok yönü ile hayatı kolaylaştıran bir imkândır. Anne babanın görevi çocuğunun sorumluluk bilinci ile hareket etmesini sağlamaktır.

Aileler çocuklarına interneti yasaklamalı mı?

Günümüzde bilişim çağını yaşarken yasaklar ile bir yere varılamamaktadır. İnternet, pek çok yönü ile hayatı kolaylaştıran bir imkândır. Anne babanın görevi çocuğunun sorumluluk bilinci ile hareket etmesini sağlamaktır. Allah katında bu sorumluluk için belirlenmiş yaş sınırı ergenlik yaşıdır. Yani akıl baliğ olunan yaştan sonra birey mükelleftir. Anne baba, bu yaşa kadar çocuğunu iyi terbiye ederse, sınır ve sorumluluklarının neler olduğunu iyi belirlerse internet kullanımı sırasında gözü arkada kalmayacaktır.

Aile içinde iletişim sorunları, huzursuzluk var ise çocukların ruhsal gelişimi bozulmaktadır. Çocu-

ğun sorumluluk bilinci yeterince gelişmemektedir. Örneğin, içinde sorunların olduğu ailelerde büyüyen çocuklarda evden kaçma, okulu bırakma, madde kullanma gibi pek çok olumsuzluğu daha sık görmekteyiz.

Dindar insanlarda var olan günah ve Allah korkusu, sanal ortamda deformasyona mı uğruyor?

Sanal ortam, kişinin nefsiyle baş başa kalmasına sebep oluyor. Yalnızlık ve gizlilik, günahı daha kolay işlenebilir kılıyor. Çevreden çekinceleri olan insanlar bilgisayar başında kendisini çok daha rahat hissedebiliyor. Nefsin tuzaklarına düşmek kolaylaşıyor.

Sanal ortam, kişinin nefsiyle baş başa kalmasına sebep oluyor. Yalnızlık ve gizlilik, günahı daha kolay işlenebilir kılıyor. Çevreden çekinceleri olan insanlar bilgisayar başında kendisini çok daha rahat hissedebiliyor. Nefsin tuzaklarına düşmek kolaylaşıyor.

İnsan sosyal bir varlıktır. Doğası sosyal olmaya yöneliktir. Sağlıklı olanı da budur. Fıtratı bunu gerektirir. Eğer bir bayan, içinde bulunduğu toplumsal özellikler nedeni ile yeterince sosyalleşmiyorsa sanal ortama yönelmesi doğaldır. Bu noktada sınırları belirleyen unsur; bayanın ne yaptığının bilincinde olmasıdır. Bilgisayar ve internet ateş gibidir. Onu nasıl ve ne amaçla kullandığınıza göre faydası ve zararı değişir.

Sanal ortamda muhabbet ve güven

Sanal ortamda sadece yazılanlar üzerinden iletişim kurulmaktadır. O nedenle karşısındaki kişinin güvenilir olduğunu test etmek güçleşmektedir.

"İslami sohbet" sitelerinden beklentiler

İslami sohbet sitelerini, sosyalleşme ihtiyacının bir ürünü olarak görmek mümkündür. Sanal olarak sohbet ettiği kişinin güvenilir olmasını bekle-

yenler bu sitelerde sosyalleşme ihtiyacını gidermektedir. Dinî duyarlılıkların olması bir ortak payda olunca da iletişim kolaylaşmaktadır. Ancak bunu da suistimal eden kötü niyetli insanların olabileceğini akıldan çıkarmamak gerekir.

Sanal ortamda güven duygusunun gelişebilmesi için çok az veri mevcuttur. Sohbet edilen kişiye her zaman temkinli ve tedbirli yaklaşmakta fayda vardır.

İslami duyarlılıkları olan kişiler günahla daha az karşılaşmak için toplumsal ortamın içine daha seyrek giriyor olabilir. O nedenle insanları tanıma ve onlardan kötülük gelebileceği bilgisi yeterince gelişmiyor olabilir. Sanal ortamda tanışılan kişiye de saf duygularla güvenmek mümkündür. İslami sohbet sitelerine giren gençlerin, yaratılışları gereği daha duygusal oldukları, duygusal temelli kararlar verdikleri için özellikle de bayanların temkinli olmalarında yarar vardır.

Prof. Dr. Ali Köse ile

Çocuklarda dinî yaşantı üzerine

Allah'ın bir emaneti ve müminin dünyadaki imtihan vasıtalarından biridir çocuk. Aile yapımızda göz bebeği gibi bakılır çocuklara, üzerlerine titrenir. Ebeveynler her şeyin en iyisi, en güzelini isterler çocukları için. Elleri emanet olarak verilen bu göz bebeklerini hem dünya hem de ahiretleri açısından iyi yetiştirmeli, her ikisi için de donanımlı hale getirmelidirler. Bu, anne baba üzerindeki ciddiye alınması gereken, aksi takdirde imtihanda başarısız olmalarına sebep olabilecek bir sorumluluktur. Bu sebeple pek çok anne babanın zihninde çocuklarda dinî yaşantıyla ilgili sorular ya da yaşadıkları, karşılaştıkları olaylarla ilgili çözüm bekleyen sorunlar vardır. Bunlarla ilgili sizlerin de önemseyişinizi düşün-düğümüz pek çok konuyu Prof. Dr. Ali Köse ile konuştuk.

Hocam çocuklarda dinî algının yerleşmesi için dinî duyarlılığı olan her aile çalışır. Ama tutum hataları tam tersi sonuç doğurur. Burada yapılan yanlış nedir?

Çok önemli bir husus bu... Ne yazık ki öyle. Psikolog Salzman, çocuklarınızın dinden soğumasını istiyorsanız şu üç şeyi yapın der:

1. Çocuklarınıza sure, dua vb. ezberletin, ezberleyemedikleri zaman kızın.
2. Çocuklarınız yanlış bir şey yaptığı zaman "Allah seni yakacak, taş edecek" gibi sözlerle korkutun.

3. Çocuklarınızın yanında dindarların yaptığı kötü şeylerden bahsedin.

Hepimiz için sarsıcı bir uyarı saymalı mıyız bu yaklaşımı?

Kesinlikle... Ben Salzman'ın bu uyarısını çok beğendim. Hepimizin çocukluğunda bu uyarının kapsamına giren bir hatıra mutlaka vardır. Ahmet Altan birkaç yıl önce bir yazı yazmıştı. "Camii Işıklarına Bakan Çocuk" başlığını taşıyordu bu yazı. Çocukluğunda din adına hatırladıklarını anlatıyordu. İftar sofralarını, teravih namazlarını, sahur heyecanını... Zaten yazının başlığı da iftarla alakalıydı.

Detayını hatırlıyorsanız alabilir miyiz?

Tabii. Babası, Ahmet Altan'dan bir kompozisyon yazmasını istemiş, "Yanağını cama yapıştırıp, evin çaprazındaki caminin şerefesinde iftar zamanını haber veren ışıklar yanınca, bunu bağırarak büyüklerine haber verip aferin alan çocuğun heyecanlı bekleyişini anlatabilir misin?" demiş. Ahmet Altan, "o çocuk aklımdan hiç çıkmaz" diyor. "Allah'ı çok sevmiştim. Allah'ı beni seven, oruç tuttuğum zamanlarda bana gülümseyen temiz yüzlü bir dede şeklinde hayal etmiştim." diyor.

Buradaki temel espri nedir çocuk duygusuyla bakıldığında?

Bence Allah'la bir ilişki kurmak istemiş. Allah'ı dede, kendisini torun yapmış. Çocuklar her şeyi zihinlerinde somut bir resme dönüştürürler zaten. Çünkü çocuğun dünyası somuttur. Oğlumu 6-7 yaşındayken camiye götürmüştüm. Camide otururken kubbeye bakarak bana "Nerede?" diye sormuştu. Ben ne sorduğunu anlayamamıştım. Meğer Allah'ı kubbenin oralarda bir yerde zannediyormuş.

Konu aynı aslında... Soyut düşünce henüz oturmadığından somutlaştırarak mı düşünüyor çocuk?

Evet tam da bu işte. Ahmet Altan da öyle yapmış, Allah'la somut ve pozitif bir ilişki canlandırmış hayalinde. Hatta, "herkes bana yaramazlık yaptım diye kızdığında ben bu dedeye sığınardım" diyor. Ama aklından çıkmayan bir başka şeyi daha anlatıyor Ahmet Altan. Okulda din hocası cehennemi bütün korkunçluğuyla anlatınca çok korkmuş. Dede-torun ilişkisi sona ermiş. Sevimli dede artık gazaplı bir canavara dönüşmüş zihninde.

O zaman çocukluk dönemi nasılsa geçer denemek sadece bedensel gelişmenin öncelendiği bir dönem olmamalı, dinî algı bakımından çok öyle mi?

Çocukluk döneminin her açıdan önemli olduğunda şüphe yoktur. Çünkü bu dünyaya ait ilk imajlarımız bu dönemde oluşur. Eski Yunan'da ilk imaja çok önem veren ünlü bir tiyatro oyuncusunun sahneye kendisinden önce kimsenin çıkmasına izin vermediği söylenir. Yine çok ünlü bir Avrupalı ressamın bebekken ailesinin posta arabasıyla aylar süren bir tura çıktığı, onun açık havada gerçekleşen bu turda sürekli değişen

imajları algıladığı, ressamlıktaki başansının da bu değişken imajları resimlerine yansıtmamasından kaynaklandığı söylenir.

Buradan nereye varabiliriz hocam?

Şuraya varabiliriz: Dinî imgeler, sembolik anlamlar da böyledir çocuk için. Bu nedenle çok dikkatli olmak gerekir. Dinî olguları, dinî bilgileri sevdirecek, hep iyi şeylerle özdeşleştirerek aktarmalıyız.

Çocuk gündeme geldiğinde genellikle aklımıza Hz. Peygamber'in Haseneyn Efendilerimize çocukluk dönemlerindeki yaklaşımı geliyor?

Evet Peygamberimizin torunları Hasan ve Hüseyin ile sevgi ilişkisini biliyoruz. Bu ilişki çok önemli. Üzerinde dikkatle düşünülmeli. Bir keresinde Peygamberimiz hutbede. O anda torunları görünmüş mescidin kapısından. Birisi düşmüş kapıdan girerken. Ne yapmış biliyor musunuz? Peygamberimiz hutbeye ara verip torununu kucaklamış ve cemaate de "kıyamadım yavrucağa" demiş. Hafızalarda kazınması ve unutulmaması gereken bir sahne ve çok ibretli... Hepimiz için.

Burada sanırım söz eğitiminde özellikle de fahri kâinat Efendimizin dinî algı eğitiminde sevginin yerine geldi.

Evet öyle. Din eğitiminde sevgi ve korku anahatar duygulardır. Toplum olarak sevgiden ziyade korku üzerinde yoğunlaştığımızı, Allah imajını da korku üzerine bina ettiğimizi düşünüyorum. Meselâ ekmek kırıntısını yere atan, ya da onu çiğneyen çocuğa "öyle yaparsan Allah yakar, Allah taş yapar" gibi ifadeler kullanmamız bunun bir tezahürüdür.

Neden böyle peki?

Biz maalesef tarihten gelen bir toplumsal yapıyla, kendi üzerimizde gördüğümüz gücü hep bizi cezalandırıcı bir kuvvet olarak algılamış, ona bu hakkı takdir etmiş, yahut da onun hep bu yönüne vurguda bulunmuşuzdur. Bunun en somut örneği bizdeki polis imajıdır. Arabanın ön koltuğuna oturmak isteyen çocuğumuzu bundan menetmek için "oraya oturursan polis amca kızar" deriz. Ona ön koltuğa oturmasının tehlikeli olacağını anlatmayız. Zaten toplum olarak da polisi, halka yardımcı olması gereken halkın bir memuru olarak değil, bir ceza memuru olarak algılamıyor muyuz?

Devlet imajımız da böyle bir imaj değil mi?

Aynen öyle. Bizde devlet mükâfatlandırıcı bir kurum olmaktan ziyade cezalandırıcı bir kurum olarak algılanmaz mı? İşte kendimize tahakküm etme hakkını verdiğimiz kişi ya da kurumlar hakkındaki imajımızı Allah'a da yansıtıyoruz. Zihinlerimiz Allah'ı hep cezalandırıcı yönüyle algılamaya şartlanmış vaziyette. Bu açıdan zihnimizdeki Allah imajıyla ve algısıyla polis imajı aynı kategoridedirler. Aynı klasör içerisinde yer alan farklı dosyalar gibidirler.

Korku ile aktarılan bilgi kalıcı mı oluyor olumsuz anlamda?

Sevgi ile aktarılanlar da korku ile aktarılanlar da kalıcıdır. Tabii biri pozitif, diğeri negatif iz bırakır. Bilinçaltımız uçağın kara kutusu gibidir. Biz farkında değilizdir, ama her şeyi kaydeder. Bu kayıt da genelde özdeşimle, çağrışım ile gerçekleşir. Öğrenilen tüm şeylerin bir çağrışımı vardır. Bu nedenle, din dersi denilince, cami hocası denilince veya dindar bir insandan bahsedilince çocuğun hep iyi çağrışimleri hatırlaması lazım.

Anne babanın dinî algı bakımından pozisyonu, etkisi nedir?

Anne-baba her zaman en iyi modeldir. Dindar anne-babaların çocukları eğer dine mesafeli iseler mutlaka ailedeki sevgi bağında bir problem var demektir. Evlat anne-babanın yolundan sapma gösteriyor ise mutlaka bir problem yaşanmıştır ailede.

Bu kadar net midir bu durum?

Bir vakayı hatırladım şimdi, daha iyi anlaşılması bakımından anlatayım. Yıllar önce BBC televizyonunda haberleri izliyordum. Haberler başladı, önce özetleri verdi. Bir haber özeti dikkatimi çekti. Uzak-Doğu dansları yapan bir İngiliz dansçının, yaptığı dansı daha iyi gerçekleştirebilmek için yedi defa yüz ameliyatı geçirdiğini söyledi spiker. Haber merak edip bekledim. Uzunca bir haberdirdi. Kadınla detaylı bir röportaj da yayınladılar. Röportajda çok önemli bir detay vardı. Dansçı kadın annesinden nefret ediyordu. "Aynaya her baktığımda annemi görüyordum. Şimdi bu operasyonlardan sonra artık aynaya rahatlıkla bakabiliyorum." diyordu. Kadın yüz ameliyatlarını dans kariyeri için yapmıştı görünüşte; ama gizli sebep annesinden nefret etmesiydi.

Ailenin din imajını çocuğun doğru alması için negatif yükleme yapmaması mı gerekiyor?

Dinden uzaklaşan insanların geçmişlerini, çocukluklarını inceledik, küçük yaştaki negatif etkilenmelerin yıllar sonra izlerini görmemiz mümkün olacaktır. Artık baskıcı ebeveyn rolü bugünün çocuklarının, gençlerinin kabulleneceği bir şey değil. Tıpkı baskıcı devlet modelinin demo-

de olması gibi, bu ebeveyn modeli de eskidi artık. İlkokulda sosyal bilgiler kitabında okuduğum bir hikaye vardı. Rüzgâr ve Güneş paltoyla yürüyen bir adamın paltosunu çıkarmak üzere iddiaya girmişler. Rüzgâr "ben çok

Din eğitiminde sevgi ve korku anahtar duygulardır. Toplum olarak sevgiden ziyade korku üzerinde yoğunlaştığımızı, Allah imajını da korku üzerine bina ettiğimizi düşünüyorum. Meselâ ekmek kırıntısını yere atan, ya da onu çiğneyen çocuğa "öyle yaparsan Allah yakar, Allah taş yapar" gibi ifadeler kullanmamız bunun bir tezahürüdür.

şiddetli eserim, adamın paltosunu çeker çıkarırım" demiş. Dediği gibi yapmış, ama ne kadar şiddetli estiyse, adam da paltosunu o kadar sıkı kavramış. Rüzgâr başarılı olamamış. Sıra güneşe gelmiş. Güneş ışınlarını artırmış, havayı ısıtmış. Hava ısınınca adam paltosunu kendisi çıkarmış.

Bir de ailelerin kendilerini çocuklarında gerçekleştirmek tutkuları var. Onların da bir kişiliği ve hayatı olduğu unutuluyor. Bu duruma nasıl bakıyorsunuz?

Çok doğru, oldukça sık yaşanan bir olgu. Din eğitiminde bazı ebeveynler din alanını, kendileri küçükken yapamadıklarını çocuklarına yaptırma alanı olarak görüyorlar. "Ben küçükken Kur'an okumayı öğrenemedim, çocuğum öğrensin." anlayışıyla şuursuzca hareket ediyorlar. Bu duygu çok güzel bir duygu. Ama bu duygu hırsla dönüşünce, anne-babalar kendilerini tatmin etmek üzere çocuğa dengesiz bir şekilde yükleniyorlar. "Zehiri yapan dozundur" diye bir söz var.

Bunu unutmamak gerek. Çocukları bir kere bezdirdik mi, onların gönlüne hitap etme fırsatını kaçırmış oluruz.

Din eğitiminde sevgi ve korku anahtar kavramlar demiştiniz. Dinî algının doğru yerleşmesi bakımından burayı biraz detaylandırmanızı rica edeceğim.

Aslında din dediğimiz şey bu ikisi üzerine oturuyor. Kelam kitaplarımız imanın "korku ile sevgi arasında" olması gerektiğini söylüyor. Korku insanoğlu için gerekli bir duygu. Biz yeryüzüne imtihan edilmek üzere gönderildiğimize ve bu hayatın sonunda hesaba çekileceğimize inanıyoruz. Korku olmadan hesaba çekilme duygusunu yaşayamayız. Çocuklar karne alacaklarını bilmezlerse derslerine çalışmayabilirler. İnsanoğlu hesaba çekileceğini hesaba katmazsa her türlü kötülüğü yapmaya hazır hale gelebilir. Çocuğa Allah'ın bizi gözetleme kudretine sahip olduğunu hissettirmemiz gerek. Ona ölümden sonra hayat olduğunu hissettirmemiz gerek. Bunu yapmanın en iyi yolu, sizin de ebeveyn veya öğretmen olarak bu prensipler gereğince yaşamanız, yani çocuğun gözünde tutarlı olmanızdır.

Denge nasıl sağlanmalı peki? Korku ve sevgi anahtar kavramlar diyorsunuz.

Çocuğa ahiret hayatının mükâfatlarından daha çok bahsetmek gerek. Çocuk cezanın da var olduğunu bilmeli. Günah algısı gerçekleşmeli. Ama dozunda olmalı. Ceza olgusu sürekli gündeme gelmemeli. Günah işlemek onun zihninde lanetlenmekle eşdeğer hale gelmemeli. Her şeyi günah ve sevap ikilemi içinde açıklamamalı. "O günahdır, bu günahdır" öğretisiyle sürekli kısıtla-

rum. Çocuk bir ceza olacağını da hissetmeli. Zaten çocuklara hayatı da öyle algılatmamız gerekmiyor mu? Toz pembe bir hayat ortamında yetişen, her istediklerini elde eden anne-babalardan hiç azar işitmeyen çocuklar sonra hayatta hep bocalıyorlar.

Yaz ayları çocukların cami ve Kur'an ile tanışma ayları, yani bu algının oluşma zamanları. Nasıl değerlendirilmeli?

Din eğitimini her halükârda gerçekleştirmemiz gerek. Anne-babalar özellikle yaz tatillerinde biraz fedakârlık yapıp çocuklarına bu imkânları sağlamalılar. Çocuklarının, camiyle, hocayla tanışmasını sağlamalılar.

Şimdi dinî bilgileri sunan hocalar, eğitimciler sanırım daha dikkatli ve pek çok şeyin farkındalar değil mi?

Evet artık hocalar daha gayretli ve eğitim formasyonuna sahipler. Çocuklara dini sevdirmek için gayret ediyorlar. Gazetelerde okuyoruz; promosyon yapıp çocuklara bisiklet, bilgisayar dağıtan hocalar bile var, 40-50 yaşına gelmiş ama maalesef hiç camiye girmemiş insanlar var bu ülkede. Cami avlularında görüyoruz, annele-
rinin babalarının cenaze namazı kılınırken kenarda bekleyen insanlar var. Namaza, duaya o kadar yabancılar ki sanki Müslüman bir ülkede yaşamıyorlar. Belki anne-babaları çok dindar insanlardı, ama anne-babaları görevlerini yerine getirmemişler, çocuklarının dinî bilgileri öğrenmelerini sağlamamışlar. Kur'anla, elif-ba ile hiçbir şekilde buluşmamış bu insanlar. Bu nedenle de Kur'an'ı öğrenilmesi çok zor bir kitap gibi algılıyorlar veya namaz, yapamayacakları bir ritüel gibi geliyor onlara.

Din eğitiminde problem gibi görünen alanlardan biri de çocuğun taklitle öğrenmesi. Bakışınız nasıl bu konuda?

Bence çocukların taklitle öğrenmesinde hiçbir mahsur yok. Zaten her şeyi taklitle öğrenmiyor muyuz? Neden anne-babamızın aksaniyle ya da yöremizin aksaniyle konuşuyoruz? Kelimeleri taklit yoluyla öğreniyoruz da ondan. Çocuklar şarkıları türkülerini nasıl taklit yoluyla, ezberleyerek öğreniyorlarsa, sureleri, duaları da taklit yoluyla, ezber yoluyla öğrenecekler. Dolaşısıyla, başlangıçta taklit mecbur olduğumuz bir şey.

yan bir din anlayışı empoze edilmemeli. Yani "zehiri yapan dozdur" kuralı burada da geçerli. Çocuk ancak o zaman dinî öğretileri sevimli bulur ve gönlüne nakşeder. Bütün bunları güllük güllüştürmek bir din algısı olsun diye söylemiyo-

Bilinçaltımız uçağın kara kutusu gibidir. Biz farkında değilizdir, ama her şeyi kaydeder. Bu kayıt da genelde özdeşimle, çağrışım ile gerçekleşir. Öğrenilen tüm şeylerin bir çağrışımı vardır. Bu nedenle, din dersi denilince, cami hocası denilince veya dindar bir insandan bahsedilince çocuğun hep iyi çağrışimleri hatırlaması lazım.

yan bir din anlayışı empoze edilmemeli. Yani "zehiri yapan dozdur" kuralı burada da geçerli. Çocuk ancak o zaman dinî öğretileri sevimli bulur ve gönlüne nakşeder. Bütün bunları güllük güllüştürmek bir din algısı olsun diye söylemiyo-

Değerler ve din eğitimi

Bireyin, yaşadığı hayata bir açıklama getirebilmesi; inandığı dünya görüşü, değerler vasıtasıyla olur. İnanılan değerler ile yaşanan hayatın sorunlarına çözüm getirebiliyorsa, o inanılan değerler/ilkeler, bireyin nazarında hayatın bir parçası haline gelmiş, birer hayat formülüne dönüşmüş olur.

Değer nedir?

Değer, belli bir tutum ve davranış tarzı veya varoluşun temel amacı hakkında uzun süreli kişisel bir inanıştır. Değer, bireyin tutum ve davranışlarını belirleyen ölçüttür. Toplumsal boyutuyla değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ilke ya da inançlardır.

Değer kavramı insana özeldir. Çünkü değere sahip olmak, doğrudan düşünme/kavrama yeteneğiyle, varlığı ve hayatı anlamlandırmayla ilgilidir. Söz ve davranışları, olayları ve olguları doğru-yanlış, güzel-çirkin, iyi-kötü, helal-haram şeklinde tanımladığımızda değer ölçülerinden söz etmiş olmaktadır. Bütün bunlar bizim onları nasıl anlamlandırdığımızı, onları anlamlandırma düzeyimizi ve onlara ilişkin yargımızı göstermektedir. Her çeşit şeye değerler iliştiiriz: siyaset, para, cinsellik, eğitim, aile, arkadaşlar, kariyer, öz saygı vb.

Değerler, yapı ve içerikleri bakımından olumlu ve olumsuz, göreceli ve mutlak, öznel ve nesnel, mantıksal değerler, ahlaksal değerler, estetik değerler gibi tasnife tabi tutulurlar.

Değer, zahmetine değilen şeydir; yani, kendisi için bir şeylerin feda edilmesini hak eden şeydir. Bütün tanımların ortak noktası, değer bir tercih durumuna işaret etmesidir.

Din/inançlar, bütün değerlerin en derininde yer alır, onların oluşumunda en belirleyici role sahiptir. Çünkü din/inançlar, bireysel ve toplumsal kimliği belirleyici temel unsurdur. Dinden bes-

lenen değerler, doğrular ile yanlışların, iyilikler ile kötülüklerin ve güzellikler ile çirkinliklerin sınırlarını belirleyen doğrulardır. Dinî anlayış, doğrudan değer sistemini, değer sistemi ise tutum ve davranış biçimlerini etkilemektedir.

Değerin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Bireyin bilincinde yer alan ve davranışlarını yönlendiren ilkelerdir.
2. Bireyler ya da toplum tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
3. Bireylerin iyiliği için olduğuna ve toplumun ihtiyaçlarını karşıladığına inanılan ölçütlerdir.
4. Sadece bilinci değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
5. Değer, normu içerir. Değerlerin normlardan farkı, normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır.

Değerlerin İşlevi

Birey, değerler sayesinde tutarlı ve sağlıklı davranma, kişilikli, ahlaklı ve mutlu olma imkânını elde eder. Değerler bireylerin fiziksel ve sosyal çevrelerini algılama, anlamlandırma ve değerlendirmesine zemin hazırlayarak davranışları yönlendirici bir işlev üstlenmektedir. Buradan hareketle bireye dış dünyayı algılama şeması kazandıran değerlerin, kişinin nerede nasıl davranacağını, kime nasıl tepki vereceğini, dahası

kendisini ve başkalarını nasıl tanımlayacağını belirleyen sağlam bir kılavuz olduğu söylenebilir.

Değer bir anlam pusulasıdır. Çünkü değer; hayata bakış açımızı ve amaçlarımızı belirleyen, aldığımız kararları etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve davranış ölçülerimizi oluşturan bir tercihimizdir. Değerler, şeylerin/tutum ve davranışların/olayların olması gereken şekli hakkında inanç ve tutumlardır. Değerler, bizim için neyin önemli olduğunu içerir.

Değerler olmadan ahlaktan söz edilemez. Ahlaklı birey; kendi değerlerini oluşturmuş, onlara göre tutum ve davranışlarını belirleyen, kendini onlara göre yöneten ve denetleyen özgür, bağımsız kişidir.

Kişiliğimizin/karakterimizin niteliğini belirleyen; değerlerimizin olup olmaması, varsa onların niteliğidir. Patronumuza/amirimize, en iyi arkadaşımıza, en sevdiğimiz öğretmenimize nasıl davrandığımız, bizim gerçek kişiliğimizi/karakterimizi göstermez. Kişiliğimizin/karakterimizin gerçek ölçüsü, davranışlarımızın karşılığında bize hiçbir şey vermeyecek insanlara nasıl davrandığımızdır. İşte bunu belirleyen güç, sahip olduğumuz/benimsediğimiz, bizden hiçbir yerde ayrılmayan ve bizi etkilemeye devam eden değerlerimize aittir. Müslüman için en büyük değer, "Allah'ın rızası/hoşnutluğu" olduğundan dolayı (Tevbe, 72.) o, bütün değerlerini bu üst değere göre oluşturacaktır.

Ahlak eğitimi, insanları 'uyumlu' kılmaya değil, onları kendilerine hükmeden ve körleştiren/köleleştiren şeyden kurtarmaya dayanır. Ahlakî değerlerin arkasına din gibi insanı derinden etkileyen gücü yerleştirmek, onun gücünü artırır.

Grubun/toplulun, ortak değerler etrafında birleşmesi, gücünü, verimliliğini artırır. Topluluklar değerleriyle uzun ömürlü olurlar. Ülkelerin gücü, değerlerinden kaynaklanır. Değerler bireyin ve toplumun kimliğidir. Bu açıdan değerlerin bireyler tarafından iyi anlamlandırılarak içselleştirilmesi, toplumun geleceğe güvenle bakması ve sosyal hastalıklardan uzak durması için mutlaka gereklidir.

Değerlerde erozyon

Son zamanlarda genelde bir değerler erozyonuna toplumca maruz kaldığımız dile getirilmektedir. Özellikle de dindarlarda hoyratça dünyevileşmenin yaygınlaştığından, modernliğin imkânlarıyla tanışan dindarların hayat tarzı itibarıyla öz değerlerine yabancılaştıklarından sıkça söz edilmektedir. Alkol ve madde bağımlılığı, yükselen şiddet eğilimleri, satanizm vb. sapkın inanç ve ideolojilere yöneliş, sahtekârlıkta artış (yalan söyleme, sanal korsanlık, hırsızlık, kopya çekme vs.), anne-babaya, öğretmene vb. kişilere karşı gelme, iş ahlakında düşüş, kişisel ve toplumsal sorumluluk bilincinde azalma, kendine zarar verici davranışlarda (madde bağımlılığı ve intihar) artış, başkalarına zarar verici davranışlarda (katli, silahlı gasp, darp, çetecilik, mafyalaşma, adam kayırma vb.) artış, vs.

Değerler erozyonunun varlığı açık bir gerçek; ama onun dozu ve niteliği tartışılabilir. Ancak burada ben bir başka boyuta dikkat çekmek istiyorum. Bu tür değerlendirmelerde sanki sözü edilen değerler insanımıza kazandırılmış da onlar bunları değişen şartlar karşısında terk etmişler gibi bir anlayış öne çıkmaktadır. Bence gerçek böyle değil. Aslında biz, değerlerimizi insanımıza kazandır(a)mama sorunuyla karşı karşıyayız. Dolayısıyla değerlerini yitirdikleri iddia edilen insanlarımızın kimisinin zaten değerlerimizden habersiz bırakılmış, diğerlerinin ise değerlerimizi ezberlemekle yetinmiş kişiler olduklarını söylemenin daha doğru olacağı kanaatindeyim. Yani günümüz insanının bu konudaki sorunu, sahip olduğu değerleri yeni şartlarda yitirme değil, değerlere sahip olamama durumudur.

Değerlerin oluşumu ve yerleşmesi

Değerler, bireysel gelişimin erken dönemlerinde ailede kazanılmaya başlanır ve devam eder. Çocuklarda temel değerleri geliştirmek ilk önce anne ve babaların daha sonra okulların/egitimcilerin görevidir. Üstelik bu görevin ilgili kurumlar tarafından tam bir tutarlılık ve bütünlük içinde yerine getirilmesi gerekmektedir. Birinin yaptığını diğeri yıkmamalıdır. Okulda da değer eğitiminin, topyekûn sistemin sadece bir parçası/bir dersin meselesi olarak ele alınması savunulamaz. Değer eğitimi söz konusu olduğunda, eğitim sisteminin ruhunu oluşturduğundan dolayı, sistemin bütününe görevi olarak ele alınması gerekir.

Değerin öğretilebilirliği ve değer hem benimsemesi hem de benimsetilmesi meselesi tarihte tartışılmıştır. Bu tartışmalara girmeksizin kısaca şunu söylemekte yarar var: Değerin kognitif/bilişsel boyutu görmezlikten gelinemeyeceğine göre, elbette değer öğretilebilir ve benimsetilebilir olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bu çerçevede ailelerimizin bugünkü durumu ayrıca ele alınarak, anne-babaların çocuklarına değerlerimizi kazandırma yeterlikleri tartışılabilir. Bu noktada özellikle üzerinde durulup tartışılması gereken konu, okullarımızın yeni nesle değerlerimizi kazandırma amacının olup olmadığı ve varsa bunu gerçekleştirme anlayış ve uygulamalarıdır. Ben burada bunları tartışmak yerine, değerleri öğrencilere kazandırma konusunda din eğitiminin niteliği meselesine işaret etmekle yetineceğim. Dinin/inancın değer belirleyici rolü nedeniyle, değerlerin insanımıza kazandırılmasında din eğitiminin çok önemli etkisi bulunmaktadır. Din eğitiminin bu yöndeki etki düzeyi, onun nitelik düzeyiyle paralellik arz etmektedir.

Değerlerin sadece konuşulması, bir anlam ifade etmez, bu değerlerin yaşam tarzı haline getirilmesi gerekmektedir. Mevcut ezberci eğitim anlayış ve uygulamalarıyla değer eğitimi yapılamayacağı ortada. Biz değerleri yeni nesle ezberletiyoruz; ama onlara sahip kişiler olmalarına kılavuzluk yap(a)mıyoruz. Genel eğitimde olduğu gibi din eğitiminde de aynı tutum söz konusudur.

Her alanda ezberlenmiş bilgi değil, keşfedilmiş bilgi bireyin tutum ve davranışlarını etkiler. Değerler konusunda da öyle. Değerleri yalnızca ezberlemiş bir kişi, bu değerleri içselleştiremez; bu yüzden de bu değerlere sahip olamaz, sahip gi-

bi gözükür, ancak bunları kolayca çiğneyebilir. Örneğin bir kişiye çevresi "Dürüst ol; dürüst olmak gerekir" mesajını verdi diyelim. Bu kişi, kendisini gözleyenler varken dürüst davranıp, görülmediğini düşündüğünde dürüst olmayan davranışlar sergileyebilir. Öte yandan eğer bir insan, dürüst olmanın ne anlama geldiğini iyi kavrayarak onun yararını bizzat kendisi keşfetmişse, kişisel yaşantıları ve kendi aklı ona dürüst olması gerektiğini söylüyorsa, başkaları görsün ya da görmesin dürüst davranacaktır. Kendisine dürüst olması telkin/empoze edilmiş kişi, başkasının nüfuzu altında dürüst davranır; dürüst olmayı kendisi keşfetmiş kişi ise kendi iradesiyle dürüst davranır. Değerleri kendileri keşfeden bireyler, bu değerlere içtenlikle sahip çıkarlar. Ezberlenmiş değerlerin ahlak gelişimine pek katkısı olmaz; birey tarafından keşfedilmiş değerler bireyin kişisel ahlak gelişimine katkıda bulunabilir. Çünkü, ahlak gelişimi, bilişsel gelişimle paralellik arz eder. Bilişsel gelişim ise, ezbere dayalı öğrenmelerle değil anlamlı öğrenmelerle gerçekleşir.

Anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için öğrencinin pasif alıcı konumundan çıkarak bizzat kendisinin ilgili bilgiyi keşfetmesi, elde ettiği bilgileri kullanarak yenilerini üretmesi, onları kullanarak sorunlarını çözüme kavuşturması yönünde aktif hale getirilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmenin çok farklı yöntem ve teknikleri bulunmaktadır. Sözgelimi, dürüstlük konusunu öğretirken öğrenciye soyut teorik bilgiler aktarmakla yetinmek yerine şöyle bir yol izlenebilir:

Önce öğrencinin dürüstlük konusuna ilişkin bilgilerini gözden geçirip anlamlandırmasına kılavuzluk edilebilir. Bu çerçevede onun dürüstlükten ne anladığını sorgulayarak ortaya koyması ve olması gerekenle olanın arasındaki farkları fark etmesi, niçin dürüst olmak gerektiğini temellendirebilmesi sağlanabilir. Bu ve benzeri işlemler, öğrencinin hayatından somut örnekler üzerinden gerçekleştirilmesi tercihe şayandır. Mesela, şöyle bir yol izlemek mümkündür: "Çok arzu edip de sonunda güçlükle elde ettiğin kol saatini veya cep telefonunu kaybettiğini var sayalım. Neler hissedersin?" Bu ve benzeri sorularla bu konudaki hissiyatı alınarak onları değerlendirip anlamlandırması sağlanabilir. Bu yapıldıktan sonra, onu birisinin bulduğu söylenir ve

onun bu durumda ne yapmasını beklediği sorulabilir. Onun söyleyecekleri, farklı sorularla kendisine sorgulatılarak analiz ettirilebilir. Mesela, "Onu hemen bana vermesi gerekir" derse, "Ama o da çok arzu ettiği halde bunu bir türlü elde edememişti; bulunca çok sevindi," şeklinde alternatif durumlar ortaya konarak onlar üzerinde düşünmesi sağlanabilir. Böylece öğrenci, olayın ilgili taraflarını ve onlara ilişkin bütün boyutları gayet iyi görüp çok yönlü analizler yaparak olayı isabetle anlamlandırma ve değerlendirme imkânına kavuş(turul)ur. Sonuçta kendisi olması gerekene ilişkin değer(ler)i fark eder ve on(lar)a göre davranmanın gerekliliği kararını oluşturabilir. Bizzat kendisi bu kararın mimarı olduğu için onu sahiplenir, içtenlikle benimser, içselleştirir. Artık bu kararı doğrultusunda tutum ve davranışlarını belirlemeye özen gösterir ve bunu zevkle yapar.

Değerlerin birey tarafından anlamlandırılıp kavranmasını sağlama, insanların hayatlarının varlık nedenini ve ne için çalışmaya değerceğini açıklamalarına yardımcı olmayı amaçlayan eğitimsel bir yaklaşımdır. Bu yöntemle öğrenciler, kendi değerlerini ve bunların günlük hayatta tekil olgulara nasıl uygulanacağını belirleme gücünü kazanırlar. Ayrıca, başkalarının değerlerini anlama yeteneklerini geliştirirler.

Bireyin, yaşadığı hayata bir açıklama getirebilmesi; inandığı dünya görüşü, değerler vasıtasıyla olur. İnanılan değerler ile yaşanan hayatın sorunlarına çözüm getirebiliyorsa, o inanılan değerler/ilkeler, bireyin nazarında hayatın bir parçası haline gelmiş, birer hayat formülüne dönüşmüş olur. Bu değerler artık birey için son derece önemli konuma gelmişler demektir; bunları sahiplenir. Çünkü bireye göre onlar, hayat standardını yükseltmesine katkı sağlayan vazgeçilmez unsurlardır.

Öğrencinin bu süreci en iyi şekilde ve zevkle yaşamasını kılavuzlayarak hiç çaktırmadan istenen sonuca onun bizzat kendisinin ulaşmasını sağlamak, takrir odaklı/ezberci eğitimden geçmiş ve eğitimciliği bilgi aktarmaktan ibaret gören biri için mümkün değildir. Bu, yepyeni bir formasyon, yeni bir bilgi ve beceri donanımı gerektirmektedir. Bugün Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendi eğitim kurumlarında gerçekleştirmek istediği işte budur.

DİN VE SOSYAL HAYAT

Doç. Dr. Selim Özarslan
Fırat Üniv. İlahiyat Fak.

QUR'AN
YILI'NDA

Kur'an Yılı'nda ramazanı yaşamak

İçinde bulunduğumuz bu yıl (2010) Kur'an'ın yeryüzüne inişinin 1400. senesi olması sebebiyle Diyanet İşleri Başkanlığımız tarafından Kur'an Yılı ilan edilmiştir. Kur'an'ın yeryüzünü aydınlatmaya başladığı andan itibaren Müslümanlara ayrı bir manevi neşve katan, onları "ego"nun girdabından kurtararak sosyal çevreleriyle ilişkisini kuran ramazan aylarına içinde yaşadığımız bilgi çağında daha fazla ihtiyacımızın olduğu izahıta varestedir.

Ramazan, Kur'an ve oruç / ibadet iç içedir. Bunları anlamak ve yaşamak, mümin bireye dünya hayatında dinamizm kazandırır, hayatına anlam katar ve öte dünyada ise mutlu olmasını sağlar.

Ramazan ve Kur'an

Ramazan, başlangıcında rahmet, ortasında bereket ve sonunda mağfiret (bağışlanma) olan bir kutlu bir aydır. Ramazan, Kur'an ve oruç ayıdır. Yani İslam'ın kutsal kitabı Kur'an'ın indirildiği kutsal zaman dilimidir. Kur'an'ın betimlediğine göre, ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu (haklı) eğriden (bâtıldan) ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. (Bakara, 185.) Kur'an kendisinde şek ve şüphe bulunmayan Allah'ın kelamı ve bütün insanlık, özellikle de sakınanlar ve arınmak isteyen iyiler/muttakiler için yol gösterici ve hidayet kaynağıdır. (Bakara, 2.) Kur'an bütün insanlığa indirilmiş, ancak ona uyanları huzur ve saadete götürecek olan ilahî hitaptır. Kutlu ve mutlu hayat kaynağıdır. Kendisine inanıp bağlananları iki cihan yani dünya ve ahiret saadetine ulaştıracağına hiç şüphe bulunmamaktadır. Bu sebeple bu ayda Kur'an'ın evrensel mesajını anlamak ve içselleştirmek için daha çok okunmalıdır.

Ramazan ayı ise azgın nefislerin terbiye edildiği, fakir ve yoksulların doyurulup gözetildiği, sevap ve mükâfatın arttığı, af ve mağfiretin çokça ihvan edildiği kutsal bir aydır. Tutulan oruçları, kılinan vakit ve teravih namazları, okunan hatim ve mukabeleleri, açılan iftar ve sahurları, yapılan dua, tövbe, hamd, zikir ve niyazları ile baştan sona bir feyz, rahmet ve bereket ayıdır. (Nesai, İman, 22, V, 117)

Ramazan ayı çok kârlı bir zaman dilimi ve uhrevi kazanç mevsimidir. Ramazan ayı, iradeleri merhametle eğiten ve özgürleştiren oruç ibadetinin yerine getirildiği, insanî ve ahlaki erdemlerin

daha güçlü şekilde yaşanan hayata yansıdığı, sosyal yardımlaşmanın, sevgi ve nimet paylaşımının arttığı müstesna bir zaman dilimidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), ramazanın önemi hakkında şöyle buyurmuştur: "Kim inanarak ve mükâfatını Allah'tan bekleyerek ramazanın gecelerini ihya ederse, onun geçmiş günahları bağışlanır."

Ramazan ayının güzelliği ve bereketi hakkında da Peygamberimiz (s.a.s.), "Ramazanın evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu da cehennemden kurtuluştur. Her kim, bu ayda idaresi altında bulunanların iş yükünü hafifletirse, Allah ona mağfiret eder ve cehennem azabından kurtarır.", "Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur." (Buhari, Savm, 5.) buyuruyor.

Ramazan ve Kadir Gecesi

Ramazandan söz edip de kadir gecesi'nden bahsetmemek mümkün değildir. Kadir, kadir ve kıymet demektir. Bu gece kıymetini Kur'an'ın indirilmesinden almaktadır. Bu gecede Kur'an indirildiği için, bütün kâinatın yaratıcısı tarafından bin aydan daha hayırlı olarak kıymetlendirilmiştir. (Kadir, 3.) Bütün mekânların en değerli ve önemli mekânı Kâbe olduğu gibi bütün zamanların en kıymetlisi de Kadir Gecesi olmuştur. Yüce Allah Kadir suresinde bu gerçeği şöyle ifade etmektedir: "Biz onu (Kur'an'ı) Kadir Gecesi'nde indirdik. Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir Gecesi, bin aydan hayırlıdır. O gecede, Rabbinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar. O gece, ta fecrin doğuşuna kadar esenlik doludur." (Kadir, 1-5.)

Ramazan, ibadetlerin doruk noktasına ulaştığı kutlu bir süreçtir. İbadetlerden maksat Allah'ı anmaktır. Allah'ı anmanın en güzel yollarından biri Kur'an-ı Kerim okumak ve namaz kılmaktır. Yüce Allah, "Beni anmak için namaz kıl." (Taha, 14.) buyurmuştur. Namaz kılan kimse hem Kur'an okumuş hem de Allah'ı tekbir, tesbih ve dua ile anmış olur. Yani her türlü zikir namazda toplanmış, bir araya gelmiştir.

Ramazan ve oruç

Ramazan ayı, aynı zamanda oruç ayıdır. Bu aya erişenlerin oruç tutmaları emredilmiştir. "...Öyle ise sizden ramazan ayına yetişenler onu oruçla geçirsın. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde

kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir." (Bakara, 185.)

Oruç'un Arapçası savm ve sıyamdır. Arapçada savm kelimesi, "bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak, engellemek" (İbn Manzur, Ebi'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem, Lisan'ül-Arab, Daru's-Sadr, Beyrut, 1410/1990; XII, 350-351.) anlamına gelmektedir.

Fıkıh terimi olarak ise, imsak vaktinden iftar vaktine kadar, bir amaç uğruna ve bilinçli olarak yeme içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak demektir. Tarifteki imsak vakti, oruç yasaklarından (yeme içme ve cinsel ilişki) uzak durma vaktinin başlangıcını ima eder. İmsak vakti, tan yerinin ağarması (fecn-i sâdik) vakti olup, bu andan itibaren yatsı namazının vakti çıkmış, sabah namazının vakti girmiş olur. Bu vakit aynı zamanda sahurun sona erip orucun başlaması vaktidir.

Yine tariftaki iftar vakti ise, oruç yasaklarının sona erdiği güneşin batma vaktidir. Bu vakitle birlikte akşam namazının vakti de girmiş olur. Gündüz ve gecenin tam manasıyla teşekkül etmediği bölgelerde oruç süresi, buralara en yakın, vakitlerin olduğu bölgelere göre belirlenir.

Kur'an-ı Kerim'de orucun başlangıç ve bitiş vakti, mecazi bir anlatımla şöyle belirtilmiştir: "...Fecrin beyaz ıplığı (aydınlığı) siyah ıplığından (karanlığından) ayırt edilecek hâle gelinceye kadar yiyip içiniz; sonra akşama kadar orucu tamamlayın..." (Bakara, 187.)

Oruç, Hz. Peygamber'in hicretinden bir buçuk sene sonra şaban ayının onuncu günü farz kılınmış olup, İslam'ın beş şartından biridir.

Orucun farz kılındığını bildiren ayetler şunlardır:

"Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz. Oruç sayılı günlerdedir. İçinizden hasta veya yolculukta olanlar başka günlerde tutabilirler. Hasta veya yolcu olmadığı halde oruç tutmakta zorlananlar ise bir fakir duyumluluğu fidiye vermelidir. Daha fazlasını veren, kendine daha fazla iyilik etmiş olur; fakat yine de, eğer bilerseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır." (Bakara, 183-184.)

Oruç, riya ve gösterişin en az karışacağı bir ibadet olduğundan, sevabı en fazla olan ibadetler-

den biri olarak kabul edilmiştir. Peygamberimizden rivayet edildiğine göre, orucun bu niteliğine ilişkin olarak yüce Allah; "Oruç benim içindir; onun karşılığını ben vereceğim." (Buhari, Savm, 2, 9; Müslim, Sıyâm, 30.) buyurmuştur.

Sonsuz güzellikleri ile manevi hayatımızı kuşatan bu rahmet ve oruç ayında, öksüz ve yetimler sevindirilmeli, hasta, yaşlı ve bakıma muhtaç olanların yardımına koşulmalı, en önemlisi de israf, gösteriş ve debdebe kokan iftar davetleri yerine, yoksul ve muhtaçların da katıldığı iftar sofraları tercih edilmelidir. Allah'a bu güzel ve bereketli anları yaşattığı için sayısızca şükredilmelidir.

Ramazan ve ahlaki erdemler

Öbür taraftan yine bu ayda ahlaki erdem niteliğini taşıyan davranışlar edinilmeli, bunlar yaşam boyu mümin bireyin ayrılmaz edinimleri haline getirilmelidir.

Bu ahlaki edinimlerin başında insanlara tebesüm ve teşekkür etmek gelmektedir. Bilindiği gibi tebesüm etmek, insanlara gülümsemek sadaka statüsündedir. Gülümsemenin sadaka olduğunu Rasûlullah (s.a.s.) şu sözleriyle bütün insanlığa duyurmuştur: "(Mümin) kardeşine tebesüm etmen sadakadır. İyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yol göstermen sadakadır. Yoldan taş, diken, kemik gibi şeyleri kaldırıp atman da senin için sadakadır." (Tirmizi, Birr, 36.)

Teşekkür etmek de insanî ve ahlakî bir davranıştır ve İslam bu davranış biçimine büyük bir değer atfetmiştir. Bu cümleden olarak Allah elçisi Hz. Muhammed (s.a.s.) "Halka teşekkürde bulunmayan Allah'a da şükretmez." (Tirmizi, Birr, 35.) buyurarak teşekkürün dindeki konum ve önemi-ne dikkatlerimizi çekmiştir. Öbür taraftan "Kim, kendisine yapılan bir iyiliğe karşı, bunu yapana: "Cezakellahu hayran (Allah sana hayırlı mükâfat versin!) derse teşekkürü en mükemmel bir şekilde yapmış olur." (Tirmizi, Birr, 86.) buyurarak insanların kendilerine yönelik bütün iyi davranışlara teşekkür etmeleri gereğini ortaya koymuş olmaktadır.

Ne mutlu iradeleri merhametle eğiten ve özgürleştiren oruç ibadetlerini Allah rızası için yapanlara, ramazanı paylaşma iklimine çevirenlere ve kutlu mükâfatlarına ulaşanlara...

“Mukabele”yi anlamak ya da “anamlı” kılmak

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in indirildiği ramazan ayı, “Kur'an Ayı” olarak bilinmektedir. Zira Rabbimiz “Ramazan ayı ki, Kur'an insanlara yol gösterici ve doğruyu yanlıştan ayırıcı belgeler olarak onda indirildi...” buyurmaktadır. (Bakara, 185)

Aslında, cahiliye döneminde bilinen ve kullanılan on iki aydan birisiydi ramazan ayı. Kur'an'da “Haram Aylar” diye anılan ve Araplarca hürmet edilen, kan dökülmesi ve savaşılması yasak olan dört haram ayın (Zilkade, zilhicce, muharrem ve receb) belli bir ayrıcalığı var idiyse de (Bakara, 197.), Ramazan ayının böyle bir özelliği yoktu. Onu değerli ve ayrıcalıklı kılan, insanlığa gönderilen son rehber kitabın bu ayda indirilmesi, bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi'nin bu ayda olması, temel ibadetlerden olan oruç farzasının bu ayda tutulması, teravih, mukabele, itikaf, iftar, sahur ve fitır sadakası gibi en önemli sünnetlerin hep bu ayda yaşanmasıydı. Nasıl “Şerefü'l-mekân bi'l-mekân” yani, bir mekâna şeref veren, orada yaşayan şerefli kimseler ise, aynı durum, zaman için de söz konusuydu. Son Peygamber (s.a.s.) Medine'ye teşrifiyle orayı nasıl “Medine-i Münvere” yaptıysa, son kitap olan Kur'an'ın bu

ayda inmesi de, sıradan bir ay olan ramazanı “Şehr-i Mübarek” yapmıştı.

On iki ay içinde, Kur'an-ı Kerim'de adı anılan tek aydır ramazan ayı. Yüce Allah sadece onu anmakla kalmamış, yukarıdaki ayetlerde onu aynı zamanda planlamıştır. İşte bütün bu ayrıcalıkları sebebiyle bizim kültürümüzde bu ay, “On bir ayın sultanı” olarak kabul görmüştür.

Allah Rasulü (s.a.s.) ramazan gün ve gecelerinde, bol bol Kur'an okur, hayır ve hasenatta bulunurdu. Cibril (a.s.), ramazan sonuna kadar her gece gelir ve Hz. Peygamber (s.a.s.) O'na Kur'an okuyup dinletirdi. (Buhârî, Savm, 7.) Ramazan gecelerini ihya eder, saatlerce sürecek şekilde teravih veya teheccüt namazları kılar, ashabını da buna teşvik ederdi. (Buhârî, Teheccüd, 5.)

Ramazanın son on gününe, ayrı bir önem verir, Mescid-i saadette itikafa girer, ibadet ve taatle meşgul olurlardı. Peygamberimizin bu uygulaması, vefat edinceye kadar devam etmiştir. Her yıl on gün itikafa girerken, vefat ettikleri yıl itikafı yirmi gün sürmüştü; o yılki ramazanda Cibril (a.s.)'e Kur'an-ı Kerim'i iki defa arz etmişti. (İbn Mâce, Sıyâm, 58.)

Genç sahabilerden İbn Abbas, Rahmet Elçisi'nin ramazan ayında Kur'an ile olan sıkı ilişkisini çarpıcı bir dille tasvir eder. Onun anlattığına göre "Allah Rasulü, insanların en cömerti idi. En cömert olduğu zaman ise, Cibril (a.s.) ile Kur'an'ı karşılıklı olarak okuduklarında gerçekleşirdi. O, yağmur yüklü bulutları getiren rüzgârlar kadar cömertti." (Buhârî, Bed'u'l-Vahy 1; Savm 7; Bed'u'l-Halk 6; Menâkıb 23; Fedâilu'l-Kur'an 7.)

İbn Abbas'ın bu rivayetindeki "karşılıklı Kur'an okuma" ifadesi metinlerde "yudârisuhû", "yuâriduhû", "ya'ridu aleyhi Rasûlullah" şeklinde farklı tabirlerle ifade edilmiştir. "Yudârisuhû" ifadesi, Cibril (a.s.) ile Hz. Peygamber'in karşılıklı olarak Kur'an çalışması; "yuâriduhû" ifadesi ise, Cibril'in Kur'an'ı Hz. Peygamber'e arz etmesi anlamına gelmektedir.

Merhum Kamil Miras bunu şöyle izah eder: "Önce Hz. Peygamber, Cibril'e okurdu, buna "arz" denirdi. Sonra aynı ayetleri bu defa Cibril (a.s.) okurdu ki, buna da "mukabele" denirdi." (Tecrid-i Sarîh Tercemesi, VII. 316.)

İbn Abbas rivayetinden anlaşılan Cebrail (a.s.) ile Rasûlullah (s.a.s.) arasında gerçekleşen "Mukâbele", aslında Kur'an'ın karşılıklı olarak korunmasına, ezberlenmesine ve anlaşılmasına yönelik bir çabaydı. Burada söz konusu olan şey, çok yönlü bir Kur'an çalışmasıydı.

Asırlardır bizde, geleneksel bir şekilde neredeyse her camide hem erkekler, hem de hanımlar bu "mukabele" sünnete uyarak ramazan boyunca Kur'an-ı Kerim'i hatmetmektedirler. Şüphesiz bu faaliyet, yediden yetmişe Müslümanların Allah'ın Kitabıyla buluşmaları adına oldukça sevindirici bir durumdur. Fakat itiraf etmeliyiz ki, genel itibarıyla bu gayretin altında yatan asıl sâik, daha çok Kur'an-ı Kerim'i okuma, dinleme ve hatmetme sevabına erişme arzusudur.

Oysa Cebrail (a.s.) ile Rasûl-i Ekrem arasındaki karşılıklı okumalarda "okunma" kadar "anlama" da söz konusuydu. Zira Kur'an, anlaşılması ve uygulanması için gönderilmişti ve burada asıl olan, Yüce Allah'tan gelen emir ve yasakların anlaşılması, ilahî öğütlerin öğrenilmesi idi. Anadili Arapça olanlar elbette anlayışları, kavrayışları nispetinde ilahî mesajları kavrayabilmekteydi. Halbuki okunan ayetlerin, farklı dilleri konuşanlar tarafından anlaşılabilmesi için apayrı bir çaba sarf edilmesi gerekmekteydi. Bu, ya Arapçayı öğrenmek, ya da tercümelere veya tefsirlere başvurmak şeklinde mümkündü.

Bu sebeple, mukabele sünnetinin asıl amacına uygun bir şekilde yerine getirilebilmesi için, ya okunan cüzün hemen ardından tercümesinin de okunması yahut en azından o cüzden bazı ayetlerin seçilerek dinleyenlere anlatılması gerekecektir. Bu, cüz okuyan her hafızın rahatlıkla yapabileceği kadar kolay, Kur'an'ın gönderiliş amacını dikkate almak kadar önemli bir faaliyettir. Böylece hem okuyanlar, hem de dinleyenler ve takip edenler, o cüzde okunan ayetlerin içeriğinden haberdar olacaklar ve gereğiyle de amel etmeye gayret edeceklerdir. Bu sayede Mukabele, maksadına uygun bir şekilde gerçekleştirilecek ve daha da "anlamlı" hale gelecektir.

Aynı faaliyetin kürsülerde vaizler tarafından da yapılması son derece yararlı olacaktır. Her cüzden seçilecek farklı üç-beş konudaki ayetlerin cemaate açıklanması şeklinde yapılacak bir vaz az birkaç yönden önem arz etmektedir.

- Öncelikle okunan bazı ayetler anlaşılmış olacaktır.

- Tek bir konuyu uzun uzadıya anlatmak yerine, birkaç farklı konu üzerinde durmak, dinleyicinin dikkatlerinin tazelenmesine ve vaazın daha rahat dinlenmesine yardımcı olacaktır.

- Ramazan boyunca 29-30 konu işleneceğine, imandan ibadete, ahlaktan muamelata, tarihten geleceğe kadar yüzlerce konunun işlenmesi sağlanacaktır.

- Belli ayetlerin seçilmesi, dinleyenlerin dikkatlerini o gün okunan cüze çekecek ve belki de daha geniş okumalar için tefsirlere müracaatı gerektirecektir.

İşte bütün bunlardan dolayı "Kur'an Yılı" ilan edilen 2010 yılı ramazan ayında bir başlangıç olmak üzere sizlere her cüzden bazı ayetleri seçmeye çalıştık. Şüphesiz muhataplarının ilgilerini, bilgilerini, beklentilerini ve ihtiyaçlarını gözeterek her hocamız kendisine göre bir seçki yapabilir. Cemaatin zamanına göre seçilen konu ve ayet sayısı artırılabilir gibi azaltılabilir de. Biz, değerli hocalarımıza hem bir örnek, hem de kolaylık olsun diye her cüzden okunması ve açıklanması için seçtiğimiz ayetlerin bir listesini sunuyorum. İnaniyoruz ki böyle bir etkinlik, hem Kur'an Yılı'nın amacına, hem de Kur'an Ayı'nın ruhuna en uygun ve en hayırlı etkinlik olacaktır.

Cüzlerden seçilen ayetler

1. CÜZ

Fâtiha 1-7 (Rab, hamd, iman, dua)
Bakara 1-5 (Kitab, müttakiler, müminler)
Bakara 11-20 (Münafıklar ve durumları)
Bakara 30-38 (Hz. Adem, melekler, iblis, tövbe)
Bakara 110 (Namaz, zekat, ameller ve ecir)

2. CÜZ

Bakara 152-157 (Zikir, sabır, şehitlik, imtihan)
Bakara 172-173 (Rızık, yenilmesi haram olanlar)
Bakara 177-179 (Müttakiler, kısas, diyet)
Bakara 183-188 (Oruç, dua, haksız kazanç)
Bakara 195 (Allah yolunda infak)
Bakara 197-201 (Hac ibadeti, dua)
Bakara 233 (Bebekleri emzirme süresi)
Bakara 238 (Namazın muhafazası)

3. CÜZ

Bakara 254, 261-274 (Allah yolunda infak)
Bakara 275-281 (Riba, sadaka)
Bakara 284-286 (Âmene'r-Rasûlû, iman, dua)
Âl-i İmrân 31-32 (Hz. Peygamber'e uyma)
Âl-i İmrân 85-91 (İslam, iman, küfür)

4. CÜZ

Âl-i İmrân 92 (Allah yolunda infak)
Âl-i İmrân 97 (Kabe, Makam-ı İbrahim)
Âl-i İmrân 103-108 (Ümmet bilinci, kıyamet)
Âl-i İmrân 110, 114 (Vasat ümmetin özellikleri)
Âl-i İmrân 130-136 (Riba, muhsin, muttaki kul)
Âl-i İmrân 159, 164 (Hz. Peygamber ve misyonu)
Âl-i İmrân 185-186 (Ölüm, imtihan dünyası)
Nisâ 17-19 (Tövbe, hanım hakları)

5. CÜZ

Nisâ 29-31 (Büyük günahlar)
Nisâ 36-40 (İhsan, cimrilik, ilahî adalet)
Nisâ 58-59 (Emanet, adalet, itaat)
Nisâ 65, 69 (Hz. Peygamber'e itaat)
Nisâ 78-7 (Ecel gerçeği, iyilik-kötülük)
Nisâ 86 (Selamlaşmak)
Nisâ 110-112 (Kötülük, tövbe, iftira)
Nisâ 135-147 (Adalet, münafıklar)

6. CÜZ

Mâide 8-9 (Adalet, salih amel)
Mâide 27-31 (Habil-Kabil, nefis)
Mâide 35 (Allah'a yaklaşma çabası)

Mâide 54-56 (Allah ve Rasul'e itaat)
Mâide 82 (Müslümanlar ve öteki)

7. CÜZ

Mâide 87-93 (Helal rızık, yemin, içki-kumar)
Mâide 116-118 (Hz. İsa ve duası)
En'âm 40-43 (Musibetler ve duanın önemi)
En'âm 46 (İnsanın acziyeti)
En'âm 60-65 (Allah'ın kudret delilleri)
En'âm 74-80 (Hz. İbrahim ve tevhid)
En'âm 95-99 (Allah'ın yeryüzündeki ayetleri)

8. CÜZ

En'âm 151-153 (Haramlar, yetim malı, adalet)
En'âm 160-165 (İlyilğin mükafatı, vahdet, imtihan)
A'râf 11-27 (Şeytan, Hz. Adem ve tövbe)
A'râf 31-32 (Mescitler için giyinme)
A'râf 44-50 (Cennetliklerle cehennemdekiler)
A'râf 59-95 (Hz. Nuh, Hüd, Salih, Lût, Şuayb)

9. CÜZ

A'râf 156-158 (Rahmet-azap, Hz. Peygamber)
A'râf 169-170 (Kur'an'a sarılanlar)
A'râf 179-180 (Cehennemlikler, Esmâ-i Hüsnâ)
A'râf 199-201 (Takva sahipleri, şeytanın vesvesesi)
A'râf 204-205 (Kur'an dinleme ve okuma)
Enfâl 20-25 (İtaat, umumî fitne)
Enfâl 27-29 (İhanet, imtihan, emanet)

10. CÜZ

Enfâl 46 (Allah-Rasul'e itaat, çekişmeme)
Tövbe 17-20 (Mescitler, müminler-müşrikler)
Tövbe 23-26 (İnanç ve dostluk, Allah'ın yardımı)
Tövbe 34-35 (Malın hakkını vermemek ve cezası)
Tövbe 40 (Sevr Mağarası'nda hicret yolcuları)
Tövbe 60-61 (Zekat, Rasul'ü incitenler)
Tövbe 67-68 (Münafıkların özellikleri)
Tövbe 71-72 (Müminlerin özellikleri)

11. CÜZ

Tövbe 100-106 (Sahabenin fazileti)
Tövbe 112 (Mü'minlerin özellikleri)
Tövbe 128 (Rasul'ün müminlere düşkünlüğü)
Yunus 12 (Darlıkta dua, sonrasında nankörlük)
Yunus 57 (Kur'an'ın misyonu)
Yunus 62-64 (Allah'ın dostları)
Yunus 107-109 (Hayr ve şerrin verilmesi)

■ 12. CÜZ

Hûd **15-16** (Dünya ve ahiret)
 Hûd **25-34** (Hz. Nuh)
 Hûd **61-66** (Hz. Salih)
 Hûd **84-94** (Hz. Şuayb)
 Hûd **114-115** (Namaz, iyilik-kötülük)
 Yusuf **21-33** (Hz. Yusuf, iffet)

■ 13. CÜZ

Ra'd **11** (Toplumsal değişim)
 Ra'd **19-28** (Mü'min-kafir farkı, zikir)
 İbrahim **21-23** (Şeytanın savunması ve günahkârlar)
 İbrahim **24-27** (Güzel ve çirkin söz)
 İbrahim **31** (En yararlı ameller)
 İbrahim **40-41** (Hz. İbrahim'in duası)

■ 14. CÜZ

Hicr **28-50** (Hz. Adem, şeytan, müttekîler)
 Nahl **28-34** (Mü'min ve kafirin akıbeti)
 Nahl **58-59** (Cahiliyye ve kız çocukları)
 Nahl **78-83** (Allah'ın verdiği nimetler)
 Nahl **125-128** (Tebliğ metodları, cezada insaf)

■ 15. CÜZ

İsrâ **1** (İsrâ, Mescid-i Aksâ)
 İsrâ **9** (Kur'an'ın misyonu)
 İsrâ **13-15** (Amel defteri: Oku kitabını!)
 İsrâ **23-39** (İlahi öğretiler, emir ve yasaklar)
 İsrâ **64-65** (Şeytanın ortakları)
 İsrâ **71-72** (Kitabı sağdan verilenler)
 İsrâ **78-84** (Namaz, teheccüd, Kur'an)
 Kehf **13-27** (Ashab-ı Kehf)
 Kehf **46-49** (Mücrimlerin amel defterleri)
 Kehf **60-82** (Hz. Musa ve genç)

■ 16. CÜZ

Kehf **103-108** (Amelleri boşa çıkanlar)
 Meryem **59-63** (Sonra gelen nesillerin durumu)
 Tâhâ **53-54** (Kainattaki nimetler)
 Tâhâ **116-123** (Hz. Adem-İblis, tövbe)
 Tâhâ **124-126** (Allah'ın zikrinden yüz çevirme)
 Tâhâ **132** (Ailene namazı emret!)

■ 17. CÜZ

Enbiyâ **22** (Tevhid ve kainattaki düzen)
 Enbiyâ **34-35** (İnsanın ölümcüllüğü ve sinama)
 Hac **1-5** (Kıyamet, yaratılış, diriliş)
 Hac **27-33** (Hacc, müşrik, hanifler)
 Hac **36-37** (Hac kurbanları)
 Hac **77-78** (Cihad, şahit ve örnek ümmet)

■ 18. CÜZ

Mü'minûn **1-11-14** (Mü'minler, yaratılış)
 Mü'minûn **99-111** (Kıyamet günü, inkar edenler)
 Nûr **21** (Şeytana uymayın!)
 Nûr **23-25** (Zina iftirası)
 Nûr **32-33** (Bekarların evlendirilmesi)
 Nûr **37-38** (Zikir, ibadet, rızık)

■ 19. CÜZ

Furkân **27-30** (Kıyamette zalimin hali)
 Furkân **63-77** (Rahman'ın has kulları)
 Şuarâ **80-89** (Yaratıcı, Hz. İbrahim'in duası)
 Şuarâ **181-184** (Ticaret ahlakı)
 Neml **1-5** (Kur'an, müminler, kafirler)
 Neml **19** (Hz. Süleyman'ın duası)

■ 20. CÜZ

Kasas **51-55** (Vahy karşısında müminler)
 Kasas **71, 73** (Gece-gündüz nimetleri)
 Ankebût **2-6** (İmtihani kazanabilmek)
 Ankebût **7-10** (İnanların özellikleri)
 Ankebût **19-20** (Yaratılış ve ibret alma)
 Ankebût **41** (Allah'tan başka dost edinme)

■ 21. CÜZ

Ankebût **60-63** (Rızıkları veren Razzâk)
 Ankebût **69** (Allah için mücadele)
 Rûm **21-24** (Allah'ın varlığının delilleri)
 Rûm **33-38** (İnsanların sinanması)
 Rûm **41** (Dünyanın ifsadı ve insan)
 Lokman **13-19** (Hz. Lokman'ın öğütleri)

■ 22. CÜZ

Ahzâb **35-36** (Müslümanların özellikleri)
 Ahzâb **45-47** (Hz. Peygamber'in görevleri)
 Ahzâb **56** (Hz. Peygamber'e salavât)
 Ahzâb **66-71** (Kıyametteki pişmanlık)
 Ahzâb **72** (Sorumluluk)
 Sebe' **37-39** (Huzura yaklaştıracak değerler)
 Fâtır **5-6** (Aldatıcı dünya ve şeytan)
 Fâtır **18** (Bireysel sorumluluk)
 Fâtır **28-30** (Allah'tan korkanlar)
 Fâtır **37** (Kıyametteki pişmanlık)
 Fâtır **45** (İlahi cezaların ertelenmesi)

■ 23. CÜZ

Yâsin **33-40** (Kainattaki deliller)
 Yâsin **55-67** (Cennetlikler, mücrimler)
 Saffat **27-33** (Liderler ve onlara uyanlar)

Saffât 99-111 (Hz. İbrahim, kurban İsmail)
Sad 27-29 (Yaratılış, iman, Kur'an)
Zümer 18 (Sözü dinleyen ve iyisine uyanlar)
Zümer 22-23 (Allah'ın zikri ve Kur'an)

24. CÜZ

Zümer 36-38 (Allah ne güzel vekildir)
Zümer 49-51 (Kibir ve cezası)
Zümer 53-61 (İlahi rahmetin genişliği)
Mü'min 67-68 (Yaratılış evreleri)
Mü'min 79-82 (Verilen nimetler)
Fussilet 33-36 (İyilik-kötülük ve korunma)

25. CÜZ

Fussilet 49-51 (Nimetler ve nankörlük)
Şûrâ 14-15 (İhtilaf ve istikamet)
Şûrâ 20 (Dünya ve ahiret nasibi)
Şûrâ 27 (Bol rızık azdırabilir)
Şûrâ 37-39 (Mü'minlerin vasıfları)
Zuhruf 36-39 (Şeytan ve arkadaşlığı)
Zuhruf 67-73 (Dostlar ve cennetler)

26. CÜZ

Ahkâf 15-17 (Anne-baba hakkı)
Ahkâf 29-31 (Mü'min cinler)
Muhammed 15 (Cennet çeşitleri)
Muhammed 38 (Cimrilik)
Feth 1-3 (Fetih ve Hz. Peygamber)
Feth 8-9 (Hz. Peygamber'e uyma)
Feth 17 (Engelliler ve yükümlülük)
Feth 18-19 (Biat eden mü'minler)
Feth 29 (Hz. Peygamber ve sahabe)
Hucurât 1-3 (Hz. Peygamber'e saygı)
Hucurât 9-10 (Arayı bulma, kardeşlik)
Hucurât 11-12 (Alay etme, zann, giybet)
Kâf 16 (Şah damarından daha yakın!)
Kâf 17-18 (Kirâmen Katibin)
Zâriyât 15-19 (Müttakilerin özellikleri)
Zâriyât 24-30 (Hz. İbrahim ve melekler)

27. CÜZ

Zâriyât 55-56 (Öğüt, kulluk)
Tür 48-49 (Sabır, hamd, tesbih)
Necm 38-42 (Bireysel sorumluluk ve ecir)
Kamer 9-15 (Hz. Nuh ve tufan)
Rahmân 7-9 (Ölçü, tartı, mizan)
Rahmân 60 (İyiliğin bedeli iyiliktir)
Vâkıa 77-80 (Kur'an ve temizlik)
Hadîd 12-15 (Mü'minler ve münafıklar)
Hadîd 16 (Zikir, kalbin ürpermesi)

Hadîd 18-19 (Siddikler ve özellikleri)
Hadîd 20-24 (Dünya hayatı ve değeri)

28. CÜZ

Mücâdile 22 (Gerçek mü'minler)
Haşr 9-10 (Ensar)
Haşr 22-24 (Esmâ-i Hüsnâ)
Mümtehine 12 (Biat maddeleri)
Saff 2-3 (Yapmayacağı şeyi söylemek)
Saff 10-13 (Kârlı ticaret yolları)
Cum'a 5 (Kitap'la amel etmeyenler)
Cum'a 9-11 (Cuma namazı)
Münâfikûn 1-8 (Münafıkların özellikleri)
Münâfikûn 9-10 (İmtahan ve vaktinde infak)
Teğabun 16-18 (İmtahan ve infak)
Talak 7 (Nafakada ölçü)
Tahrîm 6 (Ateşten korunmak)
Tahrîm 8 (Samimi tövbe)
Tahrîm 10-12 (Olumlu ve olumsuz hanımlar)

29. CÜZ

Mülk 1-2 (Hükümdarlık, ölüm ve hayat)
Mülk 30 (Su nimeti)
Kalem 1-4 (Hz. Peygamber)
Hâkka 18-35 (Hesap günü mü'min ve kafir)
Meâric 11-35 (Günahkarlar ve Mü'minler)
Nûh 1-22 (Hz. Nuh'un davet yöntemleri)
Nûh 28 (Hz. Nuh'un duası)
Müzzemmil 6-8 (Gece ibadeti ve kıraati)
Müzzemmil 20 (Gece namazı, infak)
Müddessir 38-47 (Cehennem sevk eden işler)
İnsan 1-5 (İnsan ve özgür iradesi)

30. CÜZ

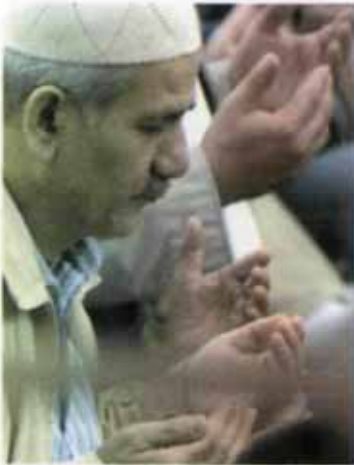
Abese 1-12 (Hz. Peygamber ve a'ma)
Mutaffifîn 1-6 (Ölçü ve tartıda hile yapmak)
A'lâ 9-12 (Öğüt verilmeli)
Ğâşiye 17-21 (Etrafa ibret nazarıyla bakmak)
Fecr 15-20 (Mal ile imtihan, yoksulu doyurma)
Fecr 27-30 (Huzura ermiş nefis)
Beled 14-18 (Sabrı ve merhameti tavsiye, infak)
İnşirâh 1-8 (Göğsün genişletilmesi, kolaylık)
Beyyine 1-8 (İnkâr edenler-Mü'minler)
Kadr 1-5 (Kadir gecesi)
Zilzâl 7-8 (Hesap günü)
Tekâsür 1-8 (Çoklukla övünmek)
Hümeze 1-9 (mal toplayan, insanları çekıştiren)
Mâûn 1-7 (Namazı ciddiyetle almama)
İhlâs 1-4 (Tevhid)
Felak 1-5 (Kötülüklerden Allah'a sığınma)
Nâs 1-6 (Vesveseden Allah'a sığınma)

İstikamet ve iman ilişkisi

İstikamet; samimi ve sağlam bir imana sahip olup dinî ve ahlâki hükümlere uygun olarak hareket etmektir. Başka bir ifade ile istikamet; hak ve hayır yolunda istikrarlı olmak, dengeli bir hayat sürdürmek, her türlü aşırılıktan sakınmak ve Allah'a itaat edip Hz. Peygamber'in sünnetine uymaktır.

Tarih boyunca toplumun huzur, güven ve birlikte yaşama ortamını sağlayan bazı ortak değerler vardır. Bunlar iman, ibadet, istikamet (doğruluk), ilim ve adalet gibi hususlardır. Biz, bu yazımızda dosdoğru yol anlamına gelen; "sırat-ı müstakim" veya kısaca "istikamet" anlayışı üzerinde durmak istiyoruz. Biliyoruz ki toplum hayatının sevk ve idaresinde istikamet duygusunun yeri, vücuttaki kan dolaşımı kadar önemlidir. Bu itibarla istikamet veya sıdk; öncelikle peygamberlerde bulunması gereken bir sıfat olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda; bir hikmet ve mucize olan Kur'an'ın faziletine dikkat çekilerek bütün peygamberlerin görev ve sorumluluklarını, doğru bir yol üzerinde yürüttüklerine vurgu yapılmıştır. (Yasin, 3-4.)

İstikamet veya sırat-ı müstakim; Kur'an'ın otuz üç ayrı yerinde zikredilmiştir. Bu kavramlara yüklenen anlam; iman esaslarıyla ilişkilendirilerek insanın davranışları disipline edilmeye çalışılmıştır. Bu husus, Allah tarafından şöyle açıklanmıştır: "Şüphesiz 'Rabbimiz Allah'tır' deyip de, sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: 'Korkmayın, üzülmeyin, size dünyada iken va'dedilmekte olan cennetle sevinin!'" (Fussilet, 30.) Görüldüğü gibi bu ayette, yalnız Allah'ı Rab bilip doğru hareket eden müminlerin, melekler tarafından desteklenecekleri belirtilmektedir. Daha da önemlisi Allah yoluna davet eden, iyi, güzel ve dürüst davranan Müslüman'dan daha güzel sözlü kimsenin olamayacağı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla burada müminin üç önemli vasfı ön plana çıkarılmıştır. Bunlar; sağlam bir imana sahip olup hakka davet etmek, dosdoğru bir çizgi üzerinde istikrarını korumak, dü-

rüst iş yapmak ve doğru konuşmaktır. Sözlük veya ansiklopedik kaynaklara baktığında bu kavramın çok zengin bir içerikle tanımlandığını görüyoruz. Şimdi yeri gelmişken bu anlamları biraz daha açmaya çalışalım:

İstikamet; samimi ve sağlam bir imana sahip olup dinî ve ahlâkî hükümlere uygun olarak hareket etmektir. Başka bir ifade ile istikamet; hak ve hayır yolunda istikrarlı olmak, dengeli bir hayat sürdürmek, her türlü aşırılıktan sakınmak ve Allah'a itaat edip Hz. Peygamber'in sünnetine uymaktır.

Ragıb el-İsfahani ise istikamet kelimesinin düz bir çizgi gibi dosdoğru yol hakkında kullanıldığını ve bundan dolayı hak ve hakikat yoluna "sırat-ı müstakim" denildiğini ifade ettikten sonra istikamet'in insanla ilgili olarak "dosdoğru yol üzerinde sapmadan ilerleme" anlamına geldiğini belirtmektedir.

Tasavvufçular ise istikameti; peygamberlik makamının hemen altında yer alan bir mertebe olarak kabul etmişlerdir. Buna göre bütün mertebelerin kaynağı bu yüce makamdır. Dolayısıyla bu yolu geçmeyen kişi, menzile (hedefe) ulaşmaz. Çünkü doğruluk, sözün öze uymasıdır. İşlerin Allah'ın emir ve yasaklarına göre yerine getirilmesidir. Kalp ile bedenın yahut iç ve dışın ihlas yönünden bir olmasıdır. Hatta daha da ileri gidilerek kendi aralarında; "sürekli olan farzı yerine getirmeyenlerden geçici farz kabul edilmez," görüşünü ileri sürmek suretiyle "doğruluğu" "sürekli bir farz olarak" değerlendirmişlerdir.

Görüldüğü gibi tanımlar ve açıklamalar genel olarak aynı yönü ve hedefi göstermektedir. Buna göre; sırat-ı müstakim; dosdoğru bir yol olup tek amacı insanı; Allah'ın rızasına, dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırmaktır. Çünkü bu yol, ay-

nı zamanda Allah'ın nimetlerine ermiş olanların yoludur. Daha da önemlisi bütün peygamberlerin üzerinde yürüdüğü İslam yoludur. (S. Ateş, Kur'an Ansiklopedisi; 5/266.)

Genel anlamda iyilik ve doğruluğun, iman, amel ve ahlaki davranışları içerdiğini şu ayette de görmek mümkündür: "Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz erdemlik değildir. Asıl erdemli kişi Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kитаbe ve peygamberlere iman eden; sevdiği maldan yakınlarla, ye-

timlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara harcayan, namazı kılıp zekâtı verendir. Böyleleri anlaşıma yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte doğru olanlar bunlardır ve işte takva sahibi olanlar bunlardır." (Bakara, 177.) Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de bir hadislerinde doğrulukta ısrar edilmesini tavsiye ederek şöyle buyurmuşlardır: "Size doğruluğu tavsiye ederim. Zira doğruluk iyiliğe götürür, iyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyledikçe ve doğruyu araştırdıkça Allah katında doğrulardan yazılır..." (Buhari, Edeb, 69.) Bir başka hadiste ise; "Size doğruluğu, sıtkı tavsiye ederim. Doğrulukla iyilik bir bütündür ve bu ikisine sahip olanlar cennettir." (İbn Mace, Dua, 5.) Görüldüğü gibi doğruluk bir ölçü veya yol haritası olarak ele alınmış, müminin sözü, özü ve işlerinin bu çerçeveye uygun olmasına özen gösterilmiştir. Doğal olarak bu çizgi üzerinde yürüyenin içinde hile ve haksızlık olmayacaktır. Nitekim kültürümüzde de; bir kelam-ı kibar veya atasözü haline gelen şu cümleler bunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir: "Doğrunun yardımcısı Allah'tır. Doğru duvar yıkılmaz. Müstakim ol, Hz. Allah utandırmaz seni."

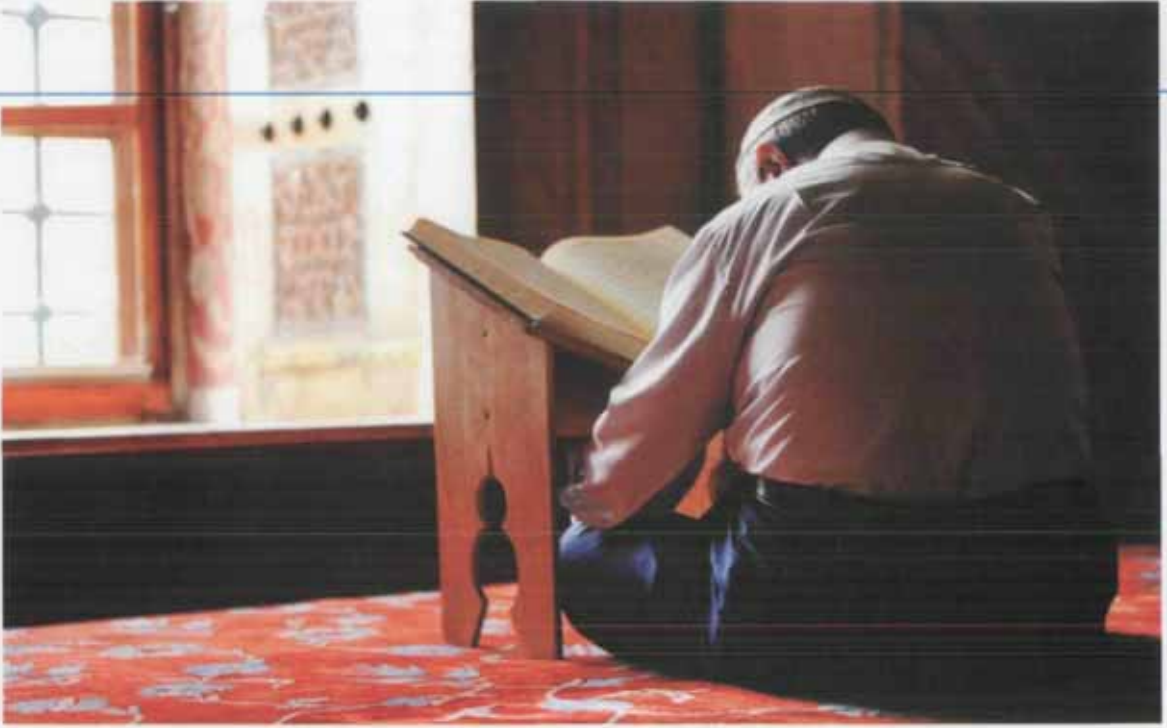
Konumuzu biraz daha detaylandırmak gerekirse istikamet denince dinî hayatı ön plana çıkaran,

tutarlı ve bütüncül bir dindarlık akla gelmektedir. Çünkü bu düşünce ve duygu; fert ve topluma önemli sorumluluklar yüklemektedir. Günümüzde özel veya kamu alanında çalışanların su ve hava gibi muhtaç olduğu tek şey dürüstlük ve saydamlıktır. Üstelik bu durum insanın her hareketinde bulunması gereken sürekli bir haldir. Aksi takdirde kişinin hayatındaki olumsuz davranışları görmemesi, bedenindeki hastalıkları ve acıları dikkate almaması gibidir. Özellikle toplumda söz ve nüfuz sahibi olanların; tedbirsiz davranışları daima halk tarafından yanlış anlaşılmalara mümkündür. Bu nedenle toplumda sosyal statüsü ve sorumluluğu olan herkes daha duyarlı ve temkinli davranmak zorundadır. Unutmayalım ki insan, her zaman hemcinsinden etkilenebilir müsaite bir varlıktır. Bu nedenle kişi, kendisini huzur ve güvene ulaştıracak yolun temel kurallarına bağlı kalmak durumundadır. Bu temel ilkelerin başında; şirkten uzak durmak, anaya babaya iyilik etmek, çocuk öldürmemek, haksız yere cana kıymamak, kötülüklere yaklaşmamak, yetim malına dokunmamak, ölçü ve tartıyı tam yapmak, antlaşmalarına bağlı kalmak ve sözünde durmaktır. Yüce Allah bu hususu şöyle açıklamaktadır: "Senin yanında hak yola dönenlerle birlikte, sana buyrulduğu gibi dosdoğru ol! Aşırı gitmeyiniz. Çünkü Allah yaptıklarınızı çok iyi görmektedir." (Hud, 112.) Dikkat edilirse ayette, İslam'ın esasını teşkil eden iki temel ilke yer almaktadır. Emrolunduğu gibi dosdoğru yaşamak, haddi aşmamak veya daha açık olarak belirtmek gerekirse Allah'ın belirlediği sınırların dışına çıkmamaktır. Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) kendisine, uygulaması bundan daha ağır gelen bir ayet inmediğine işaret ederek; "Hud suresi ve kardeşleri beni ihtarlattı." buyurmuştur. Surenin hangi bölümünün kendisini ihtarlattığı sorulduğunda, "Sana emredildiği gibi dosdoğru ol!" mealindeki ayetin kendisini ihtarlattığını söylemiştir. (Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir, c.3, s.195.) Elmalılı Hamdi Yazır ise; konu hakkında şunları söylemiştir: "Hakka vusul için istikametten başka yol olmadığı gibi her hususta kemali istikamet kadar zor bir makam ve onun kadar zor hiçbir emir yoktur. Ma'ahaza şunu ihtar etmeliyiz ki bu ayette Rasulüllah'a beni ihtarlattı dedirtecek kadar zor gelen cihet, emri istikametin asıl kendisine taalluk eden kısmından ziyade ümmetine taalluk eden kısmıdır. Çünkü bu ayetin devamında şirk

ve küfür içinde olanların da tövbe etmeleri, ifrat ve tefrite sapmadan istikamet üzere kalmaları istenmektedir." (Hak Dini Kur'an Dili, c. 4, s.2830.) Yine bu ayetin anlamını açıklar mahiyette sahabe-den biri, Hz. Peygamber (s.a.s.)'den başka bir öğüde ihtiyacı kalmayacak şekilde özet bir nasihat istemesi üzerine kendisine şu cevap verilmiştir: "Allah'a iman ettim de sonra da dosdoğru ol." (Müslim, İman, 62.)

Şüphesiz ki insan tamamıyla hatadan korunmuş değildir. Dolayısıyla o, maddi ve manevi hayatını düzenlerken doğrunun yanında hata ve kusur işlemesi de mümkündür. Bu nedenle yaptığımız dualarda sürekli Allah'a sığınmak ve O'ndan yardım istemek durumundayız. Özellikle Fatiha suresindeki şu ayetler günde birkaç kez bu fırsatı bize tanımaktadır: "Bizi doğru yola, kendisine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil." (Fatiha, 6-7.) Bu ayetlerde söz konusu olan yol, Allah kitabının gösterdiği doğru yol İslam'dır. Bu, aynı zamanda Allah'ın peygamberleri aracılığı ile bütün insanlara gönderdiği dinlerin genel adıdır. Diğer bir ifade ile bu yol, Allah'ın, kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğu, nimet verdiği kimselerin yoludur. Bu konu, Nisa suresi 68 - 69. ayetlerinde şöyle açıklanmaktadır: "Onları elbette doğru yola iletirdik. Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddiklarla, şehitlerle ve iyi kimselerle birlikte diriler. Bunlar ne güzel arkadaşları!"

Toplumun sosyal sorumluluk ve davranışlarını disipline eden ahlak ilkesi de istikamet ve emanet temeli üzerine kurulmuştur. Çünkü sosyal hayatta doğru ve emin olma imajı, beraberinde çevrenin itimadını sağlar. Bu nedenle yukarıda da açıklandığı gibi Hz. Peygamber (s.a.s.) güven telkini için, imandan hemen sonra dosdoğru olmayı emretmiştir. Zira iman ve istikamet insanlığın ziyneti, fert ve toplum için de faziletin ölçüsüdür. Buna riayet edildiği müddetçe şeref kazanılır ve mutlu olunur. Unutmayalım ki her zaman doğru ve emin olmak vefayı, vefa güven duygusunu, güven duygusu ise insanlar arasında olması gereken gerçek bağlılığı, kardeşliği, sevgiyi ve saygıyı getirir. Bu itibarla Hz. Peygamber (s.a.s.) gerek nübüvvetten önce gerekse nübüvvetten sonra herkesin kendisine inanıp itimat ettiği ve güven duyduğu bir kimse olmuş-

tur. Bu nedenledir ki ona baştan beri "Muhammedü'l emin" denmiştir.

Mekke döneminde, müşrikler safında yer alan Nadr b. Haris'in Hz. Peygamber (s.a.s.) ile ilgili söylediği şu sözler; bir hakkı teslim etme anlamında çok önemlidir: "Ey Kureys! Gördüğüm kadıyla Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hareket tarzı sizi şaşırtmıştır. Ona karşı tedbir almakta, söz ve cevap bulmakta aciz kaldınız. Hâlbuki o sizin aranızda yetişti. Halkın en sevgilisi ve en doğru olanınızdı. Onu aranızda emin bir kişi olarak seçmiştiniz. Sırası ve zamanı gelip de bu dini size anlatmaya başlayınca ona şair, mecnun hatıta sihirbaz demeye başladınız. İşte bu size yakışmadı. Ben onun mesajını dinledim. Fakat bu saydığınız olumsuz sıfatların hiçbirisi onda yoktur." (İbni Hişam, c.1, s. 299.) Yine Hz. Peygamber (s.a.s.) nübüvvetin ilk döneminde, Mekke'nin ileri gelenlerini Ebu Kubeys tepesine davet ederek onlara şöyle demiştir. "Eğer size şu dağın arkasından bir ordu geldiğini haber versem bana inanır mısınız?" onların hepsi birden şöyle demiştir: "Evet inanırız. Çünkü bugüne kadar senin yalan söylediğine asla şahit olmadık." (İbni Hişam, c.1, s. 299.) Hz. Muhammed (s.a.s.)'in doğruluk ve güvenin bir arada olmasını gerekli gördüğü şu olayı da burada nakletmekte yarar vardır. Zira o; bir pazar yerini gezer-

ken elini, içinde tahıl bulunan bir çuvalın altına koyduğunda ıslaklık görmüştü. Bunun üzerine mal sahibine sebebini sormuş ve şu cevabı almıştır: Onu yağmur ıslattı ey Allah'ın Rasulü. Bu cevap üzerine kendisini şöyle uyarmıştır: "Öyleyse o ıslak kısmı, insanların görmesi için, çuvalın üstüne koysaydın ya. Bizi aldatan bizden değildir." (Müslim, İman, 43)

Yukarıdan itibaren açıklandığı gibi istikamet ve ya dürüst olma ilkesi; insanın bütün eylem ve davranışlarını belirleyen ve değerlendiren bir ölçüdür. Bu husus ham maddenin işlenmesi ve istifade edilir hale getirilmesi gibidir. Bu nedenle İmam-ı Gazali de istikamet iki özelliğinin altını çizerek bunlardan birinin Allah'a karşı dürüst ve samimi olmak, diğerinin de insanlarla ilişkisinde barışı gözetmek şeklinde açıklamıştır. Bu iki temel ilkenin detaylandırılması, beraberinde barış ve huzur getirir. Yüce Allah da bize hedef olarak bunu göstermektedir: "Allah esenlik yurduna çağırır ve dilediğini doğru yola iletir." (Yunus, 25.) Unutmayalım ki iyilik, güzellik, doğruluk ve fazilet duygusu dünyanın asıl mayasıdır. İnsanlık er geç manevi gıdasını bu değerlerden elde ederek "İhsan" mertebesine ulaşacaktır. İbadet ve hayat tarzının en yüksek mertebesi olan ihsan ise, Allah'ı görür gibi O'na kulluk etmektir. İşte istikamet hedefi ve son durağı da burasıdır.

Oralbay Abdikarimov / Kazakistan Senatosu Milletvekili

Adil Ahmetov / Kazakistan Senatosu Milletvekili, Akademisyen, Filoloji Profesör Doktoru

Murat Auezov / Filoloji Doktoru

Aşirbek Müminov / Kazakistan Millî İlim Akademisi, R.Süleymenov Şarkiyat Enstitüsü Müdür Yardımcısı, Tarih Profesör Doktoru

Marat Hasanov / Farabi Kazak Millî Üniversitesi profesörü, Felsefe Doktoru

Kazakistan Diyanet İşleri Başkanlığının hizmetleri hakkında düşünceler

A talarımızın 8-9. yüzyıllarda kabul ettiği İslam dininin bölgemizde yayılmasına bağlı olarak, Kazak topraklarının güneyi ve Sirderya diyanında Otrar, İsficab, Taraz, Balasagun, Türkistan, Sığanak, Jent, Barşinkent gibi ilim ve kültür bakımından gelişmiş şehirler ortaya çıktı. Bu şehirlerden dünyaca ünlü birçok ilim adamı yetişti.

13. yüzyılda Moğol ve 18. yüzyılda Jungar istilaları, yurdumuza büyük felaketler getirdi. Ayrıca Rus Çarlığı tarafından yapılan sömürge ve komünistlerin ateizm siyaseti, halkımızın din-den uzaklaşmasına neden oldu. Ancak 1943'te Almanların Volga'ya yaklaşmasından sonra Stalin, Orta Asya Müslümanlarının Dinî Başkanlığı'nı açmalarına izin verdi. Mamafih, Başkanlığın bütün faaliyetleri iktidarın sıkı denetimi altında yürütüldü.

Ülkemiz bağımsızlığına kavuştuktan sonra dinimiz ve kültürümüze dönüş başladı. 1990 yılında din işleri ile meşgul olan Dinî Başkanlık kurulmasına rağmen idarecilerinin eğitim ve bilgi noksanlığı yüzünden bir düzene girmesi çok zaman aldı. 2000 yılında yapılan Kurultay'da Kazakistan Müslümanları Dinî Başkanlığı'na Abdüssattar Hacı Derbisali seçildi.

Ülkemizdeki millî ve dinî kültürün bugünkü durumunu daha iyi değerlendirebilmek için tarih, edebiyat ve kültür araştırmalarına büyük katkıda bulunan tanınmış bir alim olan Abdüssattar Hacı Derbisali'nin çalışmalarına kısaca göz atmakta fayda var.

1997 yılında Farabi Kazak Millî Üniversitesi'nde ilk defa Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü açan Abdüssattar Derbisali, aynı

bölümü Doğu Filolojisi Bölümü'ne dönüştürerek ilk Bölüm Başkanı, fakülte haline geldikten sonra da ilk dekanı oldu. Daha sonra aynı üniversitenin Diller ve Dış İlişkiler konusunda Rektör Yardımcılığına getirildi. İlk defa Türk, Urdu, Japon, Çin ve Kore Dilleri Bölümü'nü açtı. 1997-2000 yılları arasında ülkemizin Dış İlişkiler Bakanlığı'nın daveti üzerine Kazakistan'ın Suudi Arabistan Büyükelçiliği'nde Müşavir görevini başarıyla yürüttü.

Abdüssattar Hacı Derbisali, Arap dili ve edebiyatı, Eski Kazak kültürü ve edebiyatı, Kazakistan'ın doğu ülkeleri müslümanları ile olan manevî bağları, İslam tarihi, Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimiz (s.a.s.)'in hadisleri hakkında 600'ü aşkın teorik ve pratik öneme sahip çalışma ortaya koydu. Arap ve Orta Asya, Rusya ilmi arşivlerinde el yazması halinde muhafaza edilen, Kazak topraklarında dünyaya gelen 50'ye yakın âlimin çalışmalarını bularak, bilim dünyasına ve halka sundu.

Daha önce her biri ayrı ayrı dinî kuruluş olagelen camilerin birer şube olarak Başkanlığa bağlanması hususunda da çok emek sarf eden Başmüftü Derbisali'nin girişimleriyle kurulan özel komisyon tarafından, 2000 yılında ülke çapında 1402 adet cami tespit edildi. Bunların sadece 284'ü Kazakistan Müslümanları Dinî Başkanlığı'na bağlı idi. Bugün Başkanlığın çalışmaları sayesinde 2400'e yakın caminin 2300'ünün Başkanlığa tescilli yapıldı. Günümüzde cami inşaatı, açılış ve tescil işleri yavaş yavaş bir sisteme bağlanmaktadır. Şu anda ülkemizdeki merkez camilerin hepsi bilgisayarlarla donatılmış durumdadır.

2009 yılında Başmüftü Abdüssattar'ın Cumhurbaşkanlığı'na müracaatı üzerine Astana'da 5 bin kişilik, Almatı'da 20 bin kişilik iki cami inşaatı başlamış oldu. Türkistan'da kardeş Türkiye'nin yardımı ile 3 bin kişilik cami inşaatı devam etmektedir. Ayrıca Astana, Ural, Şımkent, Aktöbe, Pavlodar'da, Almatı eyaletinin Şamalğan kasabasında bölgesel medreseler açıldı. Almatı'da ise geçen yıl ilk defa Ebu Hanife Medresesi eğitime başladı.

Abdüssattar Hacı Derbisali'nin, Almatı'da Mısırlılar tarafından inşa edilen İslam Medeniyeti Merkezi'nin Başkanlığa bağlanması önerisi sonucu Almatı'da iki ülke cumhurbaşkanlarının adlarını

taşıyan Nur-Mübarek İslam Medeniyeti Üniversitesi açıldı. Modern imkânlarla hizmet sunan üniversiteden her yıl 40'ı aşkın imam mezun olmaktadır. Başarılı mezunların yüksek lisans ve doktora tahsillerini El Ezher Üniversitesi'nde yapmaları sağlandı. Bağımsız Kazakistan'ın yüksek İslamî bilgisinin temelini oluşturmaya yönelik ilk eğitim kuruluşu olarak Nur-Mübarek Üniversitesi, tarih sayfalarına altın harflerle yazılacaktır. Ayrıca Başmüftü Abdüssattar'ın girişimleriyle imamların bilgi seviyelerinin artırılması için İslam Enstitüsü kuruldu. 2002'de açılan enstitüye 4 aylık kurs için ilk 40 imam kabul edildi. İmamlara Başkanlığın yetkili mensupları ile Nur-Mübarek İslam Medeniyeti Üniversitesi'nin tecrübeli öğretim üyeleri ders vermektedirler. Bugüne kadar ülkemizin çeşitli bölgelerinden gelen yaklaşık 700 imam burada bilgisini geliştirerek yetiştirildi. İmamların daha iyi yetiştirilmesi için gayret eden Başkanlık, vaaz verme konusunda çeşitli yarışmalar gerçekleştirmektedir. Önce ilçelerde, daha sonra il çapında yapılan yarışmalarda başarılı olanlar, Almatı Merkez Camii'nde cuma namazlarında cemaate vaaz vermektedir.

Ülke çapında Kur'an okuma yarışması ilk defa 2000 yılında düzenlendi. Bu yarışmaya her bölgeden başarılı olanlardan toplam 42 kişi katıldı. Söz konusu yarışmalar 2004 ve 2008-2009 yıllarında da düzenlenerek, başarılı olanlara çeşitli hediyelerin yanı sıra parasal yardım da sağlanmıştır. Yarışmada başarılı olanlar Malezya, Hindistan, Mısır, Suudi Arabistan ve Türkiye'de düzenlenen Kur'an okuma yarışmalarına katılarak, başarılarını sergilemektedirler. Ayrıca dinî bilgile-

rin geliştirilmesi amacıyla her yıl İslam dini ile ilgili çeşitli konularda makale yarışmaları düzenlenmektedir. Makale yarışmaları kapsamında, bağımsızlıktan günümüze dinî hayatın gelişimi, Peygamberimiz (s.a.s.)'in hayatı ve diğer hususlar ele alınmaktadır. Bunların arasında en başanlı olan 600'ü aşkın makale, ülke çapındaki yayınlarda değerlendirilmiştir.

Kazakistan Diyanet İşleri Başkanlığına ait tirajı 50 bin olan 'İslam ve Medeniyet' adlı bir dinî gazete ve 10 bin tirajlı 'İman' adlı dergi yayınlanmaktadır. Adı geçen yayınlar ve www.muft-yat.kz, www.meshit.kz sitelerinde Başkanlığın hizmeti, dinî işler, halklar arasındaki bağış konuları ele alınmakta ve okuyucuların çeşitli soruları sistematik bir şekilde cevaplandırılmaktadır.

Abdüssattar Hacı Derbisali'nin 'Kazak Bozkırının Yıldızları', 'İslam ve Zaman', 'İslam'ın Cevherleri ve Yedigârları', 'Kazakistan'ın Cami ve Medreseleri' adlı kitapları uzun yıllar sonra kaybettığımız dinî değerlerimize yeniden kavuşan bizlerin, dinî değerlerimiz ile ilgili eserlerine örnek olarak gösterilebilir.

İslam tarihi, İslam medeniyeti, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.), ülkedeki Müslümanların hayatı, Kazak edebiyatı ve kültürü, Arap dili ve kültürü gibi konularda 300'e yakın makalesi yayınlanan Abdüssattar Hacı Derbisali'nin ayrıca televizyon kanallarında, radyolarda, ülke yayınlarında Kazakça, Rusça ve yabancı yayınlarda 400'den fazla söyleşişi yayınlandı.

Ülkemizde Kutlu Doğum özel bir bayram günü olarak her yıl kutlanmaktadır. Peygamberimiz (s.a.s.)'in hayatı ayrıntılarla ele alınarak, mevlitler okunmakta ve salavat söylenmektedir. Bin aydan daha hayırlı Kadir gecesini de 2000 yılından beri ortak bir bayram halini almıştır. O gece 'Kazakistan' ve 'Habar' televizyon kanalları sabaha kadar canlı yayın yaparlar. Bu tür faaliyetler, halkımızın İslamî bilgisinin artmasına büyük etki etmektedir.

Kazakistan Diyanet İşleri Başkanlığı, yurtiçi ve BDT ülkelerindeki diğer dinler ve müftülüklerle yüksek düzeyde bağlantı kurmuştur. Başkan, görevi kapsamında Moskova ve tüm Rusya Patriği 2. Aleksiy ile Kazakistan Ortodoks piskoposluk dairesi temsilcileriyle, Tacikistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Rusya Müslümanları dinî başkanlarıyla sık sık bir araya gelerek, çeşitli di-

nî meseleleri ele alıp, birçok faaliyete katılmıştır. Böylece kardeş devletler arasında birlik beraberlik ve diyaloga dayalı dostane münasebetler oluşmuş, dinler arasında müsamaha sağlanarak medenî ve tarihî değerlerin muhafaza edilmesine ilişkin anlaşmalara varılmıştır.

Kazakistan Müslümanları Dinî Başkanlığı, yalnız BDT'deki değil, diğer yabancı ülkelerdeki dinî teşkilatlar ile de bağlantılarını sürdürmektedir. Kazakistan, bağımsızlığına kavuştuktan sonra birçok Müslüman devlet ile diplomatik ilişkiler kurmuş ayrıca, Almatı'da çeşitli uluslararası teşkilatların temsilcilikleri açılmıştır.

Kardeş ülke Türkiye ile imzalanan protokole göre, imamlarımız Türkiye'de bilgilerini geliştirmektedirler. 1999-2008 yıllarında 90 imam Türkiye Diyaneti tarafından eğitilmiştir. Bunların dışında Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı Almatı eyaletinde 3 cami inşa etmiştir. 2000 yılından beri Türk Diyanet İşleri Başkanlığı, yüksek dinî tahsilli 25 din görevlisini ülkemizde görevlendirmekte ve bu görevliler il merkezlerimizdeki camilere bağlı Kur'an kurslarında öğretmenlik yapmaktadırlar. Ayrıca Pakistan'daki İslam Üniversitesi ile yapılan anlaşmaya istinaden, her yıl bu üniversitede 10 kişi okumaya hak kazanmakta, ülkedeki 'Deva Akademisi'nin uluslararası kurslarına yine 10 imam katılmaktadır.

Ülkemiz komünistlerin idaresi altındayken mübarek toprakları ziyaret etmenin imkânı yoktu. Hac işleriyle ilgilenen bölümün açılmasıyla Hac Dairesinin doğrudan denetimi ve organizasyonu ile günümüzde binlerce vatandaşımız hac farızasını yerine getirebilmektedir. 2000 yılında 300 olan hacı sayısı 2008'de 11 kat artış göstererek 3500'e ulaşmıştır.

Müslümanların günlük hayatlarındaki çeşitli meseleleri belirleyerek bir düzene koymak amacıyla Kazakistan Müslümanları Dinî Başkanlığı tarafından 200'ü aşkın fetva hazırlanmış, bütün fetvalar derinlemesine incelenerek ülke çapındaki camilere dağıtılmıştır.

İnşallah, gelecekte de Başkanlığın özverili çalışmaları sayesinde İslam, genç ülkemizin sancağı olacak ve bu çalışmalar, Kazakistan'ın uluslararası arenada haklı yerini almasına katkı sağlayacaktır.

Din eğitiminde
yeni bir yöntem

Drama

Eğitimde amaç nedir?

Çağdaş eğitim bilimleri; öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve devinisel yapıları arasında bir denge oluşturarak eğitilmelerini, bilgiye ulaşmanın ve bilginin yeniden yapılandırılmasının yollarının araştırılmasını hedeflemektedir. Bu denge ve uyumun sağlanmasında örgün eğitim; öğrencinin üretkenliğini harekete geçirerek kendini ifade edebildiği, inisiyatif hakkını kullanabildiği, öğrenci merkezli bir ortamın oluşturulmasını gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Ülkemizde; öğrencinin edilgen ve ezberleyen konumdan kurtarılmasını, bilginin kullanabilir ve kalıcı olmasını, öğrenciye istenilen davranışların kazandırılmasını amaç edinen yaygın eğitim-öğretim merkezleri olan Kur'an kursları da; müfredatlarını geliştiren/değişen toplumların ihtiyaç ve beklentilerini göz önünde bulundurarak geleneksel ve buyurgan öğretim sistemlerinin aksine öğrenci merkezli anlayışla yeniden geliştirmiştir. Bilgiyi sadece ezberlemeyen, analiz ve sentez yapabilen, kendi hayatında kullanabilen bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Eğer bu kurslarda verilen İslam din eğitiminin amacı; öğrencinin kendisine sunulan bilgi kalıplarını olduğu gibi depolaması yerine, bilgi şemalarındaki mevcut bilgilerini ortaya çıkararak eksiklerini tamamlamak, varsa yanlış bilgilerini düzeltmek ve bilginin yeniden yapılandırılmasını sağlamak ise; bilginin oluşmasında rehberlik yapan öğreticinin programı çok iyi tanıması ve etkin bir şekilde uygulayabilmesi için yeni teknikleri kullanması gerek-

mektedir. Bu nedenle öğreticinin, öğrenmeyi sağlamak için hangi derste veya konuda hangi yöntem veya tekniğin kullanılacağı hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olması lazımdır.

Bilginin kalıcı olmasını sağlamak

İnsanların; okuduklarının % 10'unu, işittiklerinin % 20'sini, gördüklerinin % 30'unu, hem görüp hem işittiklerinin % 50'sini, söylediklerinin % 70'ini, yapıp söylediklerinin % 90'ını daha iyi hatırladıkları bilimsel bir gerçektir. Bir Çin atasözünde "Anlatırsan unutabilirim, gösterirsen hatırlayabilirim, içine beni de katarsan asla unutmam" denilmektedir. Bütün eğitim otoriteleri en etkili ve kalıcı öğrenme sürecinin "yaparak ve yaşayarak öğrenme" olduğu konusunda tartışmasız bir şekilde birleşmektedir. Bu öğrenme-öğretme sürecinde başvuru olan yöntem ve tekniklerden "drama" öğrencinin kendini dersin bir parçası görmesini ve kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirdiği için İslam Din eğitimi ve öğretiminde de vazgeçilmez bir yöntem olarak kullanılması gerekmektedir.

Drama nedir?

J. Jack Rousseau ile başlayıp, John Dewey'le devam eden, Maria Montessori ile de Avrupa'dan, Amerika'ya yayılan ve dünyadaki birçok ülkede etkisini sürdüren, "drama" Yunancada "dran" kökünden türemiştir. Genel olarak eylem ve devinim anlamında kullanılmaktadır. Türkçede ise bunun aksine daha çok acıklı eserleri ve olayları çağrıştıran bir sahneleme tekniği olarak bilinmektedir. Eğitimde drama tekniğinin temelindeki anlayış, "Öğrencinin kendi yaşantılarından yola çıkarak kurgusunu oluşturmasına ve mevcut bilgileriyle iç potansiyelini özgürce ifade edebilmesine fırsat vererek derste aktif konumda olmasını sağlamaktır."

Drama kuramcılarının Peter Slade'a göre; "Drama tekniğiyle ders işlenen bir öğrenme ortamında öğrenci, 'seyirci' değil, aktif bir katılımcıdır ve öğrenme bakımından avantajlı bir konumdadır." Drama; bir olayın, bir yaşantının, bir bilginin, bir davranışın, drama tekniklerinden yararlanarak oyun ve etkinlik içerisinde eski bilişsel örüntülerin de yardımı ile yeniden yapılandırılmasıdır.

Oysa günümüzde bireyin, dışarıda yaşadığı dünyayı algılayıp kendisiyle veya diğer insanlarla iletişim kurmasında, örgün/yaygın eğitim kurumlarında bulunduğu süreçlerde, hep arada bir araç bulunduğu için öğrenmenin kalıcı olması engellenmekte ve genellikle öğrenme bilişsel yolla gerçekleşmektedir. Bu araçlar; ebeveyn, arkadaş, öğretmen olabildiği gibi kimi zaman da iletişim araçları ve kitaplar da olabilmektedir. Drama, öğrenciye her türlü bilgiyi, davranışı, eğitim-öğretim süreci içerisine oyun ve etkinlikler katarak kazandırır. Bu oyunlar, yalnızca bedensel değil, aynı zaman da zihinsel, işitsel, görsel olarak öğrencinin tüm duyu ve algılarına hitap eden oyunlardır. Öğrenci; çevresini, toplumun birçok niteliğini, gerçeklerini ve öğrenmesi gereken bilgileri oyun yolu ile öğrenir. Drama oyun yoluyla insanın doğasında zaten var olan, özgürleştiren ve onda zevk duygusunu uyandıran bir yöntemdir. Çünkü hepimizin içerisinde bir çocuk vardır. Bu çocuk bizim hayatımıza yön veren en güçlü ve etkili yanımızdır.

Neden drama?

Tüm eğitim kademelerinde ve her yaşta insana uygulanabilecek olan drama, öğrenciye "yaparak yaşayarak öğrenme" süreci sağladığı için öğrenci mevcut bilgilerini, iç potansiyelinde var olan kabiliyetlerini, imgeleme yetisini, düşlerini ve üretken zekâsını çekinmeden ortaya koyarken kendisinin de farkına varmaktadır. Üretmek, tasarlamak her insanda var olan bir yetenektir. Bunun için dahi olmak gerekmez. Öğrenciye sosyal ve psikolojik duyarlılık kazandıran drama, dört temel dil becerisinin de (konuşma, dinleme, okuma, yazma) gelişmesine yardımcı olur. Bunun gerçekleşmesi öğrenciye fırsat tanınması ve ortam hazırlanması ile mümkündür.

Drama tekniği ile işlenecek ders mekânının geniş olması tavsiye edilmektedir. Öğrencilerin "U" şeklinde veya "O" pozisyonunda birbirlerini görebilecek şekilde oturmaları çok önemlidir. Camilerde açılan yaz Kur'an kursları için mekânın genişliği drama yönteminin kullanılması ile kolaylıkla avantajla dönüştürülebilir.

Drama ile öğrenciler; öğrenecekleri konu hakkındaki eski bilgilerini de devreye sokarak bir plan yaparlar, yaşadıkları dünyayı gözlemler, araştırır, keşfeder, bireysel veya grup halinde düşüncelerini eyleme dönüştürerek uygularlar. Sonuçta birbirlerinin ve bu sürece rehberlik yapan öğreticinin katkılarında da istifade ederek bilgilerini kendilerine özgü bir şekilde zihinsel şemalarında yeniden oluştururlar.

"Drama" öğrencinin kendini dersin bir parçası görmesini ve kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirdiği için İslam Din eğitimi ve öğretiminde de vazgeçilmez bir yöntem olarak kullanılması gerekmektedir.

Oyun sadece bir araçtır

Öğrenci bu süreçte gerçek ile kurgu arasındadır, nasıl düşünüyor ise elindeki materyali ona dönüştürür. Bir tahta parçası isterse Hz. Musa'nın asası, isterse Hz. Ali'nin kılıcı veya balık tuttuğu bir olta olabilir. Öğrenci grupla çalışmanın, başkalarının rolüne girmenin, "mış gibi" yapmanın ve kendisini ifade etmenin mutluluğunu yaşar. Burada amaç öğrencinin eğlendirilmesi ve vakit geçirmek olarak algılanmamalıdır. Eğlenirken bilginin öğretilmesinde kullanılan oyun sadece bir araçtır.

Bunun aksine demokratik olmayan sınıf ortamlarında öğrenci yanlış yapmaktan, alay edilmekten, azarlanmaktan korkar ve bu etmenler onun üretkenliğine ket vurur. Yenilgiye uğramaktan korkan, kendini güvende hissetmeyen ve belli kalıplara sokulmaya çalışılan öğrenci bilgilerini, düşüncelerini olduğu gibi dile getiremez.

Eğitimin amacı, öğrencinin öğrendiği bilgileri gündelik hayatında kullanabilmesi, güçlüklerle başa çıkabilmesi, kendine güvenmesi, bağımsız düşünebilmesi, problem çözebilmesi, ahlaki değerlerin davranışa dönüşmesi ise bunun gerçekleşmesinde en önemli etken olan öğreticilerin; araç olarak seçtikleri yöntemlerini yeniden gözden geçirerek güncellemeleri gerekir.

Günümüzde artık drama duygu, bilgi ve deneyimlerin özgürce ifade edildiği bir yaşam felsefesi olarak tanımlanmaktadır. Yaşayarak öğrenme sürecine etkili bir şekilde katılan birey için, hayatın bir provasası olarak kabul edilmektedir. Bu felsefeyi içselleştiren birey, kendini hayatının kenarında ve kıyısında değil merkezinde görerek yaşadığı çağın ve yerin farkında olur.

Her çocuğun güzel ramazanı olsun

Yine bir mübarek ramazan ayına kavuşmanın sevinci ve heyecanı içindeyiz. İçinde ümitleri, huzuru, duaların kabulünü ve tüm beklentilerimizi barındıran ramazan-şerif tekrar hayatımıza duhul etti. Allah tamamlamayı ve hayırlı tekrarlarını nasip etsin. Amin!

Her ramazan farklıdır aslında; çünkü zaman da farklı. Herkesin dilinde bir "ah o eski ramazanlar" deyişi mutlaka vardır. Hatıralarımızda yâd ettiğimiz, çocukluğumuza inip iç çekerek bahsettiğimiz... Fazla iç çekmeden ve dertlenmeden elbette geçmiş ramazanlarımızı yâd edebiliriz; tıpkı bir romanın tozlu sayfelerini çevirir gibi kendi hatıralarımızı yâd edebiliriz. Eski ve tarihi bir belenin üzerinden uçar gibi kendi hatıra beldemizin üzerinden kuşbakışı göz atabiliriz.

Benim tarihî beldemde yaşanan roman da belki bazılarınıninkine benzeyebilir. Elbette herkesin oruç tuttuğu küçük yaşları olmuştur, tıpkı benim olduğu gibi; evimiz ana caddeden girilen sokağın ortalarında bir yerdedi. İftar yaklaştığında kaleden atılan topu görmek için bizim evden caddeye kadar çıkmamız gerekirdi. Çocuk aklı ne bilsin topun sesinin duyulmasının yeterli olduğunu; illa hem görecek hem de duyacak ve her ikisinin zevkini birden yaşayacak; o anda elindeki akşama kadar sabırla sakladığı küçük şekeri ağzına atacak ve topun gümbür gümbür sesi yetmiyormuş gibi "top patladı" diye bağırarak eve koşacak.

Sonra, teravîh namazları... Mahalleden teyzeler ve ablalarla birlikte camiye gittiğimizi çok iyi hatırlarım; kış mevsimlerinde dahi. Bir defasında mest lastiğimi zor bulmuştum. O zamanlar erkek, kadın ayaklarına kış mevsimlerinde mest giyerlerdi; çizme, bot gibi şeyler pek revaçta değildi. Mestlerin küçükleri de çok kibar olurdu ve ben de heveslenip aldırımtım bir tane; ama cami çok kalabalıktı belki de Kadir gecesini idi; kıvrılarak çıkılan kadın mahfeli ise tıklım tıklım dolu idi. Lastiği bulmam gerçekten uzun sürmüştü. Zevkli zamanlardı; teyzelerin bu yaşta camiye geldiğimizi, namaz kıldığımızı görünce sırtımızı sıvazladıklarını hâlâ hatırlarım. Biz çocukların kıldığımız bu namazların yüz mumluk lamba değerinde olduğunu söylemeleri ise keyfimize keyif katar, ertesi günü iple çekerdik.

Namaz kılarken okunan kısa surelerin özellikle yeni ezberlemekte olan çocuk için önemi çok büyük. Her teravihte yeni ezberlediğimiz ya da ezberlemeye çalıştığımız sureler imam tarafından tekrar edildikçe zihnimize iyice yerleşirdi. Eğer hayatınızda bunu yaşamamışsanız nereden bileceksiniz, ama bir kez bile yaşadığınız iseniz unutmanız imkânsız. Benim tarihî beldemde bunlar çok yaşanan, son derece doğal, yaşadığımız atmosfere iyice sinmiş, kokladığımız hava, içtiğimiz su gibi bir şeydi. Bunlar hiç zorlanmadan kendiliğinden olabilen şeylerdi. Havamız, çevremiz, yediğimiz, içtiğimiz, düşüncelerimiz kısaca her şeyimiz el değmemiş ve tertemizdi. Şimdiki gibi bunları yaşayabilmenin önünde engelleyici bin bir tuzağın hiçbirisi yoktu. İftarla birlikte maddi bedenimiz doyar, teravîhle birlikte

manevi bünyemiz tatmin olurdu. Günümüzde bu nedenle ne kadar yersek o kadar hasta ne kadar dinlenirsek kendimizi o kadar eksik ve yoksun hissediyor ve eski ramazanları hasretle yad ediyoruz.

Üzerinden seneler geçti ve ben babamın görev yaptığı, benim de o günleri yaşadığım aynı beldede yaz tatiline denk gelmesi nedeni ile yine bir ramazan ayına rastladım. Yanımda da çocuklarım var. Bir gün önce kaleden ramazan ayını müjdeleyen toplar atıldı. Arafe günü yemeklerimizi erkenden yiyerek küçükken gittiğim camiye gitmek, geçmiş bir nevi canlandırmak istedim. Bu sefer çocuklar başrolde olsun diyerek arabamıza bindik ve çocukluğumun camiine gittik, vardığımızda vakit erken olduğu için içerisi henüz kalabalık değildi. Çocuklar erkek çocuğu olduğundan onları erkek bölümüne özellikle kürsüyü iyi görebilecekleri bir yere gönderdim. Oradan hem kürsüyü görüp dinleyebilecekler hem de mihraptaki hocayı da güzel görüp algılayabileceklerdi. Ben de kadınlar mahfeline geçtim, küçükken en çok birlikte oynadığımız arkadaşım oradaydı, gelini, kızları ve annesi ile gelmişlerdi. Birkaç başka tanıdık daha geldiler; oturduk vaz dinledik, ezan okundu, yatsı ve teravîh namazlarımızı kıldık. Her şey çok güzel; ramazan ayının ilk gecesini ve bir camide cemaatle teravîh namazı kılmak, aralarında salâvatlar getirmek, sonunda Allah'ı tesbih edip okunan Kur'an'ı dinlemek, O'na ellerini açıp dua etmek. Zaman hangisi olursa olsun, mekân neresi olursa olsun değişmeyen, olması gereken bu. Onun dışında hiçbir şey aynı değil; ne ramazan aynı ramazan, ne zaman aynı zaman, ne namaz kıldırın hoca gümbür gümbür sesi ile İsmet Hoca ne de vaaz eden senin baban Osman Hoca... Zaman geçmiş insanlar ölmüş, cemaat değişmiş doğal olarak eskiyi bulmak imkânsız. O halde elimizde olana iyi bakmamız, sürekli geçmişle avunmamız, anı zehir etmememiz önemli. Zamana anlam katacak, onu değerlendirip kârlı çıkmamızı sağlayacak olan bizleriz ve her şey bu anlamda bize kalıyor. Günümüzde yapılması gereken zor olsa da bütün gücümüzle bizim evlatlarımızın da benliğinde yer edecek, hayırla yâd edecekleri güzel ramazanları olsun diye çaba sarf etmektir.

İman: Huzur ve sürurun kaynağı

"Allah kimi doğru yola ulaştırmak isterse, İslam'a sinisini açar, gönlüne genişlik verir; kimin de sapmasına izin verirse, sanki göğe yükseliyormuş gibi, kalbini daraltır ve sıkıştırır..." (En'âm, 125.)

Muhammed Hamdi Yazır, mealen verilen ayete şu açıklamayı getirir: İman edip ilâhi emirlerle teslim olanlara Allah öyle bir yetenek verir ki, bu sayede göğüsleri genişler, kalpleri ferahlar, neşe ve sürur halini yaşarlar. Allah onların kalbine bir nur koyar. İman ve İslam ile son derece sevinir ve mutlu olurlar. İlâhî sorumlulukları yerine getirmekten can sıkıntısı, zahmet ve ıstırap duymak şöyle dursun, aksine neşe ve sevinç duyarlar. Buna karşılık iman etmeyen kimsenin gönlü de daralır ve bunalır. Göğe tırmanmak nasıl yapılması mümkün olmayan bir yük ve zahmet ise, hakkı kabul ve itaat etmek de ona o derece güç gelir.

İnsanın, korkulardan, felaketlerden uzak olması en temel amacını oluşturur. Musibetlerden ve elim sonuçlardan kendini koruyarak mutluluğa erişmek, onun yegâne hedefidir. Bu anlamda mutluluk ve huzur, insan hayatında amaçların amacını oluşturur. İnsan, doğumundan ölümüne bir ömür boyu bu amacına kavuşmak için durmadan dinlenmeden koşar durur. Bütün mesele, maddî ve manevî tehlikelerden azade olmaktır. İnsanlardan kimi, maddî hazları ve bedensel zevkleri gerçekleştirerek huzur ve mutluluğa erişeceğini düşünür. Bunlar huzur ve saadeti bu dünyanın imkânları ile sınırlı görürler. Tahsil hayatını başarı ile sonlandırmak, sevdiği ile bir yuva kurmak, ticari hayatta veya kariyerinde basamakları tırmanmak, bunlar açısından âdeta hayatın amacını oluşturur. Mutluluk ve huzur arayışı, kimi zaman lükse düşkünlük ve tüketim çılgınlığı ile kimi zaman da bedensel haz ve zevkleri tatmin etmekle karşılaşmaya çalışılır.

Kimi de, mutluluğa daha farklı bir anlam yükler, dünya ötesi manevi bir kurtuluşun neticesi olduğuna inanır. Bu anlamda nihai saadete ermenin yolu, Allah'a yaklaşmakla gerçekleşir. Dolayısıyla maddî anlamda mutluluğa ermekle manevi anlamda kurtuluş ve huzura ermek aynı anlamı ifade etmemektedir. Birincisi, daha ziyade bedensel hazların tatmin edilmesi ile gerçekleşirken, diğeri, insanın iç dünyası ve gönül âlemindeki manevi olgunlaşma ile ilgilidir. Yine biri, insanın bedensel hazlarının doyuma ulaşması ile diğeri ise bunların kontrol altına alınıp terbiye edilmesi ile mümkün olur.

Bu açıdan bakıldığında İslam'ın, insanı huzur ve saadete erdiren bir sistem ortaya koyduğu görülür. İnsanın hem maddî hem de manevî ihtiyaçlarını dikkate alır. Onu, ruh ve beden bütünlüğü içerisinde değerlendirir. Hayatı dünya ile sınırlı görmez, aksine asıl hayatın ve sonsuz mutluluğun bundan sonra başladığını vaat eder. Bu, insana verilen paha biçilmez bir şanstır. Çünkü insan, ihtiyaç ve beklentileri sonsuz; ancak imkân ve yetenekleri sınırlı bir varlıktır. Dolayısıyla arzularının çoğunu bu dünyada gerçekleştiremez. İşte ebedî âlem, bu anlamda mümin için sonsuz değerde bir umut kapısı haline gelir. Çünkü o, kulluk şuuru ve

teslimiyet duygusu içerisinde yaşadığı takdirde, sonsuz güzellik ve nimetlere nail olacağına inanır. Ancak inanmayan insan için böyle bir şey söz konusu değildir. Çünkü onun, hedef ve amaçlarını gerçekleştirebileceği yegâne yer burasıdır. Dolayısıyla burada kaybetmesi, onu içsel çatışma ve gerilimlere sokar. Hedef ve amaçlarına ulaşamama çaresizliğine onu sürükler. Yine o, imanın verdiği motivasyon ve dinamizmden yoksundur. Ahirete inanmanın sağladığı hayat enerjisinden mahrumdur. Aksine hayatın sonu, onun için korku, vehim ve endişe kaynağıdır. O, yok olma, heder olma korkusunu içinden atamaz. Ancak inanan insan için, böyle bir şey söz konusu değildir. Aksine o, barış ve esenlik yurdunun özlem ve hayalleriyle yaşar. (Yûnus, 25.)

Diğer taraftan, İslam insanın hayata olumlu yönden bakmasını sağlar. İfade yerinde ise, bardağın boş tarafını değil, dolu tarafını yani Mevla'nın kendisine bahsettiği nimetleri görmesini ona telkin eder. (Fâtır, 3.) İnsan, aslında tabiat olarak içerisinde yaşadığı imkân ve nimetleri görmeye, onların değer ve önemini takdir etmeye pek yatkın değildir. Daha ziyade gelecekte gerçekleştirmeyi hayal ettiği arzu ve hedeflerine odaklanır. Bu da onu, kadir kıymet bilmez, şükretmez bir hale getirir. Ancak İslam, hırs ve tamahın bir neticesi olan bu durumu terbiye etmeye ve bu anlamda insanı dönüştürmeye çalışır. Kısaca ona, hayata pozitif yönden bakmayı ve iyimser olmayı öğretir. Bu, insanın ruhsal dünyası ve psikolojik yapısı açısından son derece önemlidir. Çünkü böylece insan, birçok güzellik ve nimete sahip olduğu hissini yaşar. Dolayısıyla doğuştan getirdiği ele geçirme ve sahip olma dürtüsünü tatmin eder. Yine içerisinde yaşadığı nimet ve güzelliklerin kadrini bilmesi, iyilik ve şükür hisleri ile dolmasını sağlar. (Fecr, 27-28.) Onun bu hoşnut hali, sadece Mevla'ya karşı olan inanç ve davranışlarında değil, kullarla olan ilişkilerinde de tezahür eder. Kısaca şükür ve iyimserlik vasfı, müminin iç dünyasında huzur ve sükûnu yaşamasını sağlar.

Yine tevekkül, müminin iç huzurunun kaynaklarından bir diğerini oluşturur. Çünkü insan, tabiatı itibarıyla muhakkak bir yerlere dayanmak ve bir yerlere sığınmak ihtiyacındadır. Hayatın zorluk, çile, meşakkat dolu yollarında birilerini yanında görmek ve yalnızlığını gidermek ister. Elem, acı, felaket ve ölüm korkusu gibi kendisini endişeye sevk eden durumları aşmaya çalışır. Üzüntü ve kederli anlarında içini dökebileceği, dert ve şikâyetlerini arz edebileceği birilerine ihtiyaç duyar. İnsan tabiatı buna meyyaldır. Nitekim kurduğu ilişkilerle birtakım varlıklara izafe ettiği tanrısal yüceliklerle bu ihtiyacını gidermeye çalışır. Ancak çoğunlukla da derdinin çaresini yanlış yerlerde aramıştır. İşte bu noktada Kur'an insanın imdadına yetişir ve "Kim Allah'a tevekkül eder, O'na dayanırsa, Allah'ın ona kâfi geleceği" vadinde bulunur. (Talak, 3.) Müminin, gereğini yerine getirdikten sonra işlerini Allah'a havale etmesi, O'na yaslanması, hiçbir beşerî vasıta veya dayanağın temin edemeyeceği bir kalp huzuruna kavuşmasına sebep olur. Çünkü bütün varlığın yoktan var edicisi ve sahibi onu sevmekte, koruyup kayırmaktadır. (Âl-i İmrân, 159.) Böylece mümin, hayatın inişli çıkışlı sarp yollarında ezeli ve ebedî, mutlak kuvvet ve kudret sahibi olan Allah'ın yardım ve himayesini daima yanında hisseder.

Stresin temelinde yok olma korkusu yatar. Bu anlamda ölüm stresin temel nedenlerinden birini oluşturur. İnsan, inançlı da olsa ölüm karşısındaki ürkek ve endişesini bütünüyle atamaz. Ancak İslam'ın muhataplarına vermeyi hedeflediği ebedî hayat inancı, ölümün getirdiği yok olma korku ve karamsarlıklarını ortadan kaldırır. Mümin, ölüm sonrasında yok olup gitmeyeceği, aksine bir şekilde varlığını sürdüreceği konusunda kesin bir inanca sahip olur. Böylece ruh sağlığı açısından İslam, insanın saadetine çok önemli bir katkıda bulunur.

Yine İslam filozofları, insanın ölüm karşısındaki tedirginliğinin, bu konudaki bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ifade eder. Yani insanlar, ölüm sonrasında nelerle karşılaşacaklarını bilmediklerinden, paniğe kapılır ve huzursuz olurlar. İşte İslam, bu konuda insanı bilgilendirerek onu rahatlatır. Bu açıdan bakıldığında ahiret hayatı, Kur'an'ın en fazla yer verdiği ve muhataplarını aydınlatmış konulardan biri olarak dikkati çeker. Mümin insan bunları okuyarak kalbine ve gönlüne yerleştirir. Cehennemden korunmak ve cennetin sonsuz güzelliklerine nail olmak için hayatı boyunca çalışır ve çabalar. Kısaca, ahiret inancıyla hem ölüm sonrası bir karanlık ve muamma olmaktan çıkar; hem de bu sayede mümin insanın düşünce ve eylemleri pozitif yönde değişir ve dönüşür.

Gaybı kim bilir?

Halid b. Zekvân'ın naklettiğine göre hanım sahabilerden er-Rubeyyi' binti Muavviz bin Afrâ ona şöyle dedi: "Ben gelin olduğum zaman Peygamber (s.a.s.) düğününe geldi. İçeriye girdi ve senin benim yanıma oturduğum gibi, döşeğimin üzerine oturdu. Bu sırada kızlar bizim için def çalmaya ve babalarımızdan Bedir günü şehit olanların menkıbelerini söylemeye başladılar. Onlardan birisi, 'İçimizde bir Peygamber var ki, o, yarın ne olacağını bilir' dedi. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.) kıza, 'Sen bunu bırak da söyledığın şeyleri söylemeye devam et!' buyurdu. (Buhârî, Nikah, 93.)

Hadisin başka bir tankında Hz. Peygamber'in, "Bu söze gelince, bunu söylemeyiniz. Yarın ne olacağını Allah'tan başka kimse bilmez" dediği nakledilmiştir. (İbn Mâce, Nikah, 21.) Hadis, bir hanım sahabinin düğününe katılarak onun mutluluğuna ortak olan sevgili peygamberimizin, kendisiyle ilgili, belki de beklemediği bir niteleme karşısında, insanların yanlış algılamalarını önleyecek bir uyarısını içermektedir. Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde insanın "gayb"ı, yani, müşahede (gözlem) alanı dışında kalan

şeyleri bilemeyeceği, bu bilginin sadece Allah'a ait olduğu ifade edilmiştir. (Enâm, 50;

Neml, 65; Cîn, 26.) Bu kapsama peygamberler de dahildir. Ancak Allah'ın elçileri olmaları sıfatıyla peygamberler için bir istisna getirilmiş ve onların gayb bilgisine ancak Allah'ın izniyle muttali kılınacakları belirtilmiştir. (Cîn, 26-27.) İlgili ayetlerde, Cenab-ı Hak'ın, seçtiği (tercih ettiği) peygamberler hariç, gaybını kimseye izhar etmediği ifade edilmiştir ki bunun da

Allah'ın vahiy yoluyla elçilerine gönderdiği ve onların da insanlara tebliğ ettikleri ilahî mesajlar olduğu anlaşılmaktadır. Cenab-ı Hak sevgili elçisine geçmiş peygamberlerin kıssalarını anlatırken "İşte bunlar sana vahy ettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin." buyurmuştur. (Hüd, 49.) "Gaybın anahtarlarının kendi katında olduğunu ve bunları sadece kendisinin bileceğini" bildiren Cenab-ı Hak (En'âm, 59.), kendisinden olağanüstü şeyler bekleyen kimselere karşı elçisinin, "Ben size, 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, 'ben bir meleğim' de demiyorum. Ben sadece bana gönderilen vahye uyuyorum." şeklinde cevap vermesini istemiştir. (En'âm, 50.) Başka bir ayette, kıyametin ne zaman kopacağını soranlara cevaben, "De ki: O'nun bilgisi ancak Rabbimin katındadır. Onu vakti geldiğinde ancak o ortaya çıkaracaktır." (A'raf, 187.) demesi istenmiş ve kendisini bir kahin gibi görenlere görevini şu şekilde hatırlatması talep edilmiştir: "De ki: Allah dilemedikçe ben kendime bir fayda sağlama ve bir zarar verme gücüne sahip değilim. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım daha çok hayır elde etmek isterdim ve bana bir kötülük de dokunmazdı. Ben inanan bir kavim için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeciyim." (A'raf, 188.) Bu ayetleri teyit eden bir hadisinde Hz. Peygamber, sahâbi Osman b. Maz'un'un vefatında, onun Allah'ın kerem ve inayetine

mazhar olduğunu kesin bir dille ifade eden Ümmü'l-Alâ' adındaki bir hanım sahabe'ye uyarıda bulunmuş ve "Allah'a yemin olsun ki ben Allah'ın elçisi olduğum halde bana ne yapılacağını bilmiyorum." demiştir. (Buhârî, Cenâiz, 3.) Bu konuda yanlış kanaate sahip olduklarını düşündüğü bazı kimselere karşı bir uyarıda bulunan Hz. Aîşe de, "Allah Rasulü'nün yarın ne olacağını bildiğini iddia eden kimse Allah'a büyük bir iftirada bulunmuş olur, çünkü Allah, 'De ki, göklerde ve yerde olan gaybı Allah'tan başka kimse bilmez.' (Neml, 65.) buyuruyor." (Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 6.) demiştir.

Sevgili Peygamberimiz, bir insan olarak, gündelik hayatında karşılaştığı, kendisinin bilgisi ve müşahedesi dışında cereyan eden birçok olaydan doğal olarak haberdar olmamış, ancak olayın mahiyetini öğrendikten sonra bilgi sahibi olabilmıştır. Örneğin, "İfk" (Hz. Aîşe'ye atılan iftira) olayında, (Bkz. Buhârî, Megâzî, 34.) İşin mahiyetini bilemediği için, Hz. Aîşe'yi tezkiye eden ayetler (Nur, 11-18.) gelene kadar hem kendisi, hem de sevgili eşi bir ay boyunca üzüntü ve sıkıntı içinde kalmışlardır. Huzuruna davalı olarak gelen kimseleri kendisini etkileyecek ve yanıltacak şekilde hilâf-ı hakikat beyanda bulunmamaları konusunda uyarmıştır. (Buhârî, Şehâdât, 27.) Hudeybiye anlaşması öncesinde kendi temsilcisi olarak müşriklere gönderdiği Hz. Osman'ın dönüşünün gecikmesi ve öldürüldüğü haberlerinin gelmesi üzerine, başına ne geldiğini bilmediği için, öldürülme ihtimalini düşünerek Rıdvan bey'atını gerçekleştirmiştir. (İbn Hişâm, es-Sire, 3/202.) Tebuk seferine gitmemek için mazeret beyan edenlerin gerçek niyetini bilmediği için onlara izin vermiş ve bu konuda Cenab-ı Hakk'ın uyarısına muhatap olmuştur. (Tevbe, 42-43.) Çevresinde, tutum ve davranışlarından dolayı tanıdığı münafıkların yanı sıra, kendisinin bilmediği, fakat Allah'ın bildiği olan münafıkların da bulunduğu Kur'an'da açıklanmıştır. (Tevbe, 101.)

Emsali çoğaltılabilecek bu tür örnekler Allah Rasulünün, kendisine haber veren kaynaklar olmadıkça, bizzat şahit olmadığı olaylar hakkında bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Bu haber kaynakları çoğu zaman beşerî, bazen de ilahî menşelidir. İlahî kaynaklı olanların çoğu Kur'an'da zikredilmiştir. Kur'an dışında kalan ve sayısı fazla olmayan ilahî bildirimlerin hemen tamamının aynı zamanda beşerî yollardan da Hz. Peygamber'e ulaştırıldığını gösteren örnekler kaynaklarımızda mevcuttur. (Geniş bilgi için bkz. M. Said Hatiboğlu, Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy, Otto Yayınları, Ankara-2009.)

Kur'an'daki ilgili ayetler ve bunları teyit eden, burada yorumunu yaptığımız ve zikrettiğimiz hadislerle rağmen, Kur'an gibi eşsiz bir ilahî mesajla gaybın kapıları kendisine açılan Hz. Peygamber'e âdeta bu yeterli görülmemiş, kendi vefatından sonraki tarihî gelişmelerin ortaya çıkardığı pek çok olay ona isnad edilerek bu konuda da istismar edilmekten çekinilmemiştir. Bu isnatta en büyük dayanak onun Allah ile iletişim halinde olan bir peygamber oluşu keyfiyetidir. Allah Rasulü, kendinden sonra ortaya çıkan birçok siyasi, sosyal ve dinî gelişmelerden haber vermiş ve bunlarla ilgili değerlendirmelerde bulunmuşsa, yani geleceğe ait gayptan konuşmuşsa, herhalde bunu Allah'dan aldığı bilgi sayesinde yapmıştır. Bu varsayımdan hareketle makulleştirilen ve hiçbirisi de Hz. Peygamber'in yaşadığı döneme ait olmayan yüzlerce gaybî haber kaynaklarımıza girmiş bu ve bunları din zanneden samimi müminlerin yanıltılmasına, istismarı amaçlayan art niyetli insanların elinde de hem Allah Rasulü'nün hem de onun tebliğ ettiği İslam Dini'nin yanlış tanınmasına yol açmıştır. Sabahtan akşama kadar irat ettiği bir hutbeyle kıyamete kadar olmuş ve olacak herşeyi haber verdiği bildirilen bir peygambere (Müslim, Fiten, H.No: 25.) isnat edilen gaybî rivayetlerin hemen tamamının hicri 1. asra ait olması, isnat incelemesinin henüz devreye girmediği bu dönemde Allah Rasulü'nün ne büyük bir istismara maruz kaldığının göstergesidir. İslam tarihinin sonraki dönemlerinde ortaya çıkan ve Allah'la sürekli iletişim halinde oldukları için insanların kalplerinden geçeni bile okudukları varsayılan kişilerin, Cenab-ı Hakk'ın, elçilerine bile vermediği bir özelliğe sahip olma iddiasında bulunduklarına dikkat edilmelidir. Bu durum, Hz. Peygamberi ve misyonunu, onun insanlara tebliğ ettiği Kur'an çerçevesinde anlayıp değerlendirmenin ve buna ters düşen nakilleri ona isnat etmekten sakınmanın veya en azından ihtiyatla karşılanmanın ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

Din eğitimi ve din hizmetlerinin kasvetli yılları ve sonrası

"Dünden Bugüne Diyanet İşleri Başkanlığı" üst başlıklı seri yazılarımız, Başkanlığımızın yeni teşkilat kanununun yürürlüğe girmesi öncesine denk geldi. Bilindiği gibi, "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair" 6002 sayılı Kanun, 01 Temmuz 2010 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildi, 13 Temmuz 2010 tarihinde de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. 31 yıldır beklenen bu teşkilat yasamızın hayırlı hizmetlere vesile olmasını diliyoruz.

429 sayılı kuruluş kanununun Diyanetle ilgili maddelerinin sayısı yedidir. Başkanlığın ilk teşkilat kanunu olan 14 Haziran 1935 tarih ve 2800 sayılı kanun beş maddeden ibarettir. Yeni teşkilat kanunumuz ise 23 maddeyi ve birçok bendi içermektedir. Bir kurum olarak geldiğimiz noktayı ortaya koyması açısından bu keyfiyet bile fevkalâde anlamlıdır. Önceki üç yazımızı tamamlayıcı nitelikteki bu makalemizde bu gerçeği irdeleyen notlarımız da olacaktır. Zira geçmiş iyi bilmeden geleceği sağlam temeller üzerine kurmak imkânsızdır.

İmam ve Hatip Mektepleri ve Darülfünun İlahiyat Fakültesi

Ziya Gökalp, 1924'te yayınladığı bir makalede Cumhuriyetin kabulü ve sonrasında yapılan devrimlerden söz ederken sosyolojik bir gerçeği özetle şöyle dile getirir: "Tarih tetkik olunca görülür ki, büyük yenilikçiler, halka kabul ettirdikleri büyük inkılapları vücuda getirmek için en buhranlı zamanları seçmişlerdir. Bunlar, normal zamanda asla kabul ettiremeyecekleri yenilikleri bu büyük buhran hengâmelerinde kolayca kabul ettirebilirler."

Cumhuriyetin başında dinî alanla ilgili gelişmeleri; bu cümleden olarak önceki yazılarımızda Tevhid-i Tedrisat çerçevesinde ele aldığımız medreseler ve din hizmetleri konusunda yaşananları, yine söz konusu kanunla açılmış olan İmam ve Hatip mektepleriyle Darülfünun İlahiyat Fakültesinin birkaç yıl sonra kapatılmış olmalarını biraz da bu açıdan değerlendirmek gerekecektir. Yani bu gelişmeleri, yeni bir Türkiye şekillendirilirken dinî hayat için o günlerde öngörülen projenin bir parçası olarak değerlendirmek uygun olacaktır. Dolayısıyla bugün, o olağanüstü şartlarda yapılan bir takım icraatın isabetli olup olmadığını tartışmanın fazla bir anlamı kalmamaktadır. Nitekim dönemin Maarif Vekili Vasfî (Çınar) Bey, mesela Tevhid-i Tedrisatın hangi maddesine dayanarak medreseleri kapattığını soran vekil arkadaşlarına cevap verirken, buna bir gerekçe gösterme ihtiyacı bile duymamış ve sadece kapatma yetkisini kendisine söz konusu kanunun verdiğini söylemekle yetinmişti.

Evet, Tevhid-i Tedrisata dayanılarak 29 civarında İmam ve Hatip mektebi ile İstanbul Darülfünunu'nda bir İlahiyat Fakültesi açıldı; ancak bunlar açılırken, bu müesseselere biçilen şablon itibarıyla, nihayetinde bunların kapanmalarıyla sonuçlanacak bir sürecin başlatıldığı da din hizmeti ve din eğitimi ile yakından ilgilenenlerin dikkatinden kaçmıyordu. Özü şudur: Bu kurumlara öğrenci akışını kesecek bir pozisyon verilecek, hâliyle vatandaş yeterli ilgiyi göstermeyecek ve sonuçta bunlar "öğrencisizlik" gerekçesiyle kapanacak/kapatılacaktı. Nitekim vakıa da böyle oldu. Dikkat edilirse 1924'te açılan İmam ve Hatip mekteplerinin tamamı aynı yılda değil, öğrenci sayısı belli bir rakamın altına düştükçe peyderpey kapanmıştır.

Hemen burada belirtmek istiyorum: Öyle anlaşıyor ki bu olgu, zihinlerde bir hayli yer etmiş, 25 yıl boyunca din hizmetinde yaşanan sıkıntıları iliklerine kadar yaşamış insanlar, 1940'lı yılların sonundan itibaren İmam-Hatip okulları yeniden açılırken bunların da aynı gerekçelerle kapatılmalarına fırsat vermemek için, bu okullara öğrenci bulup kaydetmek için âdeta yarışmışlardır. Aralarında hayli yaş farkı olan çocuk ve gençlerin birlikte bu okulların ilk öğrencisi olmaları bundandır.

1924'te açılan İmam ve Hatip mektepleri ilkokula dayalı, eğitim süresi 4 yıl olan ve din görevlisi yetiştirmek amacına matuf bir meslek okuluydu. Ortaokul dersleriyle birlikte meslek dersleri okutuluyordu ve mezunları ortaokul mezunu sayılışılardı.

Sözü edilen ve diğer birtakım olumsuzluklar sebebiyle bu okullar uzun ömürlü olamamış, 1926-1927 öğretim yılına gelindiğinde Kütahya ve İstanbul İmam-Hatip mektepleri hariç kapanmışlardı. 1929-1930 öğretim yılı itibarıyla bu ikisi de lağvedilerek devlet eliyle orta öğretim düzeyinde mesleki din eğitime son verilmiştir.

1924'te 400 civarında öğrenciyle açılan Darülfünun İlahiyat Fakültesi ilk mezunlarını 1927-1928 öğretim yılında verdi. Ancak o yıl itibarıyla ortaokullardan din dersleri kaldırılmıştı. Diyanet İşleri Reisliği de mevzuat gereği, bu fakülteden mezun olanlara, formel hiçbir eğitimi olmayanlarla aynı şartlarda görev verebiliyordu. Fakülte 1933'te kapatıldı.

Kuşkusuz, bu iki kurumun öğrencisiz kalmalarının nedeni sadece mezunlarına parlak bir gelecek hazırlanmayışı, bu okullara devletçe gereken ihtimamın gösterilmeyişi değildi. Maddi yönden eğitime devam imkânı bulamadıklarından okullarını terk etmek zorunda kalan öğrencilerin sayısı da bir hayli fazlaydı. Mesela, yasal olarak İmam ve Hatip mektepleriyle İlahiyat Fakültesi öğrencilerine verilmekte olan ve Evkaf bütçesinden karşılanan yemek, 1924 yılının Eylül ayına gelindiğinde kesilmiş, bilhassa tahsil için Anadolu'dan İstanbul'a gelmiş olan ve harçlığı bulunmayan öğrenciler âdeta aç kalmış, birçoğu okullarını terk edip perişan halde memleketlerine dönmek zorunda kalmışlardır.

Ve kasvetli yıllar

430 sayılı kanunla, Diyanetin ihtiyaç duyacağı elemanları yetiştirmeye Maarif Vekâleti memur edilmişti. Başka bir ifade ile bundan böyle Başkanlığın istihdam edeceği elemanları Milli Eğitim Bakanlığı yetiştirecekti. Ancak sırf bu amaçla açılmış olan eğitim kurumları daha 1930'lu yıllara gelmeden tamamen kapanmıştı. Hâliyle 1950'ye kadar geçecek yaklaşık 25 yıl boyunca Başkanlığa eleman yetiştirecek bir eğitim kurumu bulunmamıştır. Düşünelim ki, imam-hatiplik, vaizlik, müftülük görevi var; ama bunları yetiştirecek bir kurum yok.

Din görevlisi yetiştiren müesseselerin kapanmasıyla, yetişmiş din hizmetlisine olan ihtiyaç her geçen gün biraz daha artarak had safhaya ulaştı. Buna bağlı olarak yeterli din hizmeti verilemedi.

Merhum A. Hamdi Akseki, önceki yazılarımızda sözünü ettiğimiz "Rapor"unda 1950'deki durumu şu şekilde tavsif etmektedir: "Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen Milli Eğitim Bakanlığı söz konusu kanunun kendisine yüklediği görevi yapmamış, yapamamış ve DİB'nin din hizmetlerinde istihdam edeceği elemanları yetiştirmemiş, Başkanlığın da din hizmetlisi yetiştirecek bir eğitim kurumuna sahip olmaması yüzünden, memleketin birçok yerinde aydın gerçek din görevlisi bulmak şöyle dursun, camilerde mihraba geçerek halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak

bir imam-hatip bile bulunmamaktadır. Hatta bazı köylerimizde ölenlerin teçhiz ve tekfini ile defni gibi en basit dinî görevleri yerine getirecek kimseler dahi bulunamamakta ve cenazelerin kaldırılma-
dan günlerce ortada kaldıkları yıllardan beri işitilip görülmektedir."

Bu süreçte görev yapan din hizmetlilerinin yaşadığı birtakım mağduriyetler de söz konusudur. Mesela yıllar boyu ücretlerine zam yapılmamış, onlarca yıl kadrolu hiçbir imam-hatip ve müezzin-kay-
yım terfi edememiştir.

1940'lı yıllarda -ki bu yıllarda cami görevlilerinin idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğünde bulunuyordu-
hademe-i hayrat, diğer memurlardan farklı olarak, artık hizmet edemeyecek, namaz kıldıramaya-
cak, ezan okuyamayacak duruma gelse bile emekli edilme cihetine gidilmemiş, ölünceye kadar
görevli sayılmıştır. Bunlar, aldığı maaşın yarısı kendisine verilerek istirahatata (mezuniyet-i daimi)
sevk olunmakta diğer yarısı ise ile de -eğer bu yarım ücrete talip çıkarsa- bir vekil imam tutulmak-
taydı. Aynı şekilde vefat eden bir cami görevlisinin geride kalan eş ve çocuklarına aylık bağlanma-
mış, sadece "muhtacın" tertibinden bir miktar para verilebilmiştir.

Eşref Edip, Sebülreşad dergisinin Aralık 1948 sayısında yayınladığı bir makalesinde, "yirmi milyon
Türk milletinin dinî dairesi" olarak nitelediği Diyanet İşleri Reisliğinin hizmet binası hakkında şu bil-
giyi veriyordu: "...Ankara'da her dairenin muazzam sarayları olduğu halde Diyanet Riyaseti, bir ai-
lenin bile sığmayacağı dar, kasvetli bir apartman dairesinde ikmal-i enfas-ı hayat eylemektedir
(ömür tüketmektedir). Kütüphanesi bir sandık odasıdır." Eşref Edip sözlerine, "Patrikhane odacıla-
rına mahsus daire kadar bile değildir" hayıflanmasını da ilave ediyor. Tavsif edilen durumun öyle
çok eskiye değil, merhum A. Hamdi Akseki'nin Diyanet İşleri Başkanı olduğu yıllara ait olduğunu
hatırlatalım. (Burada bir parantez açma ihtiyacı duyuyorum: Asli görevi halkı din konusunda aydın-
latmak olan Diyanet İşleri Başkanlığının sıradan bir personeli olarak, bugün sahip olduğumuz im-
kânları da göz önüne alınca, nitelik ve nicelik itibarıyla din hizmeti adına şahsen yapabildiğim şey-
leri düşününce, gerçekten bunların yetersizliğinin ezikliğini hissediyor ve bu teşkilatta zor şartlar al-
tında görev yaparak bu emaneti bize ulaştıran çileli neslin aziz hatıraları karşısında mahcubiyet du-
yuyorum.)

Bütün olumsuzluklara rağmen sabırla, özveriyle hizmetini sürdüren Başkanlık görevlileri, bu süreç-
te dinde taviz sayılabilecek hiçbir tutumun içerisine de girmemişlerdir. Görüş açıklamak konumun-
daki hiçbir görevli Kur'an ve Sünnetin temel hükümlerine ters düşecek bir söz ve davranışta bu-
lunmamış, en zor zamanlarda İslâm dini hakkındaki gerçek kanaatini açıklamaktan çekinmemiştir.
Müslüman halkın dinî hislerini hırpalamaktan uzak durmuşlardır. 1926 yılında Göztepe Camii'nde
Kur'an'ın Türkçe tercümesiyle namaz kıldıran Cemal Efendi'nin bu uygulamasına karşı uygulanan
yaptırım bunun örneklerindendir. Vaki şikâyetler üzerine Diyanet İşleri Reisi merhum Rifat Börekçi,
bu görevliye asla müsamaha göstermemiş ve adı geçeni görevden uzaklaştırmıştı. "Diyanet İşleri
Reisi Rifat Börekçi" imzasıyla İstanbul Müftülüğüne gönderilen 23 Mart 1926 tarihli yazı aynen şöy-
ledir:

"Namazda kıraat-ı Kur'an bil-icmâ' farz ve Kur'an'ın herhangi bir lûgat ile tercümesine Kur'an itla-
kı kezaik bil-icmâ' gayr-i caiz ve namazda kıraat-ı Kur'an mahallinde tercüme kıraatinin adem-i ce-
vazı da bilumum mezahip fukahasının icma'yla sabit olduğundan hilâfına mücaseret namazı vaz'-ı
şer'isinden tağyir ve emr-i dini istihfaf ve mel'abe şekline vaz'ını mutazammın olduğu gibi beyne'l-
müslimin iftirak ve ihtilafa ve memlekette fitne hudusuna bais olacağından fi'l-i mezbure mücase-
reti sabit olan merhum Cemal Efendi'nin uhdesindeki vezaif-i ilmiye ve diniyenin ref'i emri-i zaruri
hâlini almış olmakla ol veçhile tebligat icrası..."

Bu kasvetli dönemde olumsuzluklar sadece din hizmetlerinde yaşanan sıkıntılarla sınırlı değildi. Bir-
kaçına satır başları hâlinde değinirsek, mesela;

Okullarda din dersleri kaldırılmıştı. Uzun yıllar ülke çocuklarına, yeni yetişen nesle din namına ye-

terli bir şey öğretilmedi, insanların manevi ihtiyaçları gereği gibi karşılanamadı. Dolayısıyla manevi buhran her geçen yıl derinleşti. Manevi yönden boş kalan kalplere zararlı birtakım cereyanlar hücum etti. İnkârcılık akımları her yerde etkisini göstermeye başladı.

Bu 25 yıl içinde dinî yayın yok denecek kadar sınırlı kaldı. Günlük basında din aleyhindeki yazılar yoğunluk kazandı. Din aleyhinde propagandalar yapıldı.

"Vakt-i merhûn"u beklerken

"Her şeyin bir vakt-i merhunu vardır" denilmiştir.

Ülkemizin çok partili demokratik sisteme geçtiği 1940'ların sonu ve 1950'lerin başına gelindiğinde artık din eğitimi ve din hizmetleri alanında yaşanan sıkıntıların böyle devam edemeyeceği anlaşıldı, halkın ısrarlı talepleri sonucu siyasi iktidar ve idareciler bir enkaz hâline gelen manevî hayatın yeniden canlandırılması için adımlar atmaya başladı.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 yılı kongresinde bazı delegeler ülkenin dinî açıdan yaşadığı sıkıntıları dile getirdiler. Bunun üzerine kongrede günlerce süren ciddi müzakere ve münakaşalar oldu. Duyulan bu ihtiyaçlar kongre sonrasında önce Van Milletvekili İbrahim Arvas, ardından da Konya Milletvekili Fatin Gökmen ile Ordu Milletvekili Hamdi Şarlan başta olmak üzere 21 milletvekili tarafından Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bir tasarı hâlinde sunuldu. Bu tasarıda imam, hatip, vaiz, müftü ve yüksek din âlimi yetiştirecek kurumlara ihtiyaç duyulduğu dile getirilerek bunları yetiştirecek kurumların açılması istendi. Özel bir komisyona havale edilen bu tasarı üzerinde konuşulurken hükümet bir de ilkokullara din dersi konulmasını teklif etti. Bu teklif de kabul edilerek gereği MEB'e bırakıldı.

Merhum Mehmed Âkif'in "Benim Şemseddin'im" diye taltif ettiği, daha önce medrese hocalığı yapmış, 1924'te açılan İlahiyat Fakültesinin başında bulunmuş olan ve Hurafattan Hakikata, İslâm Tarihi, Tarih-i Eryan, Felsefe-i Ulâ İsbat-ı Vacib ve Ruh Nazariyeleri, İslâm'da Tarih ve Müverrihler gibi önemli eserlerin müellifi de olan Ord. Prof. Şemseddin Günaltay'ın 1949 yılı başında Başbakan olması dinî hayat açısından halkı bir hayli ümitlendirdi.

Oluşan bu iyimser hava ile din ve inanç hürriyetinin tesisi ve halkın ibadetlerini yerine getirmek konusundaki engeller kısmen de olsa aşılmaya başlandı. Öte yandan toplumun, korkularından yavaş yavaş sıyrıldığı gözleniyordu. Âdeta bir ba'su ba'delmevt olayı yaşanmaya başladı. Milli ruh yeniden canlandı. Başta Diyanet camiası olmak üzere insanlar, artık geçmişte olup bitene takılıp kalmak yerine, geçmişi telafi etmenin yollarını arama çabası içine girdi. Ortaya çıkan en küçük imkânı, verilen en ufak bir hakkı en verimli şekilde değerlendirmenin yolları arandı. Başkanlık, elindeki yetersiz elemanlar ve çok sınırlı imkânlarıyla halkın manevî hayatını yeniden inşa hususunda âdeta bir seferberlik başlattı. Taşraya gönderilen genelgelerle cami hizmetlerinde ve halkı din konusunda aydınlatma doğrultusunda alınması gereken tedbirler üzerinde duruldu. Manevî sukutun önüne geçmek, yetişmekte olan nesle dinî ve millî bir kimlik kazandırmak için tedbirler düşünüldü.

Evet, önce İmam-Hatip kursları ve ardından İmam ve Hatip okullarının yeniden açılması, seçmeli de olsa ilkokulların 4 ve 5. sınıflarına 1948-1949 öğretim yılından itibaren din dersi konulması, Başkanlığın teşkilat kanununun önemli ölçüde revize edilmesi bu gelişmelerin önemli örnekleridir.

Başkanlık 1948 yılı sonuna doğru Diyanet İşleri Reisi A. Hamdi Akseki'nin başkanlığında, üst düzey görevlilerin katılımıyla yaptığı bir istişare toplantısı gerçekleştirmişti. Yazımızı, bu toplantı sonucunda deklare edilen metinden bir paragraf aktararak bitirmek istiyorum:

"Din âlimleri kürsülerde yirmi milyon halkın vicdanına hitap ederken, kendi iman ve aşkı içinde erimeleri lâzımdır. İlâhî bir haz ile yapılacak olan bu telkinler, derhal milletimizin en kutsî varlığı üzerinde esen bir hava-yi nesimi olacaktır."

Taze ümitler böyle yeşermeye başladı.

Çocukları camiden nasıl uzaklaştırıyoruz?

Bugüne kadar çocuk ve cami ile ilgili olarak pek çok şey yazılıp söylenmiş olmasına rağmen bu konuda bir şeyler yazma gereği duymama neden olan iki anekdotla söze başlamak istiyorum:

Geçtiğimiz ramazan ayında bir camide teravih namazı kılıyoruz. Anneleriyle birlikte gelmiş beş-altı yaşlarında birkaç çocuk da var. Namaz esnasında çocuklar oturdukları yerde konuşup gülüyorlar yüksek sesle. Namaz aralarında anneleri müdahale edip susturuyorlar ama çocuklar yeniden gülmeye başlıyorlar. Bu durum epeyce devam ediyor. Nihayet teravih bitiyor ve vitir için hazırlanırken din görevlisi aşağıdan öfkeli bir ses tonuyla hanımlar mahfiline doğru sesleniyor: "Yeter artık, susturun çocuklarınızı, huzurla namaz kılamadık. Anneler, bundan sonra yedi yaşından küçük çocuklarınızı getirmeyin camiye."

Böylece cemaat olarak gayriresmî bir kural hakkında bilgilendirilmiş oluyoruz: "Yedi yaşından küçük çocuklar camiye giremezler!"

Geçen hafta sonu bir iş için gittiğimiz bir semtte arabayı uygun olduğu için cami önüne park ediyoruz ve arabada bekliyorum. On-oniki yaşlarında bir grup çocuk güle oynaya caminin bahçesindeki şadırvana yöneliyorlar. Bahçe ve müştemilatından sorumlu olduğu izlenimi veren birisi bağıra çağıra ço-

cukları bahçeden çıkarmaya çalışıyor. Çocuklar itiraza teşebbüs edince elindeki sopayla üstlerine doğru koşmaya başlıyor. Çocuklar; "Hacı emmi su içecektik ya" diyerek savunmaya geçseler de hacı emmilerinin onları dinlemeye niyeti yok, sokağın sonuna kadar peşlerinden koşmaya devam ediyor.

Şimdi bu iki dersin Kur'an ve sünnet açısından sağlamasını yapalım. Yüce Rabbimiz mescitlere/namaza ziynetimizi takınarak (güzel ve temiz giyinerek) girmemizi istemektedir. (A'raf, 31.) Ayet bize, "zinet" olarak nitelenen temiz elbiselerimiz ve elbisemizden daha temiz olması gereken gönüllümüzle "göz nuru" namaza hazırlanmamızı ihlas ettirirken, Rasulü Allah Efendimizin uygulamaları da "göz aydınlığı" olan çocuklarımızın mescidlerimizin canlı zinetleri olduğunun öğretisini sunmaktadır.

Şimdi asrı saadete doğru bir yolculuğa çıkalım ve Mescid-i Nebevi'nin kapısından içeri doğru şöyle bir göz atalım: Rasulü Allah (s.a.s.) hutbe okuyor. Sahabenin her biri biraz kımıldasalar sanki başlarına konmuş olan kuşu uçurverecekmişcesine hassas ve pürdikkat Allah Rasulünün hutbesini dinlemekteler. Tam bu sırada mübarek dedelerinin reyhanlarını diyerek sevdiği iki güzel, Hasan ve Hüseyin giriyor mescide. Cemaatin arasından düşe kalka dedelerine doğru

yürümektedir. Alemlere rahmet Yüce Rasul hutbeyi yanda kesip, minberden iniyor, torunlarının yanına gidip ikisini de kucağına alıyor. Onları dizine oturtup, "Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır (Teğabun, 15), derken Allah ve Rasulü doğru söylemiştir. İkisini bu şekilde görünce sabredemedim." diyerek hutbeye devam ediyor. (İbn Mace, Libas, 20; Tirmizi, Menakib, 30.)

Bir başka gün de Rasulü Allah (s.a.s.) elinden tuttuğu torunuyla birlikte giriyor mescide. Mihraba geçip, namaz için tekbir alıyor. Namazın bir secdesinde cemaat endişelenmeye başlıyor. Zira secde uzadıkça uzuyor. Nihayet namaz bittiğinde Allah Rasulüne secdeyi uzatma sebebini soruyorlar da bu sayede Rasulü Allah'ın, o anda vahiy gelişinden ya da başka mühim bir sebepten değil, sırtına binen minik torununun hevesini kırmamak için secdeden doğrulmadığını öğrenmiş oluyoruz. (Nesai, Tatbik, 82; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 493-494.)

Çocuklar kadar anneleri de nasıpdar oluyordu, rahmet peygamberinin engin merhametinden. Hani Rasulü Allah (s.a.s.) uzun kıldırma iştiağıyla namaza başlayıp da ağlayan bir çocuk sesi duyunca annesinin sıkıntıya düşmesine gönlü elvermediğinden kısa kesiyordu ya namazı. (Nesai, Kible, 35.) "Bebekli kadının mescidde ne işi var, gitsin evinde kılsın namazını" demek kimsenin aklına gelmiyordu herhalde.

Rasulü Allah'ın ve ashab-ı kiramın çocuklara yönelik bu hoşgörüsünün asırları aşarak günümüze nasıl yansıdığının canlı örneklerini, yolu Mescid-i Nebevi'ye uğrayanlarımız bizzat müşahade etmişizdir. Sabah namazı da dahil olmak üzere günün her vaktinde kırk yeni çıkmış bebekten, oyun çağına ulaşmış olanlarına kadar her yaştan kız ve erkek çocukların anne babalarıyla mescidin içini şenlendirdiklerini görmüş, imamın sesini bastıran tonda koro halinde bağırış ve ağlayışlarını duymuş, gerek mescidin içinde, gerek bahçesinde çocukların koşup oynamalarını çoğumuz imrenerek seyretmişizdir. Asr-ı saadetten tevarüs ettiğimiz mescit ve çocuk manzaraları böyle iken, "Hoca hanım söyle-

yin küçük çocuğu olan kadınlar vaaza gelmesinler" uyarısıyla karşılaştığınızda şaşırıp kalırsınız caminin kapısında. "Çünkü çocuklar tesbihleri dağıtıyorlar, yedikleri bisküvinin kırıntılarını döküyorlar halılara, çok gürültü yapıyorlar" şeklinde şikâyet listesi uzar gider. Soramazsınız: "Bu caminin elektrik süpürgesi yok mu? Kullanılan mekânlar şöyle ya da böyle mutlaka kirlenip, tozlanmaz mı? Çocuğun ruh dünyasının imanla şekillenmesinden, anne/babasıyla camiye gelme mutluluğunu yaşamasından ve bir gün camide geçirdiği zamanın, hayatının en müstesna anlarından biri olarak çocukluk hatıraları içinde yer almasından daha mı önemli bu söyledikleriniz?"

Camide çocukların konuşup gülmesinin yasak olduğuna dair ilahî ya da nebevi bir uyarı mı var? Hayır. O zaman şunu dürüstçe kendimize sormalıyız: Gerçekten bizi namazdan alıkoyan, huşu ve huzurumuzu bozan cıvıldaşan çocuklar mı, yoksa zihin ve gönlü dünyamızı bulandıran, orada silinmez tortular bırakan duygu ve düşüncelerimiz, söylem ve eylemlerimiz mi? Haydi anneleri sindirip, çocukları camiden uzaklaştırdık diyelim, peki tek başımıza namaz kılarken dahi yanılmamızı, belki defalarca sehiv secdesi yapmamızı gerektiren şeyleri zihnimizden ve gönlümüzden nasıl uzaklaştıracacağız?

Namazla miraca yükselemeyişimizin gerçek sebebi ortamın sükunetini bozan çocuklar mı, yoksa miraç için gerekli olan burağımızın olmayışı mı?

Şimdi Mecnun'u minnetle yad etmenin zamanıdır. Çölde avare dolaştığını sandığımız günlerden birinde namaz kılan birinin önünden geçer Mecnun. Selam verir vermez musallî seslenir arkasından: "Görmedin mi namaz kılıyorum, nasıl geçersin önümden?" "Hayır" der Mecnun, "Leyla'nın aşkı beni öylesine almış ki benden seni görmedim. Sen Mevla'nın huzurunda beni nasıl gördün?"

Sözün bittiği yerden selam olsun, camilerin canlı süsü ve neşesi olan tüm çocuklara...

Not: Camiye gelen küçüklere en az büyüklere gösterdiği kadar ilgi gösteren, hatta çocukların camiyle tanışıp, kaynaşması için seferber olan din görevlileri ve cemaat bu yazının kapsama alanı dışındadır.

Dilden yükselen zafer

Yer gök dua ile durur da duasız zafer olur mu? Bayrağı elden, duayı dilden, aşkı gönülden bırakmadığımız için gülümser zafer bize. Diller peltikleşmez, eller karıncalanmazsa tadı mı olur zaferin? Kendimizi en güçlü sandığımız an yuvarlanırsanız gurur tepelerinden. Zayıflığımızın farkına varmak kavi kılar yüreğimizi, bükülmez eyler bileğimizi. Kalbimizin dili çözülüp katarlandı mı niyazlar ıslı ıslı turnalar gibi. O bizi duyar ve şerefli katından zaferler gönderir.

Bedir semalarında yankılanan ses

Bedir önlerinde üç yüz on üç yiğit, bin kişilik kalabalık bir orduyu bekliyordu. Sayıca kalabalık, silahça üstün olan bin kişi küçümsüyordu üç yüz kahramanı. Er diliyorlardı karşılarına. Er dilemek âdetti lakin "Biz asil savaşçılarız. Kimse karşımıza çıkamaz" diye düşünüyor ve çokluklarına güveniyorlardı.

Bedir ay yüzlülerin beldesiydi. Dolunay ışıkları saçan yüzünün şavkı ellerinde balkıyordu şimşek ışığı gibi. Yüzü ak, davası hak, yüreği pak olan güzeller güzelinin sözü kanatlarıyordu en yüce makama:

"Allah'ım! Onlar yaya ve yalın ayaklardır. Sen onlara binit ver. Allah'ım! Onlar açık ve çıplaktır. Sen onları giyindir. Allah'ım! Onlar açtır. Sen onları doyur... Allah'ım! Sen, şu bir avuç Müslümanı helâk edersen, yeryüzünde sana ibadet eden kalmaz. Sen bize zafer ver ya Hayyü, ya Kayyum."

Aydınlık çağların müjdesiydi sanki Bedir. Gül dudaklardan kanatlanan dilekçeye cevapların en güzeli gelmişti Yüceler Yücesinden. Güçsüzdüler ama haklıydılar. Onun için hak ettikleri zafer yankılanmıştı Bedir'de ışığını bütün çağlara salarak.

Anadolu'yu vatan yapan dua

Bedir'de mağlup olsaydı tarihin eşine rastlayamayacağı kahramanlar belki de nişanı silinecekti hilalin. Malazgirt de Türk Milleti'nin Bedir'iydi bir bakıma. Türk Milleti'ni Orta Asya bozkırlarına sürmeye yeminli iki yüz bin "kara donlu kâfir" karşısına elli bin yigitle çıktı Alparslan.

Beyaz kefenine bürünen Sultan Alparslan Gazi'nin Anadolu'yu Türk'e vatan yapan duası çınliyordu Malazgirt ovasında:

"Ya Rabbi! Seni kendime vekil yapıyorum. Azametini karşısında yüzümü yere sürüyor ve Senin uğrunda savaşıyorum. Ey Allah'ım! Niyetim halistir. Bana yardım et. Sözlerimde hilaf varsa beni kahret. Eğer içim dışıma uygun düşünüyor da düşmanlara karşı cihadımda bana yardım et. Beni muzaffer bir sultan kıl. Senin salih kullarına kefil olan bu aciz kulundan merhametini esirgeme. Burada Allah'tan başka sultan yoktur. Emir ve kader senin elindedir. Ya Rabbi! Bu senin ordundur, bu senin ordundur. Bizi muzaffer kıl."

Malazgirt ilhamını Bedir'den aldı. Dillerde gazilerin duası kaldı.

Mohaç'ta duayla gelen rekor

Mohaç ovası tarihin en kısa savaşına sahne olmuştu. İki saatte koskoca bir ordunun bozguna uğratılması bir rekordu. Savaş dediğin göz açıp kapayıncaya kadar olup bitmeliydi. Güçlü olmasına güçlüydü Osmanlı ordusu. Başlarında "Muhteşem Süleyman" Kanuni Sultan Süleyman Han vardı. Süvarilerin çevikliği, askerlerin gücü, topu, tüfeği her şeyi vardı ama Kanuni aczini itiraf etti cihan sultanyken. Gücüne değil, Allah'a güvendi. İndi atından ve açtı ellerini Muhibbi:

"İlahi! Güç ve kudret senindir. Kerem ve mürüvvet senindir. Bir bölük ümmet-i Muhammed fukarasını yerindirme ve bir nice kuvvetli pazu sahibi düşmanlara kendilerini savunma fırsatı verme."

Kanuni'nin duasının kabul olduğu savaşın sonucundan belli değil mi? Ordularımız güçlü, komutanlarımız basiretliydi, tedbir tamamdı ama zafer Allah'tan isteniyordu. Kul çaresizliğini bilir, aczini idrak ederse geçebilirdi ummanların kapısından. Bunu bilenler Tuna'da aldıkları abdestle Viyana önlerinde namaz kılabilirlerdi. Yükseklerde çağılayan sular da topraktan fışkınrırdı çünkü. Biliriz ki ay gökte doğar ama yürekte konaklar...

Milli mücadelemizin zaferi

Kara bulutlar kaplamıştı ufukları. Belli ki doluya tutulacaktı memleket ama yedi düvelin hesaba katmadığı, akıl sır erdiremediği bir şey vardı. Herkes kopacak Mehmetçik tufanından habersizdi. Gecenin en karanlık anı zannediyorlardı güneşin doğuşunu bilmeyenler. Yahya Kemal haykıyordu hepimizin yerine:

"Şu kopan fırtına Türk ordusudur Ya Rabbi Senin uğrunda ölen ordu budur Ya Rabbi Ta ki yükselsin ezanlarla müeyyed namın Galip et, çünkü bu son ordusudur İslam'ın."

Atatürk'e çektiği telgrafta Mareşal Fevzi Çakmak zafer müjdesi veriyordu. "Bu sabah Allah'ın büyük kuvvet ve desteğine dayanarak bütün cephelelerden taarruz harekâtı başladı." Tarih 26 Ağustos 1922 idi. Dumlupınar önlerinde yeni bir destan yazılıyordu. Malazgirt'te çakan şimşek Dumlupınar'daydı. Çiçeklerin bakışı, ırmakların akışı zaferdi. Zifiri karanlık parçalanmıştı. Yarasa-lar başka mesken bulacaklardı kendilerine.

Anadolu'yu vatan yapan da, kurtaran da aynı tılsımdı. Dilimizden bir yol uzanıyordu yücelere. O yolu yüreğimizle yürüdük biz. Kalbimizin dili çözüldüğünde dudaklarımızdan dökülen mübarek kelimeler aşkına şerefli katından bizlere zafer gönder Ya Rabbi.

Bayrak yürekli şair Arif Nihat Asya'nın dediği gibi "Bizi sen sevgisiz, susuz, havasız; Ve vatansız bırakma Allah'ım!"

Kelimelerin iklimi

Kelimeleri (anlamları itibarıyla) farklı olanlar farklı düşünecek ve farklı yaşayacaklardır. Görülmektedir ki bu farklılık normal boyutları aşıp bir kaosun, kavganın sebebi haline gelmektedir. Dikkatlerimizi buna da çevirmek durumundayız.

Din, dil, kültür, sanat, demokrasi, laiklik gibi kavramlardan ne anlaşılması gerektiği konusunda yoğun tartışmalar yaşamaktayız. Fakat bu tartışmalar, meseleyi asla çözmemekte, hatta giderek daha da karmaşık hale getirmektedir. Böylece anlaşma aracı olması gereken kelimeler, bu görevlerini yerine getirememekte, bu durumda da müthiş bir zihin karmaşası yaşanmaktadır. Bu tür kavramların tartışmaların öznesi olmaları ise, kelime-düşünce-davranış münasebetleri dikkate alındığında problemi daha da büyütmektedir.

Bu tartışmalarda gözden kaçırılan şudur: Nasıl ağaçlar, çiçekler vs. belli bir iklimin ürünü ise, kelimeler de belli bir kültürel iklimin ürünüdür. Yani kelimelerin de hayatîyetlerini sürdürdükleri bir iklim söz konusudur. Her kelime, belli bir kültür ortamında doğar. Sesi, yapısı, manası ya da manaları o iklim içinde belirlenir. İnsanlar, o iklim içinde o kelimeleri, aynı şekilde telaffuz ederler. Onlara aynı anlamları yüklerler. Böylece o kelimeler, o iklimde anlaşma aracı olarak görev yaparlar. Mesela bir "salat" kavramını Kur'an terminolojisi içinde, bir "laiklik" kavramını Batı-Hristiyanlık terminolojisi içinde ele almadan asla manasına uygun olarak anlamak ve değerlendirmek mümkün olmaz. Nitekim, yazımızın başında sözü edilen kelimeler, doğdukları iklimlerde bir tartışma konusu olmamaktadırlar.

Fakat, kelime başka bir dile, başka bir anlayış coğrafyasına, kültür iklimine taşındığında problem başlamaktadır. Değişen sosyal, kültürel ve fikrî yapı, bu kelimeleri nasıl telaffuz edeceğinizden tutun da hangi anlamda kullanacağınıza kadar hemen her konuda kanışıklık ve kararsızlık doğurmaktadır. Böyle bir süreçte kavram, doğru tanımlanamamakta, neticede herkesin içine kendine göre bir anlam yükleyeceği, kendine göre seslendirip yazacağı bir kaba, kalıba dönüşmektedir. Mesele bundan ibaret kalsa yine de

önemli değildir. Ama kelime-düşünce-davranış ilişkisi dikkate alındığında işin facia boyutu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla millet fertlerini potasında eriten dil gerçeği, bir anlaşma aracı olmak yerine anlaşmazlık aracına dönüşmekte, aynı kelimelerden farklı şeyler anlayanların bu ayrılığı bu defa davranış ve hareketlere de yansımakta, ortaya çıkan kaos ise toplumsal bir boyut kazanmaktadır.

Burada bu tür kelimeleri, kavramları kasıtlı tanımlamalardan söz edilebilir. Bu değerlendirmeye elbette doğrudur ama bu yaklaşım da meseleyi tam olarak izah edememektedir. Çünkü mesele, doğrudan o kelimelerin iklimiyle ilgili bir meseledir. Böyle bir durumda bu iklim gerçeği dikkate alınarak o kelime ya da geldiği iklim gerçeği içinde tanımlanacak, ya da geldiği yeni iklimin normlarına göre anlamı, telaffuzu ve yazımı konusunda mutabakat sağlanacaktır. Bu iki yöntem, meseleyi tümüyle çözemesi de bizi yine de belli bir anlayış birliğine ya da düzeyine yükseltecektir. Kalıcı çözüm ise, her dilin kendi imkânlarını daha çok seferber ederek kendi kelime kadrosunu zenginleştirmek, yeni olgu ve olaylar karşısında kendi ikliminde yeşerteceği kelimeler ile erken tedbir almaktır. Bu da kişinin ve toplumun gerçekten inandığını söylediği dünya görüşü ile bilgili, bilinçli ve sağlıklı bağ kurmasıyla gerçekleşebilir ancak.

Öte yandan kelime, kavram üretimi yapay yollarla elbette gerçekleştirilemez. Dil, dışardan müdahalelere elverişli bir yapı değildir. Onun tabii gerçeklerini kabul etmek durumundayız. Tarlamız verimsiz ise ve bu verimsizlik bizim zihin ve eylem tembelliğimizden kaynaklanıyorsa ondan bereketli ürünler bekleyemeyiz. Kelimeler de bir inanç, kültür hatta davranış-eylem tarlasının ürünleri, ağacının meyveleridir. Onların doğumları, yaşamları, işe yarar şeklide olmaları çok yönlü çabalarla gerçekleştirilebilir. Bir an önce, yaşadığımız ülkenin kültürel, düşünsel alanlarına kendi ağırlığımızı hem de doğru biçimde koymak zorundayız. Referans kaynakları bizim yazarlarımız, düşünce ve bilim adamlarımız olursa kavram kargaşasına müsbet katkılarımız olabilir. Bu da bir bakıma bes-

lenme kaynaklarımızla ilgili bir konudur. Bu meseledeki ilgi ve eğilimlerimizi yeniden gözden geçirmek zorundayız.

Gerek kişi, gerek toplum dil konusunda çok bilgili, bilinçli, duyarlı olmak zorundadır. Dil üzerinde düşünmek asla kavmi bir çaba olarak görülmemelidir. Bütün diller, ilahî birer bağıştır ve herkes kendi diliyle daha iyi ve doğru düşünür. Düşünce, sözü, kelimeyi üretir. Davranış ve eylem de ona göre biçimlenir. Nerede olursak olalım, hangi seviyeyi temsil edersek edelim anlaşma aracımız "dil"dir yani kelimelerdir. Telaffuzlarından, yazım şekillerine, manalarının kullanılış şekillerine kadar onları anlaşmanın sağlam yapı taşları haline getirmeliyiz. Kelimeleri (anlamları itibarıyla) farklı olanlar farklı düşünecek ve farklı yaşayacaklardır. Görülmektedir ki bu farklılık normal boyutları aşır bir kaosu, kavganın sebebi haline gelmektedir. Dikkatlerimizi buna da çevirmek durumundayız.

Yalnız ekvatorlarda veya kutuplarda yaşamakla, üzerinde dört mevsimin hüküm sürdüğü bir coğrafyada, toprağı, havası, suyu, güneşi mükemmel bir iklimde yaşamak elbette aynı olmaz. Bu tür bir iklim bereketli bir iklimdir. Zihin, gönül hayatımızın, davranış ve eylem hayatımızın da böyle bir iklime ihtiyacı vardır. Böyle bir iklimde yaşayacak olursak eğer, zaten ihtiyaçlarımıza uygun kelimeleri ya kendimiz üreteceğiz ya da dışardan gelecek olanlar bizim şartlarımıza uymak durumunda kalacaklardır. Böylece kelime-kavram tartışmaları bir probleme en azından fazlaca dönüşmeyecek, her şey tabii seyrinde cereyan edecektir. Evet, şimdi bir daha kelimelerimize bakalım, benimsediklerimize, karşı çıktıklarımıza... Bunların hepsi dilin araçlarıdır. Ama ne yaparsak yapalım esasta bilmemiz gereken şey şudur: Kelimeler de canlılar gibi bir iklime aittirler. Öyleyse bu iklimi bütün bereketleriyle teneffüs edecek fikrî, edebî bütün çalışmalara hız vermek zorundayız. Kelimelerle anlaşmak istiyor, kelimelerle kavgat etmek istemiyorsak eğer, kelimelerin bu gerçeğini anlamak hepimiz tarafından önemli görülmelidir.

Girmeden tefrika bir millete düşman giremez Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez

Mehmet Akif Ersoy

Bir milletin arasına bölücülük girmediği müddetçe düşman giremez.
Milletin fertleri aynı fikirle hareket ettiği takdirde o milleti silâhla
sindirmek, yok etmek mümkün değildir.

Bir ayet: "Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınıksız sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de o, kalplerinizi birleştirmişti. İşte onun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de o sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz. (Âl-i İmrân, 103.)" Bir hadis: "Birlikte rahmet, ayrılıkta azap vardır."

Ve bir beyit: Girmeden tefrika bir millete düşman giremez
Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez
(Mehmet Akif Ersoy)

Tefrika, bugünkü anlamda bölücülük, ayrımcılık demektir. Milletleri ayakta tutan unsurların başında birlik ve beraberlik gelmektedir. Birlik ve beraberliğin olmadığı milletlerin zayıflaması ve yıkılması çok kolaydır. Göktürk vezirlerinden meşhur Tonyukuk'un kitabesinde şöyle bir ibare bulunuyor: "Yufka olanın delinmesi, ince olanın kınılması kolaydır. Yufka kalın olursa delinmesi, ince yoğun (kalın) olursa kınılması zordur."

Çok bilinen eski bir menkıbe vardır. Bunu Oğuz Han'a da Cengiz Han'a da isnat ederler. Bunun üzerinde durmayacağız, fakat menkıbenin verdiği ders çok önemlidir. Biz o dersi alalım:

Hükümdar ölmeden evvel çocuklarını yanına çağırır; onlardan birine, bir ok vererek kırmasını emreder. Çocuk onu kolayca kırar. İki ok verir, çocuk onları da kırar. Üç ok verir onlar da biraz zorlukla kırılır. Sonunda birçok oku birden vererek kırmasını emreder. Çocuk aciz kalır. Bunun üzerine der ki hükümdar:

-Siz birbirinizden ayrılırsanız, hepinizi bu ok gibi birer birer kırıp parçalarlar; eğer birlik olursanız, hiçbir kuvvet sizi kıramaz.

Birlik düşüncesini zayıflatan, bölücülüğü doğuran sebeplerden biri soy sop ayrımcılığı, köylü şehirli, merkez taşra ayrımcılığıdır. Hiç kimse doğarken ırkına, milliyetine müdahale etme, milletini seçme güç ve iradesine sahip değildir. Bu yüzden bir insanın soyundan sopundan dolayı övünmesi veya yerinmesinin mantığı yoktur. Bunun gibi başkalarını da ırkından dolayı kinamaya, yermeye veya durup dururken başka ırklara karşı üstünlük taslamaya da hakkı yoktur.

Milleti meydana getiren insanlar bir makineden, bir tornadan çıkmış mekanik parçalar değildir. Dolayısıyla farklı soylardan meydana geldikleri gibi, farklı düşüncelere de sahip olabilirler; ancak farklı olmaması gereken maddi ve manevi

vi kavramlar da vardır. Bunların başında milli ve manevi değerler çevresinde birlik olma fikri gelmektedir. Eğer birlik olmazsa kargaşa çıkar, anarşi çıkar. Ortak değerlerde birlik sağlanamazsa insanların hiçbir şekilde birbirine güveninden de söz edilemez. Din, bayrak, devlet, millet, vatan hususunda birlik olmuyorsa millet olma şuurundan bahsedilemez.

Türk milleti asırlardır birlik, beraberlik içinde hareket etmiş; savaşta-barışta, düğünde cenazede, felakette-şölende ortak bir tavır sergilemiş; beraber ağlamış, beraber gülmüştür. Bu yüzden milletimizin kökü çok derinlerdedir.

Millet olma şuurunu benimseyemeyen bölücüler dün olduğu gibi bugün de çoğu zaman da kökü dışarıda bulunan güçlerin kışkırtmasıyla Türk milletini bölmek için azınlık olma kompleksiyle hareket etmektedir. Bunun hem kendilerine hem de Türk milletine büyük zararlar verdiği muhakkak. Asırlardır milyonlarca şehit veren bu milletin bağımsızlığını elinden almak yahut bu vatani bölüp parçalamak emelinde olanlar bu emellerinin bedelini her zaman ağır ödemişler, kendi kanlarında boğulmuşlardır; çünkü milletimiz mukaddes saydığı değerleri uğruna ölüme gözünü kırpmadan gitmesini çok iyi bilir. Bizim için söz konusu vatan olduğu zaman her şeyin teferruatından ibaret olduğunu cümle âlem çok iyi bilir.

Milletimiz ölürsem şehit, kalırsam gaziyim diyerek her iki durumu da dünya ve ahireti için en büyük rütbe ve şeref sayar. Öte yandan dayanılması kolay olmayan acılardan biri evlat acısını yüreğine gömmektir ki bu, her milletin katlanabileceği bir meziyet değildir. Milletimiz gözünden esirgediği ciğerparesini şehit verir de "Vatan sağ olsun." der çıkar.

Milletlerin müreffeh bir hayat sürmesi her şeyden önce, insanların mensup olduğu millete karşı sorumluluğunu seve seve yerine getirmesiyle, en azından millete ihanet içinde olmaması ile milletin temeline dinamit koyma fikrinden azade olmasıyla mümkündür. Birlik beraberlik içinde olan bir milleti en büyük silahlara sahip olan düşmanların yok etmesi mümkün değildir. Mehmet Akif, millet olma psikolojisini ve şuurunu çok iyi analiz etmiş şair, aynı zamanda aydın bir mütefekkidir. İstiklal Marşımızın bir bölümünde şöyle diyor:

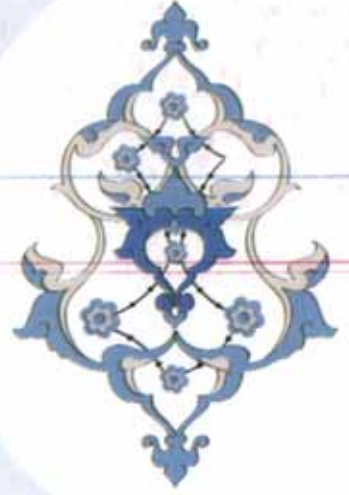
Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.

Yani Batılı orduların güçlü silahları olabilir, ama buna mukabil benim de o silahlardan daha güçlü olan inancım var, diyor. Akif, en modern silahların bile iman ve birlik-beraberlik düşüncesiyle hareket eden milletlerin karşısında hiçbir etkisinin olmayacağını ifade eder birçok şiirinde. Nitekim tarih bunu ispat da etmiştir. Çanakkale, Gelibolu, Dumlupınar, Sakarya... savaşları bunlardan sadece birkaçı. Türk ordusu kendisinden asker, silah ve mühimmat bakımından çok güçlü olan ordulara karşı tek yürek, tek yumruk olarak mücadele ettiği için çoğu zaman zaferle çıkmıştır bu savaşlardan.

Bugünlerde şehit cenazeleri yüreğimizi dağlıyor. Bir avuç bölücü, çapulcu haddini bilmez bir cüretkârlıkla sırtını güçlü zannettiği sahiplerine dayayarak Türk milletine kafa tutmaya çalışıyor. Bilmiyor ki bu milletin sabrı bir taşı mı bu kendini bilmez güruhu tükrüğüyle boğar. Bu bölücülerin ancak o kadar cürmü var.

Birlik ve beraberlik kavramı üzerinde çokça duran Mehmet Akif ile tamamlayalım sözü:

Değil mi cephemizin sinesinde iman bir;
Sevinme bir, aç bir, gaye aynı, vıcdan bir;
Değil mi ortada bir sine çarpıyor, yılmaz,
Cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz!

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in müezzinlerinden

İbn Ümmü Mektûm (r.a.)

Peygamberimiz (s.a.s.) de birçok gaza ve seferlerde Hız. İbn Ümmü Mektûm'u (r.a.) Medine'de vekil bırakarak imamlığı ona bırakmıştır. Kaynakların bildirdiğine göre bu görev kendisine üç defa tevdi edilmiştir. Hız. İbn Ümmü Mektûm (r.a.), evinin mescide uzak olmasına ve âmâ olmasına rağmen bütün namazlarda mescide gelir, cemaatle namaz kılar. Bilhassa müezzinlik vazifesinden geri kalmamak için sürekli olarak cemaate devam etmeye özen gösterirdi.

İslamiyet'ten önce adının Husayn olduğu, Rasul-i Ekrem'in kendisine Abdullah ismini verdiği bilinir. Onun adını Medineli âlimler Abdullah, Iraklılar ise Amr olarak kaydeder. Babası Kays bin Zaide'dir. Abdullah, annesi Âtike bint Abdullah el-Mahzûmiyye'nin künyesi olup ona nisbetle İbn Ümmü Mektûm diye tanınmıştır. Anadan doğma âmâ olduğu veya küçük yaşta gözlerini kaybettiği, bu sebeple annesine Ümmü Mektûm denildiği nakledilir. Nesebi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüş olup babası Kays, Kureyş kabilesinin Âmir b. Lüey kolundan gelmekte olup, Hız. Hatice'nin (r.anha) dayısının oğludur. Mekke'de İslamiyet'i ilk kabul edenlerden biri olan İbn Ümmü Mektûm (r.a.) Müslüman olduktan sonra, Peygamberimizin (s.a.s.) sohbetinde bulunmak için sık sık huzuruna gelir, Rasulüallah'dan (s.a.s.) dinlediği Kur'an ayetlerini ezberlerdi. Bir defasında Peygamberimiz (s.a.s.), Utbe bin Şeybe, Ümeyye bin Halef ve Ebu Cehil gibi Kureyş'in ileri gelenleriyle, içlerinden birkaçı imana gelir de İslam'ın gücü artar düşüncesiyle tebliğ vazifesini yapıyordu. Bu esnada İbn Ümmü Mektûm (r.a.) toplantı yerine gelerek Peygamberimiz'den (s.a.s.) kendisine Kur'an okumasını istedi. Allah Rasulü

(s.a.s.) ise muhataplarıyla görüşmesine kendini kaptırması bulduğundan İbn Ümmü Mektûm'la (r.a.) ilgilenemedi. Abdullah (r.a.) Peygamberimizden (s.a.s.) cevap alamayınca, talebini birkaç defa tekrar etti. Isrardan rahatsız olan Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) yüzünü buruşturup döndü, sözünün kesilmemesini isteyerek muhataplarıyla konuşmayı sürdürdü. Fakat tam sözünü bitirip yerinden kalkacağı sırada, Abese suresinin ilk ayetleriyle ilahî ikaz geldi: "Yanına âmâ geldi diye yüzünü ekşitip döndü. Nereden bileceksin, belki de o günahlarından annacaktı. Yahut o öğüt alacak ve o öğüt kendisine fayda verecekti. Öğüde ihtiyaç duymayan kimseye gelince, sen ona yöneliyorsun. Onun inkâr ve isyan pislîği içinde kalmasından sen mes'ul değilsin. Sana koşarak gelen ve Allah'tan korkan kimseyi ise ihmal ediyorsun. Sakın! O Kur'an bir öğüttür." Bu hadiseden sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) , İbn Ümmü Mektûm'a (r.a.) iltifat ve ikramda bulunmuş, ne zaman onu görse, "Ey Rabbimin beni ikazına sebep olan kardeşim, merhaba!" diye ona lâtife yapmıştır. Allah Rasulü (s.a.s.) bazan bir araya geldiklerinde hirkasını serer, onu oturtur, hâlini hatırını sorardı. Bundan sonra ona ailesinin bir ferdi gibi muamele etmeye başladı. Abdullah'ın (r.a.) Medine'ye Bedir Gazvesi'nden kısa bir süre sonra hicret ettiği şeklinde rivayetler bulunsa da, onun esas Birinci Akabe Biati'nden sonra, Mus'ab b. Umeyr (r.a.) ile birlikte veya onun hemen ardından hicret ettiği görüşü daha makbuldür. Bu sebeple o, Mus'ab b. Umeyr (r.a.) ile birlikte Medine'nin ilk muhacirleri olarak kabul edilir. İbn Ümmü Mektûm (r.a.), bu şekilde Medine'de Mus'ab'la (r.a.) beraber yeni Müslüman olanlara İslam dinini ve Kur'an okumayı öğretmekle meşgul olmuştur.

İslamiyet'te özürlerle ilgili çeşitli hükümlerin belirlenmesi İbn Ümmü Mektûm (r.a.) vesilesiyle mümkün olmuş, onların vekil bırakılmaları, imamlık yapmaları, savaşa iştirak etmeleri, farz namazlara katılmaları, ayrıca korunma amacıyla köpek beslemeleri gibi konular açıklık kazanmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine'ye geldiğinde öncelikli olarak Müslümanların merkezi olmak üzere Mescid-i Nebî'yi inşa etti. Bu binanın hemen yanına gerek fakir ve bekâr Müslümanların kalması, gerekse ilmî faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için Suffe adı verilen bölümler ilave etti. Burada kalanlara da Ashâb-ı Suffe adı verilmiştir. İbn Ümmü Mektûm (r.a.) da bu ilim merkezinin ilk talebelerinden kabul edilir. Burada bir süre kaldıktan sonra sahabeden Mahreme b. Nevfel'in (r.a.) "dârülkurâ" (dârülgidâ) diye şöhret bulan evine intikal etti.

Peygamberimiz (s.a.s.) Medine'ye yerleştikten ve Mescid-i Şerif yaptıktan sonra İbn Ümmü Mektûm'a (r.a.) en büyük şeref sayılan müezzinlik vazifesini verdi. Rasûlüllah'ın (s.a.s.) Medine'de üç müezzini vardı: Bilâl (r.a.), Ebû Mahzûre (r.a.) ve İbn Ümmü Mektûm (r.a.). Hz. Bilâl (r.a.) olmadığı zaman Ebû Mahzûre (r.a.), o da bulunmadığı zaman İbn Ümmü Mektûm (r.a.) ezan okurdu. O özellikle Ramazan'da ezan okuyor, sahurun bittiğini insanlara bildiriyordu. Bunun için Peygamberimiz (s.a.s.), "Bilâl ezanı gece okuyor. İbni Ümmü

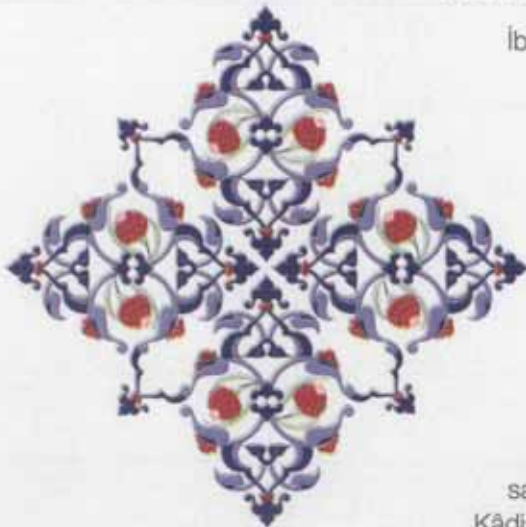

portre

Kaynaklarımız onun zırhını giyerek elindeki siyah bir sancakla Kâdisiye Savaşı'na katıldığını naklediyor. Savaş esnasında o, sırtında bir zırh, elinde de siyah bir sancak bulunuyordu. Aynı anda çarpışmalara katılan mücâhitlere şevk vererek onların cesaretlerini artırıyordu. Kaynaklarda onun Medine'ye dönünce muhtemelen savaşta aldığı yaralar yüzünden vefat ettiği veya bizzat Kâdisiye'de şehid düştüğü rivayet edilir.

Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyip içiniz" buyuruyordu. Hicretten sonra cihad başlayınca eli silah tutan bütün müminler savaşa iştirak ettiler. Savaşa katılanları öven, "Müminlerden oturanlarla cihat edenler müsavi olmazlar." mealindeki Nisa Sûresi'nin 95. ayet-i kerimesi nazil olduğunda Peygamberimiz (s.a.s.), Hz. Zeyd bin Sâbit'e (r.a.) kalem ve kâğıt getirmesini ve bu âyeti yazmasını söyledi. Bu sırada Hz. İbn Ümmü Mektûm (r.a.) orada hazır bulunuyordu. Peygamberimize (s.a.s.) "Ey Allah'ın Rasulü, cihada gücüm yetseydi, ben de giderdim, fakat âmâyım" dedi. Bunun üzerine Allah, özür sahibi olanların bundan müstesna tutulduğunu bildiren ayeti gönderdi. Bu ayet-i kerimeyle, mazereti ve özürlü olanlara cihadın farz olmadığı bildiriliyordu. Fakat bu ilâhi ruhsat varken, Hz. İbn Ümmü Mektûm (r.a.) bazı savaşlara katılmıştır. Diğer taraftan Peygamberimiz (s.a.s.) de birçok gaza ve seferlerde Hz. İbn Ümmü Mektûm'u (r.a.) Medine'de vekil bırakarak imamlığı ona bırakmıştır. Kaynakların bildirdiğine göre bu görev kendisine üç defa tevdi edilmiştir. Hz. İbn Ümmü Mektûm (r.a.), evinin mescide uzak olmasına ve âmâ olmasına rağmen bütün namazlarda mescide gelir, cemaatle namaz kıları. Bilhassa müezzinlik vazifesinden geri kalmamak için sürekli olarak cemaate devam etmeye özen gösterirdi. İlk Müslümanlar arasında takvasıyla da tanınan Abdullah (r.a.) aynı zamanda bir Kur'an hafızıydı. Ayrıca Peygamberimizden (s.a.s.) duyduğu birçok hadis-i şerifi de ezberlemişti. İslamiyet'te özürlülerle ilgili çeşitli hükümlerin belirlenmesi İbn Ümmü Mektûm (r.a.) vesilesiyle mümkün olmuş, onların vekil bırakılmaları, imamlık yapmaları, savaşa iştirak etmeleri, farz namazlara katılmaları, ayrıca korunma amacıyla köpek beslemeleri gibi konular açıklık kazanmıştır. Abdullah İbn Ümmü Mektûm (r.a.), Vedâ Haccı'na katıldı. Peygamberimiz (s.a.s.) Vedâ Hutbesini okurken, gür sesiyle hutbeyi tekrarlayanlar arasında yer aldı. Kaynaklarda onun, Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) hilâfetinde müezzinlik yapmaya devam ettiği, Hz. Ömer (r.a.) devrinde de İslam ordularında savaşlara katıldığı rivayet edilir.

İbn Ümmü Mektûm (r.a.), Tebûk Gazvesi'nden sonra nazil olan ve cihada gidenlerin geride kalanlardan üstün olduğunu, ancak mazeretlilerin bu hükmün dışında tutulduğunu bildiren âyete rağmen (Nisâ, 95.) o günden sonra yapılacak savaşlara katılacağını söylemiş, ayrıca sancağın da kendisine verilmesini talep etmiştir. Kaynaklarımız onun zırhını giyerek elindeki siyah bir sancakla Kâdisiye Savaşı'na (15/636) katıldığını naklediyor. Savaş esnasında o, sırtında bir zırh, elinde de siyah bir sancak bulunuyordu. Aynı anda çarpışmalara katılan mücâhitlere şevk vererek onların cesaretlerini artırıyordu. Kaynaklarda onun Medine'ye dönünce muhtemelen savaşta aldığı yaralar yüzünden vefat ettiği veya bizzat Kâdisiye'de şehid düştüğü rivayet edilir.

İftar Vakti

Diyanet İşleri Başkanlığı ve TRT Avaz işbirliğiyle hazırlanıp canlı olarak yayınlanan İftar Vakti programı; Orta Asya ve Balkanlarda yaşayan, dilleri, kültürleri, gelenekleri, alışkanlıkları farklı ancak inançları ve gönülleri bir olan insanları Ramazan vesilesiyle bir araya getiriyor....

TRT AVAZ

Digitürk 57. D-Smart 130. Teledünya 99. Kanallar

Türksat 3A Doğu-11096 Yatay ve Yamal 201 Doğu-3552 Sağ Uydularında Saat:17.30'da.

(O sayılı günler), insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'an'ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu da sayıyı tamamlamanız ve hidayete ulaştırmasına karşılık Allah'ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir.

(Bakara, 185.)

FİYATI: 2.50 TL